Жумһурийəтлик җəмийəтлик-сəясий гезит

Уйғур авази

www.facebook.com/uygur.avazi
www.twitter.com/uyguravazi
http://uyguravazi.kazgazeta.kz/
u_avazi@mail.ru

1957-жили 1-марттин нəшир қилиниватиду

ISSN 1999-589X

6+

№7 (8019)
18-февраль, 2021-жил, пəйшəнбə

ҚАНУНИЙЛИҚ ВƏ ҺОҚУҚ-ТƏРТИП АСАСИДА

Қасым-Жомарт Тоқаев Баш прокуратура, вилайəтлик вə җумһурийəтлик əһмийəткə егə шəһəрлəр прокуратурилириниң рəһбəрлиги билəн видеоконференция тəртивидə кеңəшмə өткүзди.

Дөлəт рəһбири кеңəшмини ечип, қанунниң үстүнлүгини тəминлəштə вə җинайəтчиликкə қарши күрешиштə прокуратуриниң алаһидə роль ойнайдиғанлиғини тəкитлиди. Президент умумəн һоқуқ қоғдаш системисиниң ишини иҗабий баһалап, пандемия шараитида мəмликəттə җинайəтчиликниң 30 пайиз төвəнлигинини əслитип өтти.

Дөлəт рəһбири шуниң билəн билллəмəзкүрсаһадикиислаһатларни сүръəтлик давамлаштурушниң муһим екəнлигини тəкитлəп, аһалиниң ишəнчиси вə гражданлар баһасиниң утуқниң асасий өлчими екəнлигини қəйт қилди.

– Алдики ислаһатлар давамида прокуратура органлири алаһидə роль ойниши керəк. Һазирқи вақитта җинайий җəрияниниң үч һалқилиқ үлгиси җарий қилиниватиду. Шу түпəйли бир айда 692 адəмни җинайий җазадин қутулдуруш мүмкин болди. Амма буниң билəнла чəклинишкə болмайду. Барлиқ асасий сот қарарлири прокурорниң сүзгисидин өтиду. Бу наһайити муһим мəсилə. Қанунға хилаплиқ қилинғанлиқниң бирму факти прокурорниң диққитидин сирт қалмаслиғи керəк, – дəп һесаплайду Қасым-Жомарт Тоқаев.

Президент гражданлар һоқуқлири билəн дөлəт мəнпийəтлирини қоғдашниң муһим екəнлигини əслитип өтти. Униң пикричə, мошу вəзипилəрниң нəтиҗидарлиқ орунлиниши һоқуқ қоғдаш системисиға берилгəн баһани вə гражданларниң униңға болған ишəнчисиниң дəриҗисини бəлгүлəйду. Дөлəт рəһбири прокурорларниң кəспий маһаритини ашуруш вə уларниң аһали билəн мунасивəт қилиш усуллирини түп-асасидин өзгəртиш зөрүрлүгини атап көрсəтти.

Қасым-Жомарт Тоқаев назарəт оргини вəкиллириниң алдиға бирқатар ениқ вəзипилəрни қойди.

Президент гражданлар вə тиҗарəтчилəр һоқуқлирини еғишмай һимайə қилишни биринчи вəзипə сүпитидə бəлгүлиди. Өткəн 10 жилда дөлəтниң бизнесни қоғдаш бойичə күч чиқириши тиҗарəтчилəрни тəкшүрүш саниниң үч һəссə қисқиришиға ярдəм қилди. Дөлəт рəһбири җарий қилған мораторий сезилəрлик пайда бəрди, униң нəтиҗисидə кичик тиҗарəт субъектлирини тəкшүрүш пəқəт 2020-жилдила бəш һəссə қисқарди. Амма қанунсиз тəкшүрүшлəр давамлишиватиду.

Қасым-Жомарт Тоқаев дөлəт хизмəтчилириниң бизнесқа қанунсиз арилишишиниң, униң паалийитигə тосалғулуқ қилишиниң еғир җинайəт сүпитидə қарилиши керəклигини йəнə бир қетим əслитип өтти. Президентниң пикричə, бу пəқəт җараңлиқ сөз əмəс, бу һəрикəткə чақириқ. Униң үстигə бу қаидиниң қануний рəсмийлəштүрүлидиғанлиғини прокуратура органлири əстə тутуши керəк. Бу болупму ихтисадий өсүш сүръити төвəнлигəн вақитта алаһидə муһимдур.

Қасым-Жомарт Тоқаев шундақла диққəтни мəмликəттики җинайий вəзийəткə җəлип қилди. Президент карантинлиқ чəклимилəр шараитида җинайəтчиликниң сезилəрлик төвəнлигəнлигигə қаримай, улар пəсəйгəндин кейин, əксичə, күч-қувəтни сəпəрвəр қилиш керəклигини тəкитлиди.

– Пандемияниң ихтисатқа һəм иҗтимаий саһаға болған сəлбий тəсири җинайəт вə һоқуққа хилаплиқ қилишларниң өсүшигə елип келиши мүмкин. Һоқуқ қоғдаш органлири буниңға тəйяр болуши керəк. Җинайий груһларниң мəмликəттики мурəккəп əһвалдин пайдилиниш бойичə һəрқандақ урунушлири əң бешидила қаттиқ бастурулуши шəрт, – дəп тəкитлиди Дөлəт рəһбири.

Президент һоқуқ қоғдаш органлириниң паалийитини уйғунлаштурушни үчинчи вəзипə сүпитидə атап көрситип, пəқəт һоқуқ қоғдаш органлири даирисидила əмəс, бəлки башқиму дөлəт органлири билəн өзара һəрикəт қилиш иқтидарини нəтиҗидарлиқ пайдилинишниң зөрүр екəнлигигə диққəтни җəлип қилди.

– Мəсилəн, нурғунлиған вəтəндашлиримиз малийə пирамидилириниң қурвиниға айланмақта. Пəқəт бир җинайий иш бойичила 17 миң зəрдап чəккүчи өтүватиду. Мундақ җинайий схемиларни əмəлгə ашуруш үчүн җинайəтчилəр бирнəччə қетим бир хил транзакциялəрни жүргүзиду вə андин кейин диққəт нəзəридин йоқап кетиду. Мундақ гуманлиқ активлиқ өз вақтида ашкарə болғанда, нурғунлиған адəмлəрни ойланмай ташланған қəдəмдин сақлап, мəккарларниң җазалинишиниң муқəррəрлигини тəминлəшкə болар еди. Мəн шундақла йеңи қурулған Малийəвий мониторинг агентлиғиға мураҗиəт қилимəн. Буниңда малийəвий мониторингниң əхбарат ресурслири ярдəм қилалайду. Шуңлашқа мошу саһадики җинайəтлəрниң алдини елиш үчүн улар билəн толуқ һəмкарлиқни йолға қоюш лазим. Умумəн, прокуратура мундақ мəсилилəрдə наһайити паалийəтчан, тəшəббускар болуши керəк, – деди Қасым-Жомарт Тоқаев.

Дөлəт рəһбири өзлириниң вəзипилири даирисидə һоқуқ қоғдаш қурулумлириниң иш-һəрикитини уйғунлаштуруш керəклигигə чақирди. Шундақла назарəт оргининиң хадимлириға «хəлиқ авазиға қулақ салидиған дөлəт» концепциясини əмəлгə ашурушниң муһим екəнлигини, униңда гражданлар мураҗиəтлири билəн ишлəшкə алаһидə диққəт бөлүш керəклигини əслитип өтти.

– Һəр жили прокуратура органлириға турғунлардин наһайити нурғун мураҗиəт келип чүшиду. Кейинки үч жилда 650кə йеқин əризə берилди. Һəрбир шикайəтниң кəйнидə – адəм тəғдири, көп вақитларда онлиған, һəтта йүзлигəн адəмлəрниң мəнпийəтлири туриду, – деди Президент.

Қасым-Жомарт Тоқаев гражданларниң мураҗиəтлиригə җававəн ениқ вə чүшинишлик əхбарат бериш керəклигини тəкитлиди.

Дөлəт рəһбири иҗтимаий наразилиқ пəйда болуши мүмкин мəркəзлəрниң тəсирини нəтиҗидарлиқ йоқитишни прокуратура паалийитиниң муһим йөнилиши дəп атиди. Президент назарəт оргини түрлүк иҗтимаий тоқунушларниң һалакəтлик иқтидарини төвəнлитиш бойичə алдини елиш чарилирини көрүши, шундақла иш һəққиниң вақтида төлəнмəслигини, асассиз қисқартишларни вə əмгəк мунасивəтлири саһасидики башқа сəлбий көрүнүшлəрни дəрһал еniқлап, уларға йол қоймаслиғи керəк, дəп һесаплайду. Қасым-Жомарт Тоқаевниң сөзичə, бу йөнилиштə прокуратура яхши нəтиҗилəрни қолға кəлтүрди.

(Ахири 2-бəттə).

Дөлəт рəһбири Samruk Business Forum елимиз тиҗарəтчилирини қоллап-қувəтлəш форумиға қатнашти.

Күчлүк бизнес – күчлүк ихтисат

Қасым-Жомарт Тоқаев өз сөзидə форумни өткүзүшниң елимиз бизнеси вə «Самруқ-Қазына» үчүн əһмийəтлик екəнлигини тəкитлиди. Җүмлидин уттур оффтейк яки умумий баһаси 67 миллиард тəңгə болған алдин-ала шəртнамилəр вə стратегиялик келишимлəр имзаланди. Президент фонд паалийитини иҗабий баһалиди.

– Он бəштин ошуқ йөнилиш бойичə наһайити яхши вə мəзмунлуқ планлар. Җүмлидин холдингни сетивелишни оптималлаштуруш бойичə чоң иш əмəлгə ашурулди, карханиларни, шундақла тохтап қалған карханиларни қоллап-қувəтлəш программиси ишлəнди, – дəп тəкитлиди Дөлəт рəһбири.

Қасым-Жомарт Тоқаев чоң дөлəт корпорациялири вə бизнес вəкиллириниң шериклигини қоллап-қувəтлəш тоғрилиқ пикир ейтти, бу болупму пандемияниң ихтисадий ақивəтлиригə қарши күрешиштə алаһидə əһмийəтликтур.

– Илғар технологиялəр, мəһсулатни базарға чиқиришниң ойлаштурулған сəясити вə квалификациялик мутəхəссислəр – утуқ асаси. Бу принципларни иш йүзидə əмəлгə ашуруватқан нурғунлиған компаниялəр бар. Карханилар адалəтлик риқабəтчиликтə узақ муддəтлик шəртнамилəрни қолға кəлтүрди. Бу Қазақстанда чиқирилған мəһсулат сүпитиниң жуқури екəнлигини испатлайду. Бирқатар компаниялəр шундақла чəт əл базирини өзлəштүрүватиду. Бирақ, етирап қилиш керəкки, мундақ карханилар анчила көп əмəс. Шуңлашқа дөлəт вə дөлəт корпорациялири тəрипидин турақлиқ ярдəм көрситилиду, – деди Дөлəт рəһбири.

Президентниң сөзичə, елимиз санаитини тəрəққий əткүзүштə квазидөлəт секториға, болупму «Самруқ-Қазына» фондиға муһим роль тəəллуқ.

Дөлəт рəһбири өз сөзидə бирлəшкəн инновациялик лайиһилəр имканийитини нəтиҗидарлиқ пайдилинишқа, фондниң чоң карханилири əтрапида қошулған баһа һалқисини вуҗутқа кəлтүрүшкə, инфрақурулумлуқ ярдəм қилишқа, инсан капиталини риваҗландурушқа, чəт əл базирини өзлəштүрүшкə алаһидə диққəт җəлип қилинғанлиғини ейтип өтти.

Президент докладида шундақла дөлəт мүлкини хусусийлаштуруш сəяситиниң үч асасий принципини атап көрсəтти.

(Ахири 2-бəттə).

Дөлəт рəһбири сот системисини йеңилаш мəсилилири бойичə кеңəшмə өткүзди.

Адалəтлик əдлийə тəминлəнсун

Қасым-Жомарт Тоқаев өз сөзидə дөлəтниң пандемиягə қаримай, сот системисини йеңилашни давамлаштуруватқанлиғини тəкитлиди. Жүргүзүлүватқан ислаһатлар саһаға йеңи квалификациялик мутəхəссислəрни җəлип қилиши вə адалəтлик əдлийəни тəминлиши керəк. Мундақ чарилəр кадрлар билəн оператив тəминлəш Алий сот кеңишиниң муһим вəзиписи болуп һесаплиниду. Шуниң билəн биллə Алий сот кадрлар турақсизлиғиниң сəвəплирини тəһлил қилиши зөрүр. Судья кəспи күчлүк юристларни җəлип қилиши керəк, – дəп һесаплайду Президент.

Дөлəт рəһбири коррупцияни һəммидин авал җəмийəтниң сотларға болған ишəнчисини күчəйтиш үчүн көрүлүватиду.

Өз новитидə сотлар һəм сот җəриянлири заманивий тəлəплəргə җавап бериши вə гражданлар һоқуқини, бизнес һəм инвесторларни һимайə қилиши керəк.

Қасым-Жомарт Тоқаев кеңəшмə қатнашқучилириға барлиқ ислаһатларниң мəркизидə инсанниң туруватқанлиғини əслитип өтти. Шуңлашқа сот җəриянлири һəрбир адəмгə чүшинишлик болуши керəк. Инсанға нишан қилинған яндишиш 2021-жили 1-июльдин тартип җарий қилинидиған мəмурий юстиция паалийитиниң асасини тəшкил қилиши лазим. Нəтиҗидə дөлəт аппаратиниң гражданлар билəн ишлəш системиси түп-асасидин өзгириши керəк. Ислаһатларниң утуқлуқ болушида асаслиқ роль судьяларниң кəспийлигигə бағлиқ.

– Мəн бултуқи Мəктүбимдə йеңи судьяларни таллаш җəриянининң очуқ жүргүзүлишни тапшурған едим. Гражданлар кимниң қандақ хизмəтлири түпəйли судья болуватқанлиғини билиши керəк. Бу мəсилини кечиктүрмəй һəл қилиш лазим. Сотларни квалификацияси жуқури сот системисиға болған ишəнчини йоқитиватқан асасий амилларниң бири, дəп атиди. Пəқəт кейинки бəш жилдила 17 судья коррупциягə бағлиқ җавапкəрликкə тартилди. Түркстан вилайəтлик сотидики коррупциялик фактлар кəң җамаəтчилик инкасини пəйда қилди, у йəрдə вилайəтлик сот коллегиясиниң рəиси вə судьяси сотланди.

– Йеқинда кишини ғəзəплəндүридиған əһвал йүз бəрди. 30 жиллиқ стажи бар Алий сот судьяси, Алий сот кеңишиниң сабиқ əзаси, шундақла наһийəлик сот судьяси тутулди. Бу маҗра һəммигə мəлум, у кəң сəлбий инкас пəйда қилди. Алий сот кеңишиниң вə Алий сот рəһбəрлиги зөрүр савақ елип, тегишлик хуласə чиқириши керəк, дəп ойлаймəн. Кейинки бəш жилда Сот жюрисиниң қарари билəн 29 судья интизамға бағлиқ қилмишларни əмəлгə ашурғанлиғи үчүн лавазимидин бошитилди. Умумəн, судьялар қатарини актив тазилашниң кетип барғанлиғи көрүнүп туриду. Бу җəриянни зади тохтитишқа болмайду. Биз адəмлəр тəсəввурида қелиплашқан судьяниң сəлбий обризини өзгəртишимиз зөрүр, – деди Қасым-Жомарт Тоқаев.

Президент шундақла дөлəт хизмəтчилири билəн тиҗарəтчилəрниң өзара һəрикитигə бағлиқ проблемиға тохтилип өтти.

– Дөлəт аппарати тəрипидин вə барлиқ башқа шəхслəрниң бизнес ишиға қанунсиз арилишип, тиҗарəтчилəргə җиддий зиян йəткүзүши еғир җинайəткə тəңлəштүрүлүши керəк, дəп һесаплаймəн. Буни тез-арида қануний рəсмийлəштүрүш лазим, – дəп тəкитлиди Дөлəт рəһбири.

Қасым-Жомарт Тоқаев шундақла йеңи сот IT-сервислирини пайдилиниш мəсилисигə тəпсилий тохталди. Президентниң сөзигə қариғанда, сотлар заманивий технологиялəрниң барлиқ йеңилиқлирини пайдилиниши шəрт, буниңда консерватив яндишишлар орунсиздур. Буниңдин кейинму вақит билəн тəң қəдəм ташлаш, тəлəп қилиниватқан технологиялик йеңилиқларни актив җарий қилиш лазим.

– Сот системиси нəтиҗидарлиқ болса, җəмийəттə қанунниң үстүнлүги пухта болиду. Ислаһатлар утуқлуқ жүргүзүлиду. Бу гражданлиримизниң хатирҗəмлигигə вə бехəтəрлигигə иҗабий тəсир қилиду. Шуңлашқа сот системисини йеңилаш давамлишиду. Қазақстан җəмийити сот саһасидики түп-асаслиқ иҗабий өзгиришлəрни күтүватиду, – дəп хуласилиди Қасым-Жомарт Тоқаев.

Кеңəшмидə шундақла Алий сот рəиси Жақып Асанов, Қазақстан тиҗарəтчилириниң һоқуқини һимайə қилиш бойичə вəкил Рустем Журсунов сөзгə чиқти.

Кеңəшмə башлиништин авал Президент Алий сот өз паалийитидə пайдилинишни башлиған əхбарат системилири вə йеңи IT-сервислар билəн тонушти.

Вице-министр депутатлар билəн учрашти

Қазақстан Җумһурийити əхбарат вə җəмийəтлик тəрəққият вице-министри Марат Əзилханов Қазақстан хəлқи Ассамблеясидин сайланған Парламент Мəҗлисиниң депутатлири билəн учрашти.

Учришишқа Парламент Мəҗлисиниң депутатлири, Президент Мəмурийити ҚХА Кативати мудириниң орунбасари Леонид Прокопенко, Этносларара мунасивəтлəрни тəрəққий əткүзүш комитетиниң, «Қоғамдық келісім» җумһурийəтлик дөлəт мəһкимисиниң, «Əмəлий этносəясий тəтқиқатлар институти» ЖЧЙниң, «Фонд Отандастар» коммерциялик əмəс акционерлиқ җəмийитиниң рəһбəрлиги қатнашти.

Этносларара мунасивəтлəрни тəрəққий əткүзүш комитетиниң вə Əхбарат вə җəмийəтлик тəрəққият министрлиги қаримиғидики тəшкилатларниң вəкиллири депутатларни 2020-жили əмəлгə ашурулған ишлар вə 2021-жилға бəлгүлəнгəн планлар билəн тонуштурди.

Вице-министр Марат Əзилханов депутатларға этносларара саһада жүргүзүлүватқан ишлар тоғрилиқ сөзлəп бəрди, этносларара мунасивəтлəргə тəəллуқ депутат тəливини тəйярлиғанда бирлəшкəн механизмларни ишлəп чиқиш бойичə бирқатар тəклиплəрни оттуриға қойди, қанун лайиһилирини Қазақстанниң барлиқ этнослириниң мəнпийəтлирини һесапқа елип қарап чиқиш бойичə тəвсийəлəрни ейтти. Униңдин ташқири министрлиқ намидин аналитикилиқ вə социологиялик иш нəтиҗилирини депутатларға турақлиқ йəткүзүп беришни, җүмлидин əхбарат-чүшəндүрүш саһаси бойичə ҚХА чарə-тəдбирлиригə бирлишип қатнишишни, шундақла мəмликəт регионлирини биллə арилаш имканийитини қараштурушни тəклип қилди.

Парламент Мəҗлисиниң депутатлири мəмликəттə этносларара мунасивəтлəрни техиму мустəһкəмлəш мəхситидə идарə билəн бирлишип ишлəшкə тəйяр екəнлигини билдүрди.

Сөһбəт йəкуни бойичə униң қатнашқучилар һəр кварталда бирлəшкəн иш бабидики учришишларни өткүзүп туруш нийитини билдүрди.

Сентябрьдə башлиниду

Қазақстанда 2021-жили Миллий аһалини ройхəткə елишни өткүзүш алаһидиликлири тоғрилиқ мəхсус комиссияниң биринчи мəҗлисидə гəп болди. Мəҗлистə тəкитлинишичə, қазақстанлиқлар аһалини ройхəткə елишқа онлайн қатнишалайду.

Премьер-министрниң биринчи орунбасари Əлихан Смайиловниң рəислигидики мəхсус комиссия бу мəвсүмгə тəйярлиқ көрүш вə уни өткүзүш мəсилилири билəн шуғуллиниду. Аһали сани, униң яш вə гендерлиқ тəркиви, урбанизация дəриҗиси, кирими тоғрилиқ топланған мəлуматлар тоғра, асаслиқ башқуруш қарарлирини қобул қилиш үчүн асас болиду.

Мəҗлистə онлайн-ройхəткə елишниң бийил 1-сентябрьдə башлинидиғанлиғи тоғрилиқ қарар қобул қилинди. Онлайн-ройхəткə елиш sanaq.gov.kz. сайтида 2021-жилниң 15-октябриғичə давамлишиду. Сайтқа тəвлүк бойи киришкə болиду. Шуниң арқилиқ қазақстанлиқлар өзиниң вə аилə əзалириниң анкетилирини толтуруп, ройхəткə елиштин өзлири өтəлəйду.

Комиссиядə онлайн-ройхəткə елиш вақтида əхбарат бехəтəрлигиниң тəминлинидиғанлиғиға ишəндүрди. Қазақстан Җумһурийити Миллий бехəтəрлик комитетиниң һəмкарлиғида хакерлар һуҗуминиң алдини елиш үчүн ройхəткə елиш бойичə əхбарат ресурслири кечə-күндүз мониторинг қилиниду.

Премьер-министрниң биринчи орунбасари Əлихан Смайилов шундақла sanaq.gov.kz сайтини Egov.kz. веб-портали билəн бирлəштүрүшниң зөрүр екəнлигини тəкитлиди.

Ройхəткə елиш җəриянида аһали арисини арилаш 2021-жилниң 1 – 30-октябрь күнлири жүргүзүлиду. Буниңда барлиқ санитарлиқ нормиларға риайə қилинған һалда, онлайн-ройхəткə елиштин өтмигəнлəр җəлип қилиниду.

Ройхəткə алғучиларға планшетлар бериливду. Бу адəм амилиниң мəлуматлар сүпитигə тəсирини азайтиду. Мəхсус мобильлиқ қошумчиниң ярдими билəн ройхəткə алғучи барлиқ мəлуматларни топлап, уларни кейин умумий мəлуматлар базисиға əвəтиду.

Аһалини ройхəткə елиш җəриянининң сүпəтлик жүргүзүлүшини тəминлəш үчүн мошу жилниң 1-май – 31-декабрь арилиғида мəмурий-территориялик бирликлəрни қуруш, тарқитиш һəм өзгəртиш вə аһалилиқ пунктларниң тəркивий қисимлириға нам бериш, намлирини өзгəртиш бойичə тəклиплəргə мораторий елан қилишниң мəхсəткə мувапиқ екəнлиги тоғрилиқ мəсилə қаралди.

Мəҗлистə шундақла аһалини ройхəткə елиш логотипи тəстиқлəнди.

БҮГҮНКИ САНДА:

3-бəт

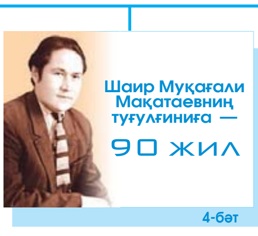

4-бəт

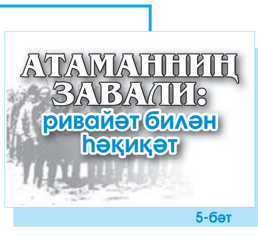

5-бəт

Панфилов наһийәсиниң һакими Талғат ӨМИРӘЛИЕВ:

“Течлиқ вә достлуқ бар йәрдә бирлик билән утуқ болиду”

Алмута вилайитиниң Панфилов наһийәси өзиниң надир тарихий вә мәдәний жайлири биләнла әмәс, бәлки Хитай билән Улуқ далани бағлаштурған өлкә сүпитидә даңқи чиққан. Униң территорияси арқилиқ Улуқ Ипәк йоли өтиду. Һазирқи күндә наһийә тәбиий қезилмиларға, заманивий давалаш санаторийлариға вә муқәддәс жайларға бай. Әнди униң әң асасий байлиғи – көпмилләтлик, инақ вә өз алаһидиликлиригә егә хәлқи. Гезитимизниң штаттин ташқири мухбири Бәхтияр ТОХТАХУНОВниң Панфилов наһийәсиниң һакими Талғат ӨМИРӘЛИЕВ билән болған сөһбитидә мошу вә башқиму мәсилиләр һәққидә гәп болди.

– Талғат Әбеноғли, Сизниң наһийә һакими болуп тайинланғиниңизға бир жил болди. Мошу вақит ичидә қандақ қийинчилиқларға дучар кәлдиңиз вә Панфилов наһийәсини тәрәққий әткүзүш бойичә қандақ планларни әмәлгә ашуруп үлгәрдиңиз?

– Һә, көзни жумуп ачқичә бир жил өтти. Наһийәмиз Хитай Хәлиқ Жумһурийити билән чегаридаш. Проблемилар йетәрлик, әлвәттә. Һаким лавазимиға тайинлинип, дәсләпки күндин тартипла мән көплигән муһим мәсилиләрни, проблемилиқ пәйтләрни һәл қилиш йолини издәштүрүшкә кириштим. Умумән алғанда, регион маңа балилиқ дәвримдин яхши тонуш. Дадам наһийәниң билим бериш саһасида әмгәк қилған, рәһбирий лавазимларни егилигән. Бу өлкидә мениң бәхитлик балилиқ дәвримниң әң яхши күнлири өтти, шуниң үчүнму Яркәнт маңа алаһидә қиммәт.

Наһийә чегара йениға жайлашқанлиқтин, йәрлик аһали асасән сода-сетиқ билән шуғуллиниду. Һәр күни үч миңдин ошуқ адәм “Қорғас” хәлиқара чегара йенидики һәмкарлиқ мәркизиниң чоң сода-сетиқ объектлириға товар елиш үчүн келәтти. Көпчилик үчүн бу - асасий иш, бирдин-бир тапавәт мәнбәси. Әпсус, таҗсиман вируси пандемиясигә бағлиқ сода зониси йепилди, йүзлигән адәма ишсиз қалди.

Истиқбалда биз йеза егилигини тәрәққий әткүзүшни, теплицида өстүрүлгән көктат, мевә-йәл-йемиш мәһсулатлирини қайта ишләшни йолға селишни, йеңи ишләпчиқириш объектлирини ечишни нийәт қиливатимиз. Регионниң қувити наһайити жуқури. Қолайлиқ һава райи шараити жилниң һәрқандақ вақтида үнүмлүк әмгәк қилишқа имканийәт бериду. Йеңи иш орунлирини ечиш ишсиз қалған адәмләрни ишқа орунлаштурушқа ярдәм бериду.

— Панфилов наһийәсиниң экологиялик тәләпләр дәриҗисидә әмәс. Йәрлик аһали заводлардин чиқидиған әски пурақларға бағлиқ дайим шикайәт қилиду. Уни һазир бизму сезиватимиз. Бүгүнки күндә мәзкүр проблема қандақ һәл қилиниватиду?

— Мәзкүр проблема 2017-жилдин тартип мәжут. Шуниң үчүн мән биринчи болуп мошу мәсилини қолға алдим. Елип берилгән бирқатар ишлар нәтиҗисидә бу мәсилини һәл қилиш бойичә ениқ чариләр көрүлди. “Йол хәритиси - 2020” программисини әмәлгә ашуруш даирисидә Яркәнттин 13 километр жирақлиқта 71 гектар мәйданда заманивий фильтрация мәйданини селишқа 857 миллион 381 миң тәңгә аҗритилди. Буниңдин ташқири 13 кона фильтрация етизлиғида рекультивацияләшни әмәлгә ашурдуқ. Бу иш үчүн вилайәт бюджетидин 95 миллион тәңгә бөлүнди.

Әнди Яркәнт крахмал-ширнә заводиниң рәһбәрлиги Түркиядә ишләп чиқирилған баһаси үч миллион долларлиқ тазилаш иншаитини селиш бойичә лайиһини әмәлгә ашурди. Заманивий әсвап-үскиниләр түпәйли заводта пайдилинилған су 95 пайизға тазилиниду. Йеңи суни тазилаш иншаәтлириниң толуқ ишқа қошулуши вә кониларни қайта жөндәш билән регионда орун алған мәзкүр муәмма үзүл-кесил һәл қилиниду.

— ХХЖ билән хошна болуш йәрлик аһалиға сода-сетиқ билән шуғуллиниш һесавиға өзиниң паравәнлигини ашурушқа имканийәт бериду дәп һесаплашқа боламду яки башқа сәвәпләр барму?

– Наһийәмизниң ХХЖ билән чегаридаш жайға орунлишиши бизгә сөзсиз бәзи әвзәлликләрни бериду. Бу, биринчи новәттә, Улуқ Ипәк йолиниң Қазақстанда Панфилов наһийәсиниң территорияси арқилиқ өтүшидур. У илгиридин Шәрқий Азияни Йәроттура деңизи билән бағлаштуруп кәлгән. Силәргә мәлумки, сода-сетиқ риважланған жайда турақлиқ мааш болиду, инфрақурулум, һәрхил хизмәтләрни көрситиш саһаси вә тиҗарәтчиликниң башқа түрлириму тәрәққий етиду.

Ички вә ташқи сода-сетиқниң өсүш дәриҗиси ихтисатниң тәрәққий етишиниң асасий көрсәткүчиниң бири болуп һесаплиниду. Бу өз новитидә һәм гражданларниң, һәм пүткүл мәмликәтниң паравәнлигиниң өсүшигә уттур тәсир қилиду.

Чегара әтрапидики сода-сетиқниң тәрәққий етиши билән наһийәмизниң көрсәткүчи һәр жили иҗабий сүръәтни көрсәтмәктә. Мәсилән, 2016-жилида парчилап сетиш көләми 8048,5 миллион тәңгә болған болса, 2019-жили 12476 миллион тәңгини тәшкил қилди. Буниңдин ташқири дөлитимизниң Тунҗа Президенти Н.Ә. Назарбаевниң жирақни көзлигән сәясити вә тәшәббуси билән наһийәмизниң чегаридаш территориясидә “Қорғас” хәлиқара чегаридашлиқ һәмкарлиқ мәркизи вә “Қорғас – Шәрқий дәрваза” мәхсус ихтисадий зонилири ишләватиду. Униң даирисидә дунияда тәңдиши йоқ қурғақ порти паалийәт елип бариду. Стратегиялик җәһәттин муһим болған мәзкүр объект Хитайдин Европиғичә болған дуния базирини өз ичигә елишқа мүмкинчилик бериду. Шундақ қилип, у Мәркизий Азия әллири, Түркия вә Парс қолтуғи әллири арқилиқ өтиду.

Бу истиқбаллиқ лайиһиләр йеңи Ипәк йоли ихтисадий бәлбеғини шәкилләндүрүшкә толуқ көләмдә ярдәмлишиш имканийитини яритиду вә Хитайниң Европа Иттипақи әллири, Мәркизий Азия вә Җәнубий Кавказ оттурисида регионаллиқ транспорт-логистикилиқ хабқа айлинишқа мүмкинчилик бериду. “Қорғас – Шәриқ дәрвазиси” әркин ихтисадий зониси Яркәнт – Қорғас агломерациясиниң тәрәққий етиши үчүн чоң түрткә болиду. Шу җүмлидин бу йеңи 212 миң иш орнини ечишқа, 100 миң аһалиси бар “Нуркент” шәһирини селишқа, 2030-жилға қәдәр жүк тошушни жилиға бәш миллион тонниға йәткүзүшкә имканийәт яритиду.

— Наһийә өтмүштин тартип бай тарихи, достлуқта яшаватқан көпмилләтлик аһалиси вә өзигә хас мәдәнийити билән даңлиқ болуп кәлгән. Сизниң көзқаришиңизчә, йәрлик аһали шәһәрликләрдин немиси билән пәриқлиниду?

— Наһийәмиздә 40тин ошуқ милләт вәкили течлиқта вә разимәнликтә яшап келиватиду. Сиз тәкитлигәндәк, улар иҗил-инақ. Әнди уларниң оттурисидики пәриққә келидиған болсақ, бир нәрсини ишәшлик ейталаймән, йәрлик аһали наһайити әмгәксөйгүч, қийинчилиқлардин қорқмайду. Улар һәрқандақ ишниң һөддисидин чиқалайду. Бу мәйли деханчилиқ, мәйли чарвичилиқ, сода-сетиқ яки башқа саһа болсун, барлиқ жайда муваппәқийәт қазанғанлар бар, уларниң миллитиму һәрхил.

Наһийә аһалиси етизларда вә фермиларда билләә ишләйду, миллий мәйрәмләрни билләә нишанлайду. Бу хилдики мәйрәмләрниң тәшәббускари көпинчә наһийәдә актив җәмийәтлик паалийәт елип бериватқан этномәдәнийәт мәркәзлиридур. Течлиқ вә достлуқ һөкүм сүргән жайда дайим бирлик һәм муваппәқийәт болиду. Бизниң регион мошуниң яриқин испатидур.

— Наһийәниң туристик җәлипкарлиғи һәққидә немә ейтқан болар едиңиз? Чүнки даңлиқ Жоңғар Алитеғиниң, Уйтас, Ой-жайлавниң әң гөзәл жайлири мошу йәрдиғу. Униңдин ташқири иссиқ су, патқақ билән давалаш санаторийлири, һәтта нефть запасиму бар?

— Наһийәниң туристик қувити чәксиз. Биз мәмликитимизниң шәрқий дәрвазисиға вакаләтлик қилимиз. Нәқ мошу йәрдин Улуқ Ипәк йолиниң Қазақстандики қисми башлиниду. “Қорғас” әркин ихтисадий зонисини вә “Қорғас – Шәрқий дәрвазиси” ихтисадий зонисини җәриянини , шундақла жүк һәм йолувчиларни тошуш терминаллириға егә “Нұр жолы” хәлиқара жүк һәм йолувчилар өткилини тәрәққий әткүзүш “Тарихий маршрутни тәрәққий әткүзүшниң йеңи дәври” дәп аташқа болиду. Тәкитләш керәкки, мәзкүр өткүлниң баш планиниң структуриси бир иш күнидә 2,5 миң транспортваситисиниң вә 15 җисманий шәхсниң икки тәрәпкә әркин қатнишини көздә тутиду.

Туристик объектлар ичидә дунияда тәңдиши йоқ үч санаторий паалийәт елип бериватиду. Улар — “Жаркент-Арасан” сағламлаштуруш комплекси, “Керимағаш” вә “Көктал-Арасан” давалаш һәм дәм елиш орунлири.

Яркәнт шәһиридики “Яркәнт мечити” — мирасгаһи әң диққәткә сазавәр вә надир жайларниң бири. Хон Пик исимлиқ хитай мемарчисиниң лайиһиси бойичә мечит 1895-жили селинған. 1982-жилдин тартип XIX әсирниң мемарчилиқ ядикарлиғи сүпитидә дөләт тәрипидин һимайә қилиниду. Буниңдин ташқири надир православ чиркоси, Ә.Қастеев намидики бәдиий галерея, “Җәңгиварлар шөһрити” мирасгаһи, “Орбулақ жеңи” мемориал комплекси бар. Шуни тәкитләш керәкки, тәбиәт ядикарлиғи – 700 жиллиқ “Әвлия дәриғи” мәжут. Қарияғаш муқәддәс дәп һесаплиниду, шуниң үчүн уни зиярәт қилғучилар тиләклириниң орунлинишини арман қилип, униңға яғлиқ һәм лентиларни бағлап қайтиду.

Уйғур наһийәсидики әң паалийәтчан яшлиримизниң бири – Сумбат Туғлуқова. У өзиниң тиришчанлиғи, әмгәксөйгүчлүги билән көзгә чүшүп, җәмийәтлик ишларниң алдида жүриду. Сумбат Маратқизи иштин бош вақтида пидаийлиқ билән шуғуллиниду. Қисқиси, бүгүнки күндә яш әвлатқа тәлим-тәрбийә бериш йолида хизмәт қиливатқан яш муәллимни қайси қиридин елип язсақму, ейтаримиз аз әмәс. Шундақла у Мустәқилликниң тәңтуши.

Пидаий болуш — жүрәкниң әмри

Сабирәм ӘНВӘРОВА,
«Уйғур авази»

Сумбат Маратқизи 1991-жили Уйғур наһийәсиниң Чонҗа йезисида дунияға кәлди. Дадиси – уйғур, аниси – қазақ. Кичигидин қош хәлиқниң тилини вә мәдәнийитини тәң үгинип өскән қиз 2009-жили Шуңқар оттура мәктивини тамамлап, Қазақ дөләт қизлар педагогикилиқ университетиниң филология факультетиға оқушқа чүшиду. 2013-жили бу алий билим дәргаһини әла баһалар билән түгитип, дәсләпки иш-паалийитини Ардолата оттура мәктивидә қазақ тили вә әдәбияти пәнлириниң муәллим болуп ишләштин башлайду.

Арида икки жил өткәндин кейин Nur Otan партияси Уйғур наһийәлик шөбисигә эксперт мутәхәссис болуп ишқа қобул қилиниду. Қабилийәтлик һәм ишбиләрмән мутәхәссис наһийә даирисидики җәмийәтлик ишларниң барлиғиға дегидәк паал арилишип, партияниң үлгилик әзаси сүпитидә тонулиду. 2019 — 2020-жиллири Nur Otan партияси сәясий менеджмент мәктивиниң сертификатиға сазавәр болиду. Бир сөз билән ейтқанда, Nur Otan партияси Уйғур наһийәлик шөбисидә ишлигән бәш жил мабайнида өзиниң лидерлиқ қабилийәткә егә яшларниң бири екәнлигини дәлиллигән Сумбат 2020-жилниң 1-сентябридин башлап қайтидин устазлиқ паалийитини давамлаштуриду. Йәни, Чонҗа йезисидики 1-рус оттура мәктивигә муәллим болуп ишқа орунлишип, бүгүнки таңда рус тилида билим еливатқан қаракөзләргә дөләт тилини мукәммәл үгитиш йолида әмгәк қилмақта.

Һәрдайим өзиниң Мустәқилликниң тәңтуши екәнлиги билән мәғрурлинидиған Сумбат Туғлуқова 2016-жили вилайәт даирисидә Мустәқилликниң тәңтушлириға беғишлинип өткүзүлгән тәнтәнигә наһийә намидин қатнишип, маддий вә мәнивий соғилар билән мукапатланди. Шундақла 2017-жили ЭКСПО көргәзмисигә наһийә яшлири намидин берип, елимиз тарихидики алаһидә вақиәни өз көзи билән көрүп, унтулмас тәсират билән қайтқанлиғини һеликәм һаяҗан илкидә әскә алиду. Бүгүн мәрипәт беғиниң бағвини сүпитидә яш әвлатқа заманға лайиқ билим бериватқан Сумбат Маратқизи 2017-жили қурулған «Қолқанат» пидаийлар топиниң вә «Жас Отан» яшлар қанитиниң әзаси.

– «Қолқанат» пидаийлар топи пәқәт үч адәмдин тәркип тапқан. Биз 2017 — 2018-жиллири жигирмидин ошуқ житим вә имканийити чәкләнгән балиларни мәктәп формиси вә һаҗәтлик оқуш қураллири билән тәминлидуқ. Шундақла 1-октябрь — Қерилар күни һарписида ялғуз яшайдиған яшанғанларни мәйрими билән тәбрикләп, соғиларни тапшурсақ, Ж.Қудайбергенов намидики оттура мәктәп йенидики интернат оқуғучилириға беғишлап «Көңілді тапқырлар клубы» (КВН) оюнини уюштурдуқ. Амал болса, қолумиздин кәлгиничә йеза-йезилардики имканийити чәкләнгән гөдәкләргә соғиларни уюштуруп, муһтаж жанларға ярдәм беришкә тиришимиз. 2019-жилниң декабрь, 2020-жилниң январь, февраль, март айлирида наһийәмизниң мәркизий базиридики тиҗарәтчи яшларни җәлип қилип, еғир ағриққа муптила болған гөдәк жутдишимиз үчүн хәйрихаһлиқ ишлирини уюштуруп, топланған ахчини униң давалиниши үчүн анисиниң қолиға тапшуруп бәрдуқ. Шундақла таҗсиман вирус пәйда болғандин башлап «Біз біргеміз!» акцияси даирисидә муһтаж аилиләрни озуқ-түлүк вә медицинилиқ қураллар билән тәминләп келиватимиз, – дәйду Сумбат.

Булту Сумбат Елбасы Н.Ә. Назарбаевниң Тәшәккүрнамиси билән тәғдирләнди. Оза Қазақстан Жумһурийитиниң Президенти Қ.К. Тоқаевниң Миннәтдарлиқ хетини алған еди. Шундақла униң архивидин наһийә, вилайәт һакимлириниң пәхрий ярлиқлирини учраттим. Уларниң һәммиси билән тонушуп чиқиш үчүн бираз вақит керәк. Һәрбир тәшәккүрнаминиң кәйнидә тәшәккүргә лайиқ әмгәк бар десәк, ашуруп ейтқанлиқ болмайду.

Хуласә шуки, «Қилған ишиңдин бәһирлинишниң сири – биригә чин нийитиң билән қайтурумини күтмәй яхшилиқ қилиш. Бир адәмниң иккинчи адәмгә көрсәткән ярдими билән аләмни өзгәртиш мүмкин әмәс, бирақ муһтаж болған бир бәндиниң җәмийәткә дегән пикрини өзгәртишкә болиду әмәсму?!». Мана бу Сумбатниң ой-тәпәккүридин туғулған сөзләр. «Пидаий болуш – жүрәкниң хаһиши, йәни һәқиқий нийәтниң көрүнүши» дәп Президентимиз Қасым-Жомарт Тоқаев ейтқандәк, жүриги билән нийити бир Сумбат Туғлуқовани елимизниң һәқиқий вәтәнпәрвәри десәк, һеч хаталашмаймиз.

Уйғур наһийәси.

COVID 19

АЛМУТИДИКИ ВӘЗИЙӘТ

«Алмутидики эпидемиологиялик вәзийәт кәскин. 31-январьдин тартип Алмута эпидемиологиялик вәзийәтни баһалаш матрицинисиниң “йешил” зонисида болуватиду, лекин һазирқи күндә Алмута таҗсиман вируси эпидемиясиниң тарқилиш сүръити бойичә репродуктивлиқ R-0,949 санида болуватиду. Әгәр көрсәткүч бирдин ешип кәтсә, биз “сериқ” зониға киримиз. Мошуниңға бағлиқ Алмутида чәкләш чарилири давамлишиватиду», - дәйду санитария-эпидемиологиялик хизмәт хадимлири.

Уларниң сөзичә, һазирқи күндә шәһәрдики адәмләр ағриқни көпирәк җәмийәтлик жайларда жуқтуруватиду. Бу һава райиниң иссишиға бағлиқ адәмләрниң көпләп сәйлигә чиқиши түпәйли йүз бәрмәктә. Шундақла ағриқни аиләвий чарә-тәдбирләрдә (қудилиқ, той вә башқиму зияпәтләр) жуқтурғанларниң сани ашмақта. Әнди җәмийәтлик транспортларда ағриқни жуқтуруш илгәрки петичә қалди.

Ағриқни жуқтурғанларниң йешиға тохталсақ, көпирәк 20 яштин 40 яшқичә болғанлар (39 пайиз) 40 – 50 яштикиләр (25 пайиз), 60 яштин ашқанлар (21 пайиз) болмақта. 14 яшқичә болған балиларниң 11 пайизи, 15 –19 яштикиләрниң 4 пайизи таҗсиман вируси ағриғи билән ағриватиду.

Йеқинда 5-шәһәрлик клиникилиқ ағриқханисида Алмута шәһәрлик мәслиһәт депутатлириға таҗсиман вирусиға қарши әмләткә селинди. Тәкитлинишичә, мәслиһәт кативи Станислав Канкуровқа, депутатлар Асия Ақанова вә Ақбөпе Абылқасимоваға Қазақстанда ишләп чиқирилған “Спутник V” әмләткиси селинди.

ДЕПУТАТЛАРҒА ӘМЛӘТКӘ СЕЛИНДИ

Мәслиһәт депутатлири дәсләп врачларниң тәкшүрүшидин өтүп, анализларни өткүзди.

“Өзәмни яхши сезиватимән. Биринчи новәттә вакцинини алғиним үчүн роһий қанаәтлиниш һис қиливатимән. Вакцинидин зәрдап чекишкә қариғанда таҗсиман вирусни жуқтуруш тавакәлчилиги үстүнирәк. Шуниң үчүнму мән ишәшлик әмләткә салғузушқа бардим”, дәйду С.Канкуров.

Мәслиһәт мәтбуат-хизмитиниң хәвиричә, кәспи бойичә медицина хадими болған депутат Асия Ақанова дәсләпкиләрдин болуп әмләткә салғузди. Қалғанлар бу чаригә ихтиярий асаста қатнишиду.

Мәслиһәт кативиниң сөзичә, депутатлар иҗтимаий тармақлардики “Әмләткини дәсләп депутатлар салғузсун, андин биз” дегән сөзләргә җавап сүпитидә қатнишишни қарар қилған. Улар бу һәрикити билән аммивий әмләткә селишни қоллап-қувәтләйдиғанлиғини көрситиду.

Хәлиқ вәкиллири новәттики вакцина түркүмини 9-март күни алиду.

“СПУТНИК V” РӘСМИЙ ТИРКӘШТИН ӨТТИ

Қазақстанда ишләп чиқириливатқан “Спутник V” вакциниси рәсмий түрдә тиркәлди, дәп хәвәр қилиду COVID-19 вирусиниң тарқилишиниң алдини елиш бойичә идариләрара комиссия.

“Қариғанда фармацевтика комплекси жумһурийәт территориясидә “Спутник V” вакцинисини тиркәшни аяқлаштурди. 13-февраль күни вакцининиң бехәтәрлиги, сүпити вә нәтиҗидарлиғи һәққидә саламәтликни сақлаш министрлиги экспертлар тәшкилатиниң хуласә һөҗҗитини алди. Мәзкүр һөҗҗәт асасида медицинилиқ вә фармацевтикилиқ назарәт комитетиға тиркәш гуванамисини елишқа буйрутма әвәтилди, дейилиду хәвәрдә.

Алдин-ала һесап бойичә, февраль ейиниң ахириға қәдәр “Спутник V” вакцинисиниң 90 миңға йеқин дозиси мәмликитимизниң барлиқ регионлириға әвәтилиду.

ҚАНУНИЙЛИҚ ВӘ ҺОҚУҚ-ТӘРТИП АСАСИДА

(Ахири. Беши 1-бәттә).

– Пәқәт өткән жилила силәрниң күч чиқиришиңлар түпәйли 29 миң хадимға 2,7 миллиард тәңгә миқдарида иш һәққи бойичә қәриз төләнди. Бу ишни давамлаштуруш керәк, униң үстигә бирқатар карханиларда кәскинликниң күчийиш аламәтлири бар, – дәп тапшурди Дөләт рәһбири.

Докладта шундақла карантин чарилирини тәминләштә вә дөләт мәнпийәтлирини һимайә қилишта қанунийлиққа риайә қилишниң муһим екәнлиги тәкитләнди. Президент прокуратуриға полиция вә санитарлиқ хизмәтләр тәрипидин проблемилар пәйда болғанда, дәрһал тегишлик чариләрни көрүшни тапшурди. Униңдин ташқири Қасым-Жомарт Тоқаев малийә саһасидики түрлүк мәккарлиқ һәрикәтләрниң алдини елишниң зөрүр екәнлигини атап көрсәтти.

– Һазирқи басқучта биз ихтисаттики сәлбий җәриянларни йоқитишқа күч чиқириватимиз. Әйнә шуниңға бағлиқ бәзидә Миллий фонд мәблиғини хәшләшкә тоғра келиватиду. Шуңлашқа бу мәбләғниң қануний вә әқилгә мувапиқ өзләштүрүлүши наһайити муһим. Иҗтимаий дөләт программилириға вә бөһранға қарши чариләргә бөлүнүватқан мәбләққә алаһидә диққәт ағдуруш керәк. Шундақла иш һәққи, пенсия вә ярдәм пуллириниң төлинишини дайим назарәттә тутуш лазим. Бюджеттин бөлүнгән һәрбир тәңгә мәхсәтчанлиқ билән сәрип қилинип, җәмийәткә пайда кәлтүрүши керәк, – дәп билдүрди Президент.

Йәнә бир муһим йөнилиш – прокуратура хадимлириниң кәспий квалификациясини ашуруш. Дөләт рәһбириниң пикричә, прокурорларға болған тәләп һәрқачан жуқури болуши керәк. Буниңдин кейин ишқа орунлашқанда, башланғуч тәйярлиқтин өтүш зөрүр, уни тәминләштә Һоқуқ қоғдаш органлириниң академияси алаһидә роль ойниши керәк. Президент Һоқуқ статистикиси вә мәхсус һесапқа елиш комитетиниң имканийитини тәкитләп өтүп, униң иқтидарини техиму тәрәққий әткүзүшниң зөрүр екәнлигини қәйт қилди.

Дөләт рәһбири докладини аяқлаштуруп, қанунийлиқ вә һоқуқ тәртипниң мәмликәт келәчигиниң мустәһкәм һули екәнлигини тәкитлиди.

Кеңәшмидә шундақла Баш прокурор Ғизат Нурдәвлетов сөзгә чиқип, Президент тапшурмилириниң орунлиниватқанлиғи, мәмликәттики қанунийлиқ вә һоқуқ тәртип әһвали, гражданларниң конституциялик һоқуқлири һимайә қилиш бойичә көрүлүватқан чариләр тоғрилиқ доклад қилди.

Күчлүк бизнес – күчлүк ихтисат

(Ахири. Беши 1-бәттә).

– Биринчи – хусусийлаштуруш хусусий монополистларниң пәйда болушини истисна қилиши керәк. Әпсуски, биздә асасий инфрақурулум объектлирини нәтиҗидарсиз хусусийлаштуруш фактлири бар. Әқилгә мувапиқ болмиған хусусийлаштурушниң шундақ фактлириға яңливаштин йол қоюшқа болмайду, улар дөләтниң ихтисадий мәнпийәтлиригә зиян йәткүзиду. Буниң үчүн Һөкүмәт вә фонд җавапкәр. Иккинчи – активларни шәхсийләргә сетиш бюджетқа болған жүклиминиң азийишиға ярдәм қилиши керәк. Хусусий тиҗарәтчи өз пайдисиниң нурғун қисмини бюджет буйрутмилирини орунлимай, имтияз, грантлар вә башқа әвзәлликләрсиз базарда, мәһсулат вә хизмәтни экспорт қилиш арқилиқ ишләп тепиши керәк. Үчинчи – хусусийлаштуруш ениқ ихтисадий пайда бериши керәк. Һәрқандақ карханинини хусусийлаштурушниң маһийити униң нәтиҗидарлиғини ашуруштин, миллий ихтисатқа һәссисини көпәйтиштин ибарәт, – дәп билдүрди Қасым-Жомарт Тоқаев.

Президент бу йосунда хусусийлаштуруш җәриянининң очуқлуғини тәминләш мәсилилиригә алаһидә тохтилип өтти.

– Дөләт мүлки хусусийлаштурулуватқанлиқтин, гражданлар униң барлиқ шәртлирини билиши керәк. Җәмийәтлик назарәт барлиқ дәриҗиләрдә нәтиҗидарлиқ вә очуқ хусусийлаштурушни жүргүзүшниң әмәлий қурали болуп һесаплиниду. Һөкүмәт вә фондқа тегишлик тапшурмилар берилди. Фондниң чоң компаниялириғә мунасивәтлик «хәлиқ IPOси» арқилиқ хусусийлаштуруш чоң актуаллиққа егә болмақта. Мәмликитимизниң өз мәблиғини нәтиҗидарлиқ сәрип қилишни халиған барлиқ гражданлири миллий байлиқниң бир қисмини сетивелиш имканийитигә егә болуши керәк, – деди Дөләт рәһбири.

Форумда шундақла «Самруқ-Қазына» акционерлиқ җәмийитиниң башқарма рәиси Ахметжан Есимов, «Ақ жол» партиясиниң рәиси Азат Перуашев, Қазақстан Машина ясиғучилар иттипақиниң рәиси Мейрам Пишембаев сөзгә чиқти.

ТУҒАН ЖЕР

«Һәрбир милләт өзиниң миллий кодини билиши лазим».
Елбасы Нурсултан Назарбаевниң «Келәчәккә нишан: мәнивий йеңилиниш» мақалисидин.

Қаратуруқ – муқәддәс жай

Әмгәкчиқазақ наһийәсиниң Қаратуруқ йеза округиниң тәркивигә Ачисай, Қаратуруқ, Достлуқ, Лавар, Тауқаратуруқ вә Арна йезилири кириду. Биз бүгүн, асасән, Қаратуруқ йезиси вә униң тәрәққиятиға үлүш қошқан инсанлар һәққидә гәп қилмақчимиз. Чоңларниң ейтишичә, Қаратуруқ икки сөздин ибарәт болуп, қара (Қараханлар дәвригә мунасивәтлик) – улуқ, муқәддәс яки алп мәнасини билдүрсә, туруқ – турақ, жай мәнасиға егә. Йәни «муқәддәс жай» дегән мәнани билдүриду. Округта, асасән, қазақ, уйғур, әзәрбәйжан, рус вә түрк милләтлириниң вәкиллири яшайду. Биз ушбу мақалини йезишта мәзкүр жуттин чиққан журналист Авут Мәсимовтин хелә нурғун мәлуматларни алдуқ. Шундақла йезиниң бүгүнки нәпәси тоғрилиқ әхбаратни округ һакиминиң вәзиписини атқурғучи Бауыржан Сокуров бәрди.

Рашидәм РӘҺМАНОВА,
«Уйғур авази»

Қаратуруқлуқлар Полат мәзин вә Гаһап молла Манаповниң исми билән һәқлиқ рәвиштә пәхирлиниду. Чүнки улар йезидики абройлуқ диний өлималар болған. Гаһап моллиниң нәвриси Айдин бовисиниң йолини давам қилип, Мәккә-Мәдинигә берип кәлди. Һазир Қаратуруқ йезисидики «Тажидин» мечитиниң имами. Ейтмақчи, ушбу мечит өз дәвридә Қаратуруқ йезисиниң тәрәққиятиға биркишилик төһпә қошуп, униң инавәтлик ақсақаллириниң биригә айланған Тажидин Қасимовниң оғуллири Шәмшидин, Камалдин, Жамалдин, Амандин вә Бурһандинниң жутдашлириға қилған соғиси! Улар мечит селишни башливеди, жутдашлири Тажидиновларниң тәшәббусини бир еғиздин қоллап, «бир йәндин - қол, бир яқидин баш чиқирип», бирлик һәм өмлүк билән уни бәрпа қилди. Һазир мечит йезиниң һөснигә һөсүн қошуп туриду вә яшларни иман-ибадәткә тәрбийиләватқан қутлуқ дәргаһ һесаплиниду.

Йезида Ғазиһажим Разиев исимлиқ мәрипәтчи болған. У 1900-жили Қаратуруқта тәрәққийпәрвәрләр мәктивини уюштурғанларниң бири. Диний саватқа егә болған у һәм илим-пәнниму билгән. 1910-жили Челәк йезисида көпчилик пайдилиналайдиған китапхана ачқан. Дөләт әрбаплири Исмайил Тайиров, Абдулһәй Муһәммәдий вә Якуп Исиевқа атидарчилиқ қилған. Униң әвладиниң барлиғи дегидәк әждатлириниң йолини давамлаштурди. Оғли Турсун оттузинчи жиллири Челәк наһийәсиниң мәктәплиридә муәллимлик вә мудирлиқ қилди. Қасим Қазақ ССРниң хизмәт көрсәткән муәллими аталди. Наһийәлик маарип бөлүмини башқурди. Нәврилиридин Гүлвира Разиева - Қазақстан хәлиқ артисти.

Йеза турғунлири әҗайип қабилийәтлик биолог устаз Аруп Мәмәталиевни «Мичурин» дәп атишатти. У Ташкәнттин ипәк қурутиниң уруғини елип келип, балилар язлиқ тәтилгә чиққанда Калинин (һазирқи А.Саттаров) намидики мәктәп оқуғучилириға ипәк қурутини бақкузатти. Улар үч ай давамида ипәк қурутини өстүрүп, кокулисини жиғатти. Андин уни Ташкәнткә апирип өткүзүп, ахчисини оқуғучиларға бөлүп берәтти. Аруп Мәмәталиевниң йетәкчилигидә мәктәптики тәҗрибә участкисида түрлүк мевә дәрәқлири вә көктатлар өстүрүләтти.

Аруп Мәмәталиев муәллимликтин сирт иҗадийәт биләнму шуғулланған екән. Илмий әмгәкләрни, балиларға беғишланған һекайә, чөчәкләрни язған. 1957-жили М.Кебиров билән А.Шахматов тәрипидин чиққан «Уйғур хәлиқ чөчәклири» топлимиға Аруп муәллимниң онға йеқин чөчиги киргүзүлгән.

«Қазақстан маарип әлачиси» М.Мәхсүтов һаятиниң қириқ жилдин ошуғини миллий маарипқа беғишлиди. Уйғур мәктәплиридә оқутуш сүпитини яхшилаш йолида тинмай әмгәк қилди. Уйғур әдәбияти бойичә бирнәччә дәрислик язди. Униң онлиған методикилиқ қолланмилири һазирму устазлар тәрипидин пайдилинилмақта. М.Мәхсүтов тоққуз қетим пүткүлиттипақлиқ вә жумһурийәтлик педагогикилиқ оқушларға қатнишип, оқуш-тәҗрибә ишлири бойичә мәзмунлуқ докладлири үчүн алий дәриҗилик диплом вә пәхрий ярлиқлар билән мукапатланған.

Йезидин йүзлигән муәллимләрдин башқа Шеривахун Баратов, Гегель Исқақов, Абит Надиров, Данахун Исламбақиев, Рәхмәтжан Йүсүпов қатарлиқ алимлар чиқти.

1921 — 1930-жиллар арилиғида артельлар қурулушқа башлиди. Қаратуруқлуқлар бу умумйүзлүк һәрикәттинму чәттә қалмиди. Ушбу кампанияниң бешида турған Абдумежит Исқақов башта артель, кейинирәк «Социалды» колхозини башқурди. Әмгиги мунасип баһалинип, көплигән медаль вә орденлар билән тәғдирләнди. Униң оғуллири Һезим, Абдурешит, Савут, Авут вә Ваһит Исқақовлар Улуқ Вәтән урушидики әрлиги вә кейинки течлиқ жиллиридики пидакаранә әмгиги билән көпкә тонулди. Савут – дәсләпки уйғур учқучи. Нәвриси Гегель Исқақов – илим-пән саһасида шөһрәт қазинип, тарих пәнлириниң намзити аталди.

1927-жили Кеңәш Иттипақида әлни коллективлаштуруш башлинип, ушшақ шәхсий егиликләрни бирләштүрүшкә чақирған вақитта, қаратуруқлуқлар бу җәрияндиму паалийәтчанлиқ көрсәтти. Улар «Йеңи дехан» (рәиси Мәсим Семәтов), «Батрақ» (рәиси Шәмшидин Хушнамәтов), «Бирлик» (рәиси Марәк Имирбақиев), «Қизил шәриқ» (рәиси Сраждин Жәмиев) вә «Қизил туғ» (рәиси Манап Йәһияров) артельлирини бәрпа қилди.

Турсун Мәмәтәлиев Қизил Армияни озуқ-түлүк билән тәминләш вәзиписини өз һөддисигә алди. Нәтиҗидә униңму әмгиги жуқури баһалинип, дөләт әрбаби вә язғучи Дмитрий Фурманов униңға милтиқ соға қилди.

1883-жили Қаратуруқта кәмбәғәл-дехан аилисидә туғулған Жамалдин Һасанов 1919-жили партия қатариға елинип, 1973-жилғичә шу сәптә болди. Өз вәзиписигә һәқиқий садиқлиқ көрситип, шөһрәт қазанди.

Һашир, Мәшүр вә Сулайман Розиевларниңму жутқа сиңдүргән әмгиги бебаһа болди. Һашир колхоз қурулушиға салмақлиқ төһписини қошуп, бригадир вә колхоз рәиси хизмәтлирини атқурди. Мәшүр Розиев – XX әсирниң бүйүк намайәндилириниң биригә айланди. Сулайман Розиевниң һаяти Өзбәкстан диярида өтүп, узун жиллар давамида партия вә кеңәш органлирида хизмәт қилди. Әмгиги мунасип баһалинип, орден вә медальлар билән тәғдирләнди.

1930 — 1937-жиллири аһали жуқуридин аста-аста төвәнләп, Ғулжа йоли бойиға жайлашти вә һазирқи Достлуқ, Қаратуруқ мәлисиниң һулини қурди. «Йеңи дехан» колхози қурулуп, 700 гектарғичә болған тиң йәрләр өзләштүрүлди. Жуқарқи Қаратуруқ билән Ипәк йоли арилиғида қол күчи билән канал қезилип, у Лаварсаз вә Қорам өстиңигә қошулди.

Дәсләпки колхозға Исмайил Тохсунов рәис болған жиллири Қаратуруқниң әтрапи вә ичигә мевилик дәл-дәрәқләр тикилип, йешилзарлиққа айланди. Өстәңниң төвинидә икки гектар алма беғи бәрпа болди. Абдулла Тайиров башқурған пәйттә колхоз ашлиғиниң һесавиға Қаракемердин үч еғизлиқ яғач өй сетивелинип, йезиниң һазирқи Авут Саттаровқа орнитилған һәйкәлниң йениға башланғуч мәктәп селинди. Бу хилдики билим дәргаһлири округниң башқа йезилиридиму қәд көтәрди. Һазирқи Авут Саттаров намидики 960 орунлуқ йеңи мәктәпниң бенаси совхоз дәвридә селинди. Һазир ушбу билим дәргаһида жут балилири үч: қазақ, рус вә уйғур тиллирида билим алмақта. Бурун йезида 300 орунлуқ мәктәп-интернат болған. У йәрдә чопанларниң вә аиләвий шараити төвән аилиләрниң балилири туруп, билим алатти.

Инсан тарихидики әң дәһшәтлик Улуқ Вәтән уруши башланғанда, Қаратуруқтин 240 адәм мәйданға атланди.

Турсун Мыңбаев икки қолидин айрилип кәлсиму, совхозда бухгалтер болуп, өмриниң ахириғичә ишлиди. Мөрдүн Азнибақиев болса, урушниң ялдамиси болған икки оқни операция қилиш хәтәрлик болғачқа, жүригиниң йенида сақлап, чарәк әсир колхозниң оқитини қилди. Ақберген Атағуловму оң қолидин яридар болғини билән сол қоли билән тахтиға жүмлиләрни язғинида һөснихетиниң чирайлиқлиғи һәрқандақ адәмни һәйран қалдуратти.

1943-жили Сталинград шәһиридики вәйранчилиқни әслигә кәлтүрүшкә қатнашқан қазақстанлиқ 88 комсомол қизниң қатарида 16 яшлиқ Гүлшәм Исрайиловаму болди.

Уруштин кейин «Йеңи дехан» колхози йеңи йәрләрни өзләштүрүшкә киришти. Хаман, фермилардики ишни механикилаштуруш үчүн электр энергияси керәк болди. Егиликләр бирлишип, Лавар өстиңигә электр станциясини салди. Бу ишниң һөддисидин чиқиш МТСниң шу чағдики мудири Мөмүн Турғанов вә инженер-механиги Турсун Тохтиевқа тапшурулди. Һаким Мәмәталиев, Аблетип Баратов, Һашим Исмайилов, Зәйнуллам Абдуллин вә Ярмуһәмәт Зикирияров станцияниң қурулушиға паал қатнашти. Жутниң электриклири Андасбай Исмайилов вә Һәмра Имирбақиев ушбу станциядин столбилар арқилиқ Қаратуруққа сим тартти.

1952 — 1956-жиллири Қаратуруқтики «Йеңи дехан» колхозиға Лавардики «Калинин» колхози қошулуп, «Калинин намидики колхоз» болуп қайта қурулди. Униңға яш коммунист Авут Саттаров рәис болди. Он жилдин кейин бу егиликкә «Биринчи май» (һазирқи Ачисай) қошулуп, «Қаратуруқ тамақа совхози» вуҗутқа кәлди. Йәнила жутниң илтимаси билән совхозға Авут Саттаров рәһбәрлик қилди.

Авут Саттаров.

Авут Саттаров мошу Қаратуруқта дунияға кәлгән. Оттура мәктәптин кейин Ташкәнт йеза егилиги техникумида билим алди. Ана жутиға қайтип келип, йеза егилигидә һәрхил хизмәтләрдә болуп, шуниң билән биллә мәктәптә муәллимлик қилди. Әлниң бешиға күн чүшкәндә, дәсләпкиләрдин болуп уруш мәйданиға атланди. Урушики қәйсәрлиги үчүн II дәриҗилик «Вәтән» вә «Қизил Юлтуз» орденлири, көплигән медальлар билән тәғдирләнди. Уруштин кейин 6-7-жил Қаратуруқ йеза кеңишиниң рәиси, МТС агрономи, андин колхоз рәиси болди. Шундақла Челәк наһийәлик кеңиши иҗраий комитетиниң рәиси, кейин Қазақстан Компартияси Мәркизий Комитети йенидики Алмута Алий партия мәктивидә оқуп келип, «Қаратуруқ” тамака совхозиға мудир болуп тайинланди. Һаятиниң ахириғичә, йәни 1981-жилғичә Қаратуруқ йезисиниң ихтисадини, мәдәнийитини вә турғунлириниң турмуш-тирикчилигини көтириш йолида тәр төкти. Униң рәһбәрлигидә Қаратуруқ гүлләнди. Кочилар гүлзарлиққа, алмилиқ баққа айлинип, йоруқлуқ орнитилди. Йезиларда Мәдәнийәт өйи, хәлиққә хизмәт көрситиш комбинати, монча, ағриқхана, икки балилар бағчиси, механикилаштурулған сийир фермиси, МТС, икки заманивий тамака сарийи, китапхана, ашхана, тикинчилик цехлири, дуканлар, шундақла йеңи үлгидики 960 орунлуқ мәктәп бенаси селинди. Яшлар билмәйдиған йәнә бир алаһидилик – А.Саттаров өйләрни электрләштүрүшкә вә радиолаштурушқа алаһидә көңүл бөлди. Нәтиҗидә қаратуруқлуқлар шәхсий радиоға егә болди. У арқилиқ һәр күни таң сәһәрдә, йәни мәркизий радио қошулмай туруп, жут мөтивәри Һашир Манапов йерим саат җәриянида қаратуруқлуқларни йезиниң ахирқи йеңилиқлири билән тонуштуруп, миллий нахша вә сазлардин чачқа чачатти. Жутдашлириниң ишлириға «ақ йол» тиләтти.

А.Саттаров барлиқ әмгәклири түпәйли «Ленин», «Октябрь революцияси», «Әмгәк Қизил туғи», «Һөрмәт Бәлгүси» орденлириниң саһиби аталди, Қазақстан ССР Алий Кеңишиниң Пәхрий ярлиғи билән тәғдирләнди.

Авут Саттаровниң өмүрлүк җүпти Дилбәр Зульярова қириқ жилға йеқин өмрини яш әвлатқа сүпәтлик билим вә аңлиқ тәрбийә беришкә беғишлиған инсан еди. Уларниң Марат, Мурат, Роллан вә Дамир кәби оғуллири алий билимлик йеза егилиги хадимлири болса, қәһриман уйғур қизиниң исми билән аталған қизи Ризвангүл – алий дәриҗилик тиббий хадим болуп йетилди.

Авут Саттаровтин кейин егиликкә Һемит Дөләтов, Сраждин Разиев, Елипбай Султанғазиев, Әнвәр Сабиров, Махмут Абдурахманов, А.Саттаровниң оғли Марат Һасанов вә Абдуллин Һаширов рәһбәрлик қилди. Егилик тәрәққий етип, әмгәк илғарлириниң сани көпәйди. Жүмлидин, Алтинбике Бертаева – Социалистик Әмгәк Қәһримани, Абдуллам Пәрһатов вә Турсунбүви Һәмраева – Ленин орденениң саһиби аталди.

Башта ейтип кәткинимиздәк, Қаратуруқ йеза округиниң тәркивигә Ачисай, Қаратуруқ, Достлуқ, Лавар, Тауқаратуруқ вә Арна йезилири кириду. Округ турғунлириниң бесим көпчилиги йеза егилиги саһасида әмгәк қилиду. Бу тәвәдә 16 җавапкәрлиги чәкләнгән йолдашлиқ, 5 ишләпчиқириш кооперативи, 860 дехан егилиги вә «Қаратурық-Су» су пайдиланғучилар кооперативи мәҗут.

Мәрийәм Семәтова.

Округ бойичә 6800 гектар терилғулуқ вә 58 330 гектар яйлақ бар. Жилдин-жилға интенсивлиқ бағларниң мәйдани өсмәктә. Мәсилән, буниңдин бәш жил илгири улар 67 гектар болса, кейинки жиллири бу йөнилиштә 8,7 миллиард тәңгә инвестиция тартилип, бағ мәйдани 692 гектарға йәтти. Ушбу бағларда тамчилитип суғириш қоллинилиду. Нәтиҗидә һәр гектардин елинған һосулниң миқдари 25 — 35 тонниға йәтти. Уни сүпәтлик сақлаш үчүн қоймилар селиниватиду.

Булту «AlmaMaterFields» ЖЧЙ 167 гектар йәргә йеңи технологияларни пайдилинип, алма беғини бәрпа қилди. Қошумчә 30 адәмгә турақлиқ вә 150 адәмгә мәвсүмлүк иш орунлири ечилди. «Кобегенов», «Сулейман» вә «Агро Сад» дехан егиликлири алмидин башқа клубника вә қариқат пәрвиш қилиду.

«Ғәрбий Европа – Ғәрбий Хитай» йолиниң округниң бәзибир дехан егиликлириниң йәрлирини кесип өтүшигә бағлиқ, уларниң терилғулуқлири сусиз қалди. Ушбу мәсилини иҗабий һәл қилиш үчүн наһийә рәһбәрлиги 2021 — 2022-жиллар арилиғида «ПУИД-3» дөләт программиси бойичә лайиһә түзмәкчи. Мабада, мәхсәт орунланса, узунлуғи 150 чақирим су системиси ишқа қошулуп, деханлар йәнила өзлириниң йәрлирини пайдилиналайдиған болиду.

Разиевлар сулалиси.

Округ турғунлири мал чарвичилиғи биләнму шуғуллиниду. 9615 баш қаримал, 39 676 баш ушшақ мал, 3916 баш илқа бар. Малниң 28 пайизи - нәсиллик. Улар «Баттал», «Наурызбай», «АгроФирма Темір» вә «Айсултан» чарвичилиқлириға тәәллуқ. Округта ветеринарлиқ пункт болуп, униңда алтә мал дохтури вә алтә ветеринар хадим хизмәт қилиду. Шүкри, бәш жилдин бери округта мал ағриғи йоқ.

Округта 109 коча болса, униң 59и асфальтланған. Өткән жили «Иш билән тәминләшниң йол хәритиси - 2020» программиси бойичә Ачисай йезисида төрт коча асфальтланди. Қаратуруқ йезисидики Тайиров кочиси «Өңірлерді дамыту» программиси бойичә җөндәлди. Дөләт һесавиға Лавар йезисиниң мәркизий кочисиға электр шамлири орнитилса, жүригидә оти бар турғунлар өз күчи билән 24 кочиға электр шамлирини орнитип, алийҗанаплиқ тонутти.

Һазирчә округниң пәқәт Достлуқ йезисидила су мәсилиси толуқ һәл қилинған. Икки жил бурун Ачисай йезисида су системисиниң қурулуши башлинип, ахири чиқмай, тохтап қалди. Тауқаратуруқта әһвал униңдинму қийин. Қаратуруқта су станцияси ишләватиду. Бирақ униң җабдуқлири конирап кәтти. Шуңлашқиму «Есік су құбыры» дөләт мәһкимисигә мошу мәсилә бойичә буйрутма берилди. Округ рәһбәрлиги келәчәктә бу мәсилиләрниң иҗабий һәл болидиғанлиғиға үмүт қилиду.

Қаратуруқ – наһийәдики әң мәнзирилик вә һаваси таза жутларниң бири. Дөләт тәрипидин өткүзүлүватқан тазилиқ ишлиридин башқа қаратуруқлуқлар дайим шәнбиликләрни уюштуруп, бурундин келиплашқан адитини давамлаштуруп кәлмәктә. Дөләтниң қоллап-қувәтлиши вә җамаәтчиликниң күч чиқириши билән булту йезида 1170 дәрәқ ақартилип, йәттә тохталма җөндәштин өтти. Стихиялиқ әхләтханилар йоқ қилинип, йезилар чәтлиридики әхләт төкидиған мәхсус орунлар рәткә кәлтүрүлди.

Дөләт тәрипидин 26 миллион тәңгә аҗритилип, қурулуш мәһкимиси вә турғунларниң күч чиқириши билән Ачисай йезисидики ветеранлар истираһәт беғи мурәккәп җөндәштин өтүп, йеза турғунлириниң мәдәний дәм елиш орниға айланди.

Ачисайда йеңи амбулатория селинип, униң бурунқи бенаси җөндәштин өтти. Округ мәмурийити Қаратуруқтики кона бенасидин Ачисайға, амбулаторияниң бурунқи бенасиға көчирилди. Тауқаратуруқ йезисидики С.Аманжолов намидики оттура вә Лавар йезисидики башланғуч мәктәпләр беналири ичидә һаҗәтханилар рәткә кәлтүрүлди.

Атап кетиш керәкки, Қаратуруқ округида демографиялиқ көрсәткүч яман әмәс. Шу сәвәплик өй селиш үчүн йәр елиш новитидә турғанларму көпийиватиду. Уларниң сани бүгүн 1152 адәмгә йәтти. Шуниңға бағлиқ Ачисайда – 100, Қаратуруқ вә Достлуқта – 150, Тауқаратуруқта – 20, Лаварда – 30 вә Арнада 15 гектар йәр йезиларни кәңәйтиш үчүн бериливатиду.

Қаратуруқ йеза округида 2219 мәктәп оқуғучиси бар. Уларниң һәртәрәплимә билим елиши үчүн мүмкинчиликләр яритиливатиду. Мәсилән, буниңдин бирнәччә жил илгири Достлуқтики билим дәргаһиниң конирап кетишигә бағлиқ йезида йеңи мәктәп бенаси қәд көтирип, униңға Әмгәк Қәһримани А.Бертаеваниң нами берилди. Мәктәпниң кона бенаси мурәккәп җөндәштин өткүзүлүп, балилар бағчисиға берилди. Ачисайдики С.Аманжолов намидики вә Қаратуруқтики А.Саттаров намидики мәктәпләрниң беналириму мурәккәп җөндәштин өтти. Маддий-техникилиқ базиси мустәһкәмләнгән ушбу мәктәплардики билим сүпитиму тәләпләр дәриҗисидә. Мошу йәрдә Ачисайдики Ш.Вәлиханов намидики вә Лавардики башланғуч мәктәпләр беналириниң җиддий җөндәш ишлириниң тәләп қилинидиғанлиғини ейтип өтмәй мүмкин әмәс. Һакимийәтниң бәргән мәлуматлири бойичә Ш.Вәлиханов намидики мәктәп бенасиниң җөндәш ишлири бойичә лайиһилик-сметилиқ һөҗҗәтлирини тәйярлашқа дөләттин мәбләғ аҗритилди. Демәк, бу мәсилиниң йеқин келәчәктә һәл болидиғанлиғиға үмүт қилишқа болиду.

Пандемиягә мунасивәтлик дәрисләр онлайн-форматида өтүватқанлиқтин Интернетниң нәқәдәр муһим екәнлигини ейтмисақму чүшинишлик. Һакимийәт Интернет таратқучи мәһкимиләргә хәт йоллап, ярдәм сориған болсиму, Тауқаратуруқта бу мәсилә йешилмәй келиватиду.

Округ тиҗарәтчилири «Мәктәпкә — йол» акцияси бойичә муһтаҗ аилиләрни қоллап кәлмәктә. Булту улар мошу мәхсәттә 700 миң тәңгә ианә қилип, 10 оқуғучиға смартфон вә башқиму һаҗәт қураллирини елип бәрди.

Округниң мәктәп йешиғичә болған турғунлирини балилар бағчилири билән тәминләш йолида Елбасының «Балапан» программиси бойичә үч дөләт балилар бағчиси, икки мәктәпләр йенидики ихчам мәркәзләр, икки дөләт-шәхсий шериклик үлгисидики балилар бағчилири паалийәт елип бармақта.

Қаратуруқ йеза округида төрт амбулатория вә бир фельдшерлиқ пункт бар. Тауқаратуруқ вә Ачисай йезилиридики амбулаторияләр йеңидин селинип, Қаратуруқтики амбулатория бенаси мурәккәп җөндәштин өтти. Достлуқтики амбулатория бенаси җөндәш ишлирини тәләп қилиду. Аһалиниң өз мәзгилидә скрининг тәшкүрүшлиридин өтүши вә бехәтәрлик тәләпләргә җиддий риайә қилиши түпәйли, округ турғунлири арисида таҗсиман вирусини жуқтурған адәм һазирғичә ениқланмиди.

Мана, тәвәррүк Қаратуруқ жутиниң қисқичә тарихи вә бүгүнки нәпәси мошундақ. Муқәддәс жут аман болсун!

Әмгәкчиқазақ наһийәси.

Жут активистлири Эльмурат Йүсүпов, Майминәм Савутова, Һебибуллам Семәтов, Меһрибан Пәхирдинова вә Исрайил Ғивуллаев.

Шаир Муқағали Мақатаевниң туғулғиниға — 90 жил

«Аманәткә» аманәт

Кичигимдин шеирийәткә иштияқ бағлап өстүм. Ата-анамниң устазлиғи тәсир қилғини һәм бар, ишқилип йезишни үгәнмәй турупла, «Ақ қозам», «Парус», «Қиш» охшаш шеирларниң бирнәччисини ядқа биләттим. Мәктәптә оқуп жүргинимдә мәктәп ичи вә сиртида уюштурулған һәрқандақ рәсмий чарә-тәдбирләргә, әдәбий кәч, учришишларға шеирларни ядқа ейтип паал қатнишаттим. Чоң синипларда билим еливатқинимда қедимий әдәбиятимизни гүлләткән намайәндилиримиз Наваий, Низарий, Билал Назимниң, заманивий әдәбият вәкиллири Һ.Искәндәров, Л.Мутәллип, А.Өткүр, С.Мәмәтқулов, И.Бәхтия, Д.Ясин, М.Обулқасимов, Ж.Розахунов, рус классиклиридин Пушкин, Лермонтов, Есениннниң, қазақ шаирлиридин Абай, М.Мақатаев, О.Сулейменов, М.Шаханов, Қ.Мырза-Әли, өзбәк шаирлири А.Арипов, Ш.Рахмон, М.Юсуфниң әсәрлирини сөйүп оқаттим вә көплигән шеирлирини ядқа биләттим.

Ядқа еливалған шеирларниң ичидә өзәмгә бәк яқидиған, алаһидә бир күч-қувәткә егә шеирлар Сергей Есениннниң, Илия Бәхтияниң вә Муқағали Мақатаевниң қәлимигә мәнсүп еди. Мәйли аддий бир олтириш болсун, мәйли рәсмий жиғилиш, мәрасимлар болсун, уларниң шеирлири оқулғанда көпчилик-җамаәт тәврәнмәй қалматти.

Әлвәттә, һәрбир шаирниң өзигә хас стиль-услуби, йезиш алаһидиликлири бар. Һәрбир шаирниң өзгичилиги — униң башқиларниңкигә охшимайдиған, кечилик асмандики юлтузлар арисида әң йоруқ йенип турған юлтузға охшиған әсәрлири. Һәтта бир мавзу миқиясидики әсәрләрниң қиммити — уларниң бәдиийлигидә, баян қилиш усулидики маһарәт, әсәрниң характерида. Шу турғудин қариғанда, жуқурида көрситилгән үчлүк Есенин-Бәхтия-Мақатаев әсәрлириниң һәрхил заманда, һәрхил муһитта, һәрхил вәзийәттә йезилғинидин қәтъий нәзәр, характерида - охшашлиқ, аһаңлирида аһаңдаш пәдиләр туюлиду.

Тәлпүнүш, интилиш отлири лавулдап-чарсилдап йениватқан студентлиқ дәвирләрдә, чоң-кичик олтириш-мәрикиләр шеирийәт дуниясиниң ғәзнилирисиз өтмәтти. Курсдаш достлиримдин Айдос Муқағалиниң нахшилирини, Надежда билән Сулеймен - Есениннниң, мән Илия Бәхтияниң шеирлирини ядқа ейтаттуқ. Шу вақитларда мениңдә С.Есенин вә М.Мақатаевниң шеирлирини уйғурчиға тәрҗимә қилиш истиги туғулған, лекин мунчилик қәләм маһирлириниң, корифейларниң шеирини тәрҗимә қилишқа урунуш бир һакавурлуқтәк билинип, өзәмни мунасип көрмигәнлигим түпәйли, есил арзуюм арзу бойичә қаливәрди. Һаят бәйгисидә жиллар айларни жүгритип, бәйгиләрни аливәрди, вақит тохтимай маңивәрди, арзу арзу петичә қаливәрди...

Буниңдин бираз вақит илгири М.Мақатаевниң «Аманат» намлиқ китавини оқуғач, ухлап қалған едим. Бақилиғини бәрсун, Муқаң чүшүмгә кирип қапту. Ақ көйнәк, ақ сим, аппақ аяқ кийим кийивапту дегидәкмән. Истираһәт беғи ичидики бәлдиңгә чиқивелип, бирнемиләрни дәп вақириғандәк қилди. Аримиз хелә жирақ болғачқа гәплирини задила чүшинәлмидим. Йеқинирақ келишимгә, униң әҗайип бир һиссият, атәш-от туйғу билән шеирни ипадилик оқуватқанлиғини байқидим. Азирақ қизиғиму бардәк туриду, көйнигиниң жуқарқи түгмилири очуқ, көзлиридин от от чақнап турғандәк. Шаир шеирини оқуп болғанда, чавак чалдимдә, йениға келип салам бәрдим. Муқаң салимимни иллиқ алди, лекин қандақту-бир җиддийлиқ билән көзүмгә тиклинип қарап: «Мә, мынаны ал, бала!» дедидә, бир китапни қолумға тутқуздидә, тонумидим кимләркин, қешидики икки бурадиригә чақчақ қилған пети кетип қалди.

Қолумдики китап шу мениңда бар, мән нәччә қетим оқуп чиққан «Аманат» шеирлар вә поэмилар топлими еди. Муқаңниң аманити - «Аманатни» ечип келиведим, ичидики шеирлар уйғурчә болуп чиқти, өз көзүмгә өзәм ишәнмәй, башқиму бәтлирини варақлап көрдүм, шундақла иш! «Товва!» дәп бу ишқа һәйран болған ариликта охинип кәттим...

Биздә өрүлмигән, изаһ берилмигән чүш у чүш әмәсқу, у яққа өрүп, бу яққа өрүп, униңға-буниңға җорудумдә, тәрҗимигә кириштим. Мүмкин дурусту, мүмкин бурусту, амма бу чүшни тәрҗимигә җорудим. Бирнәччә уйқисиз түнләр бәдилигә жигирмидин ошуқ шеирни ана тилимға тәрҗимә қилдим.

Бу дунияда дадил, яркин өмүр сүргән Муқаңниң роһиниң күч-қувитиму яки узундин солақта йетиватқан арзуюмға иқбал ишиклири ечилдиму, әйтәвир, тәрҗимигә тутуш қилишқа җүръитим билән дадиллиғим йәтти.

Улуқ Муқағалиниң иҗадийитигә баш егип, роһиға җәннәт тиләп, униң «Аманитини» тапшуруп, оқурмәнләрниң диққитигә төвәндики тәрҗимиләрни һавалә қиливатимән. Тәрҗимиләр қанчилик дәриҗидә чиқти, униңға баһа беридиған синчи у силәр, қиммәтлик гезитхан, қәдирлик оқурмәнләр! Көңлүңлардин чиқалиған болсам, аләмдә йүз бериватқан әнсизчилик, хәлқимиз тәғдиридики паҗиәләргә қаримай, аз вақитқа өзәмни бәхитлик һис қилған болаттим. Бу тәрҗимиләрни көрүп, Муқаң йәнә чүшүмгә кирип қалғидәк болса, мени әйиплимәс дегән үмүттимән.

Вильям МОЛОТОВ, шаир.

«Пай, пай, Өмүр! Өтисәнә бир күни»

Муқағали МАҚАТАЕВ

Рәһимсиз қайси бир саатта

Рәһимсиз қайси бир саатта,
Өмүрни келиду ташлиғиң.
Шундиму үмүтни йоқатма,
Қайғулуқ күнләрдин қачмиғин.

Сәвир әт, тәхир қил, йешип бил,
Тәғдириң зәһәр-оқ йоллиса.
Ойлинип баққинә, нә өмүр,
Хошаллиқ, қайғуси болмиса?

Иш-оқәт бар йәрдә өмүр бар,
Шу йәрдә хошаллиқ, қайғума.
Болсиму алдиң ғар, арқаң яр,
Төзүп бил, өмүр сүр, айнима.

Адашқанда

Һели меңип келимизмә?
Келимиз.
Мошундақ қип өлүмизә?
Өлүмиз.
Ғарлиқ тағда биз адишип келимиз,
Бирдә иссип, бирдә музлап тенимиз.

Йөнилишниң һәммисила бәлгүсиз,
Қап-қара түн, өзәңниму көргүсиз.
Ат аяқни хата басса болғини,
Ғардин ғулар, болмиғандәк йоқап из.

Көк билән тағ қара кепән йепинип,
Иман учти қорқунучлар йепилип.
Биз келимиз, сасқилап һәм муңлинип,
Өлүк, тирик әрвалатларға тевинип.
Атлардиму дәрман қалмай бариду,
Бир чоққидин бир чоққиға сөрилип.

Қуюп турди язниң тәнтәк йеғини,
Ялт етиду йенип-өчүп чеқини.
Камситсиму кесили һәм өсиги,
Қени ғәмсиз өткән күнләр еқини?

Биз һели тирикму, һә?
Тирик биз.
Бекар бошқа сөзләвәрмәй, маңсиңиз!
Яқтурмастин келисән-әй, башламчим,
Чүшәнмәймән, нә болиду күнимиз?!
Нә болатти, қорқидиған немә бар?
Өлүп кәтсәк, өлгәнләрниң бири биз.
Қорқмаңа һеч, биз һазирчә тирик биз.

Пай, пай, Өмүр

Пай, пай, Өмүр!
Өтисәнә бир күни.
Тохтитисән хошаллиқни, күлкини.
Өмүр дегән — бир ялт әткән чақмақтәк,
Өмүр дегән — көк асманниң гүлдүри.
Пай, пай, Өмүр,
Өтисәнә бир күни!

Болмиғандәк, жүрмигәндәк сәндә биз,
Кетимизә, һәй кетимиз... бәндә биз.
Әвлатларға беримиздә новәтни,
Биз кетимиз. Кетиш үчүн кәлгән биз.

Өмүр дегән — буюм әмәс қолдики,
Өмүр демәк – улуқ бекәт йолдики.
Қениң уюп, қетишқан бир вақтида,
Услуғиңни қандурсаң бир, болғини.

Мону күнму, мону асман, дала шу,
Һәммисила, һәммә биздин қалиду.
Өмүр демәк – тақәтсиз бир қозғилиш,
Өмүр демәк – өлүмни һәм унтуштур.

Ана, сән бәхитликсән

Ана, сән бәхитликсән, жиғлимиғин,
Бешиңға күн чүшсиму жиқилмидиң.
Тәңриң билән мән едимғу сориғиниң,
Шуңлашқа жиғлимиғин, жиғлимиғин.

Мән сениң толуқтумғу көз йешиңға,
Өзәм кепил дат бесип, тозмишимға.
Жүп шеир язсам саңа бирин арнап,
«Ана» дәп яздим дәсләп сөз бешиға.

Бармәңғу, тирикмәңғу, қешиңдимән,
Өлмәймән, мән өзәңдәк есилдинмән.
Бурунқи мәрикәңни қачурмиған,
Түгишип, өз-өзәңдин чечилма сән.

Арманла, оғлум

Арманла, оғлум!
Ким болисән,
Қандақ өмүр сүрисән,
У өзәңниң үлүшиң,
Әқлимгә қулақ сал, мәйлиң тиңшима,
Тилигим ялғузла:
Чиқивалдә арминиңниң чоққисиға,
Андин, мәйли, учуп өлгин, тейилғин.
Әқлиң болса, бил монуни, ялғанда,
Йолимиғин армини йоқ җанларға?!
Арманла, оғлум, арманла!
Арманла, оғлум, ахирқи нәпәс қалғанда!
Пүткүл өмүр, пүткүл дуния, бар ялған,
Ядиңда тут, армандин яритилған!
Өмриниң айиғи йоқ, беши йоқ,
Өлгән артуқ армансиз болуп қалған җан!
Ейтқинимни раст дә мәйли, раст демә,
Арманла оғлум, қия демә өр демә,
Чиқивалдә арминиңниң теғиға,
Қийра мәйли, ғула мәйли, сән дүглә.

Достумға хәт

(Жүрәк һалити)

Оһ-һой, өмүр! Көрсәткиниң мошума?
Чәк қойғинә көздин аққан йешимға!
Мунаҗәт қип, күн-түн демәй зарлисам,
Бәхит қуши келәмдекин қешимға?

Тиңша, достум, жүригимниң сирлирин,
Муңлуқ достни ядиңға ал, тиңшиғин.
Мону өмүр тосмисида тунҗуқуп,
Қайғуруштин, ғәм қилиштин тинмидим.

Ядиңға ал өтүп кәткән күнләрни,
Йошуруп бақ ойнап жүргән түнләрни.
Мәһрум қилип шу балилиқ бәхтимдин,
Еғир арман мени бесип үлгәрди.

Еғир арман шамилиму һәм азлар,
Ақ қәғәзгә әризә боп йезилар.
Ғәмгә петип, хапилиқта қан жутқан,
Яш жүрәкниң сирини уқ, сән зинһар.

Мән бәхитсиз, өмрүм туман, қараңғу,
Нур орниға аңни басти ғәм-қайғу.
Өзәң көргән әзийәтниң хәнҗири,
Көкригимни қақ иккигә ярдиғу.

Яра салдим өз-өзәмниң җениға,
Пилта әшмәй яш жүрәкниң шамиға.
Чигичидин чиқалмастин турмушниң,
Көндүм мана тәбиәтниң заңиға.

Әқил ейтар бир адәмни тапмидим,
Ялвурсамму һечбир җанға яқмидим.
Әзәлдинла тәқип көрүп өмүрдин,
Көңлүмниму гөр ичидә сақлидим.

Үмүтим зор, мәхситимгә йетәрмән,
Мундақ күнни мәнму унтуп кетәрмән.
Мүмкин өмүр сүргүнидин қутулмай,
Мәңгү бақи жиғлаш билән өтәрмән.

Сән оқуйсән, бәхитликсән шуңлашқа,
Оқуш дегән йоқтур мәндәк бәңвашқа.
Турақсиз бир иш — турмушқа алдинип,
Бу өмүрдин чәттә қалған мән башқа.

Бәхитликсән, пишар сениң йемишиң,
Көкирисән әмгәк етип әл үчүн.
Сениң шундақ талип болған һаятиң,
Өтә қиммәт, татлиқ хиял мән үчүн.

Һә, раст мәнму, сениң охшаш өскәнмән,
Тил түгүнин мәктәптә һәм йәшкәнмән.
Бардәк қилар мәндә үмүт, биракта,
Әйни вақта талай иштин кәчкәнмән.

Оқуш десәм, әт-жүригим қан жиғлар,
Әзиз бешим чүшкүнлүктә қайғурар.
Сәрсан болған ирадәмни йетәкләп,
Хиял қушум сәргәрдан қип учирар.

Мән сөйимән тирикчилик дәм-тузин,
Тиләймәнғу өмрүм болса дәп узун!
Арман қилар яш жүригим чирилдап,
Көрсәмдим дәп өмүр бәхит юлтузин.

Чүшән, достум, шәрмәндәңниң үни зар,
Сиртқа чиқмай, ичтә көйгән зәп отлар.
Әшу жирақ чоңқурлуқта — бир шола,
Шу шолида мән күткән бир йоруқ бар.

Достум, мени һәммигила көнди дә,
Талай-талай «тамашә» күн көрди дә.
Өргә тартқан арминиға йәтмисә,
Мәзгили йоқ, яш жүриги өлди дә.

Яш жигәрим, чөчимә сән болуп дал,
Гәр шум әҗәл мени алса, билип қал.
Чин дост болсаң, келип шунда қәбримгә:
«Бевақ өчкән җан бағрим!» – дәп әскә ал.

Әгәрдә ейталмисам ейтаримни

Әгәрдә ейталмисам ейтаримни,
Алҗидим.
Әқлимни шәйтан урди.
Ғилапқа қиличимни салай у чағ,
Ақ үзи алмисимниң қайтурулди.

Әгәрдә ейтип кәтсәм ейтаримни,
Әқил-ой өз қиниға қайта кирди.
Ғилаптин қиличимни алай у чағ,
Қақимән, албастиңни, шәйтиниңни!
Пүтти шәрт, өчүм мениң қайтурулди.

Дитиңға сениң дегән көнүп кәлдим,
Әнди сән әрик бәргин, әрик бәргин!
Атамни сөздин өлгән җанлатмисам,
Қош мени қатариға өлүкләрниң.

Әҗдади һәммимизниң сөздин өлгән,
Сәнъәтниң қарамитин сөздин өргән.
Өч алмай бесилмаймән шулар үчүн,
Сән мени селиштурма өзгә билән.

Ейтарим, чоқум ейтип өлимән мән,
Ейтмисам, яшар қандақ шеир дегән.
Тәңримму мени хошна қондурмиғай,
Тил билмәс диванә һәм дәрвиш билән.

Жиллирим мениң, жиллирим

Жиллирим, мениң жиллирим,
Йезилмай қалған җирлирим.
Ейтилмай жүргән сирлирим,
Ахтурмай жүргән муңлирим.
Жиллирим, қайтмас жиллирим.
Астилап өткән жилимни,
Йоқатқан өмүр өзикән.
Ейталмай қамап муңимни,
Шәрмәндә болуп келимән.
Көргиним пәқәт өгәйлик,
Болмиди зади тоқчилиқ.
Жил өткәнсири гадайлиқ,
Жил өткәнсири йоқчилиқ.
Гадайниң көңлин юмшитип,
Ейтилармекин сирлирим.
Ечилармекин муңлирим,
Йезилармекин җирлирим.

Йәнә қайтип барисиләр, турнилар

Йәнә қайтип барисиләр, турнилар,
Узитипла, вайим қилип қир қалар.
Илмәк боюн, узун аяқ мирзилар,
Арқаңлардин жиғлап қалди жилғилар.

Сәпләр түзүп барисиләр қаяққа,
Силәр сөләт мону өлкә-аймаққа.
Жиғлап келип жил қушлири тепишип,
Пуғанлири қанған чағда қачмақма?

Ямғур йеғип кечә силәр кәлгәндә,
Мону өлкә той ясиған силәргә.
Мана бүгүн, түлкә барар йорғилап,
Силәр жүргән дөңләр билән бәлләрдә.

Нәгә кетип барисиләр, қаяққа,
Солдатлардәк сәп түзигән җәң яққа?
Әркин қушлар яритилған яйрашқа,
Әркиңлар бар, яйраңлара, яйраңлар!

Йолуң болсун, ақ йол саңа карван-сәп,
Әркин көчкән йәр-көк билән тепип әп.
Пәқәт биздә қанат йоққу, йоқ қанат,
Силәр билән кетәр едуқ сәп түзәп.

Санақлиқ күн

Санақлиқ күн,
Санақлиқ ай,
Санақлиқ жил.
Санап жүрүп, чекиләр аппақ бир хил.
Нә пайда вақитни саниғандин,
Өмүрдә алидиған баһаңни бил.

Қанчә күниң,
Санап көр, бошқа кәтти,
Қанчә җанни,
Санап көр, хапа әттиң?
Адишип адәмликтин қанчиму рәт,
Қанчиму рәт чәтнидиң, чәткә кәттиң?!

Қанчә жүрәк түвидә турақ таптиң,
Қанчә җанниң йүзигә нурлар сәптиң?
Қанчиму рәт шатлинип барған билән,
Қанчә адәм алдидин жиғлап кәттиң.

Һә, кенизә,
Санап көр, саниғучим!
Түгимәстин турғанда әқил-күчүң.
Нә яхшилиқ көрсәтти адәм саңа?
Нә яхшилиқ ясидиң адәм үчүн?

Көнимиздә

Көнимиздә...
Нетәр едиң өмүргә кәлмигәндә,
Көнисәндә...
Нетәрсән көнмигәндә?
Көрисәндә...
Нетәрсән көрмигәндә?
Уссисаң, тамча буйримас көл дегәндә.
Қәдирлик дост,
Һалиңни турдум укуп.
Азаплидиң һәммини унтуғузуп.
Нәқ әйипни җанлитай алдиңда мән,
Нә дәримни биләлмәй қуруп туруп.

Немә болса, тавакәл – тәң көрәйлуқ,
Бәргин маңа қайғуңни – тәң бөләйлуқ!
Биримизгә биримиз дәм берәйлуқ,
Бир һарвуниң астида һәм дүгләйлуқ.

Қақ бөлисән қайғуңни,
Келишимиз.
Оти болсун, оғиси — тәң ичимиз.
Сәрсан бәхит учришип қалса бизгә,
Тәпму-тәң қип иккигә бөлүшимиз.

«Өлүк белиқ йолуқар өлмигәнгә!»
Өлмигәнгә нә йәтсун, өлмигәнгә!
Өмүр дегән мошундақ, җеним мениң,
Нетәр едуқ өмүргә кәлмигәндә?!
Көнимиздә...
Нетәрмиз көнмигәндә???

Көрәргә күнүм алдимда

Көрәргә күнүм алдимда,
Алдимда көрәр теңимма.
Алдамчи мону тәғдиргә,
Беқинма, жүрәк, беқинма.

Үмүт бар алда, бар арман,
Тәлпүнүп яша таңларға.
Болумсиз нурға ақарған,
Алданма, жүрәк, алданма.

Әмирчим мениң, алданма,
Мону бир беғәм күнләргә.
Алдики таңни арманла
Киргәндә атлап түнләргә.

Қизимға

Татлиғим!
Мән йәнә сениң тоюңға баримән.
Мән бүгүн йәнила,
Өзәңдин айрилип қалимән.
Татлиғим!
Шарапниң зәһири уруп қенимға,
Олтиримән,
Бетонуш бириниң йениға.
Әзизим, налима,
Мән сени узитимән йәнила.
Туман боп чеһриси,
Дадаңму, апаңму қалиду.
Достлириң чуқиришип,
Еңликниң нахшисини салиду,
Дадаңму қалиду,
Апаңму қалиду.
Балисини
Балиси әкетип бариду.
Әзизим!
Муңлинип нәгә йетисән?!
Сән бүгүн йәнила
Учисән, кетисән.
Әзизим,
Дадаңдин дадаңға йетисән,
Муңланма, әзизим!

Қоюп туруңлар

Қоюп туруңлар,
Мәрсийәләр йәнә ейтилар.
Сәл күтүп туруңлар,
Алдирашлиққа бармаңлар,
Һелиму талай ғулашлар бар, пәрваз бар,
Һелиму техи тонулмай ятқан тарлан бар.
Мошумиз қандақ?
Җиримиз нечүн әрзән боп қалған?!
Мәдһийә язмисақ, хумаримиз қанмиған.
Қирсиғи тәгмәс,
Қисқирисун «фабрикилар»
Әрзән баһада мәрсийәләр чиқарған!
Әрзәнләп кәттуқ, қериндашлар, немигә?
Шаирниң сөзи алтундин қиммәт едидә?!
Тевип болуп кәтмисәкла болатти,
Көрүнгәнгә йезип бәргән демидә.

Мону дуния адиллиқтин яралған

Мону дуния адиллиқтин яралған,
Өз орнида: йәрму, күнму, тағ, орман.
Бир-биридин қувәт алған, нәр алған,
Мону дуния адиллиқтин яралған.
Күн бариду адиллиғин йәлкидәп,
Адилліқни бөләп ятар төрт тәрәп.
Адиллиқ дәп жүргинимиз әслидә
Бар җаһанға, әлгә ортақ сәлтәнәт.
Мону өмүр адиллиқниң туриғи,
Мону дуния адиллиқниң пуриғи.
Һә, Адәмчу?
Адәм нечүн жиғлиди?
Бир-бирини нечүн йәкләш қилиғи?
Бирәвләрниң нечүн бар дил суниғи?

Немә көрдүм

Немә көрмидим демәймән,
Немә көрдүм?
Өмүр маңа
Көрсун дәп немә бәрдиң?
Һечнемиму көрмидим,
Көрмәй, билмәй,
Мунасип өлгүм келиду, мунасип өлгүм.
Көргиним йоқ шатлиқни, қайғуниму,
Шатлинишқа вақит йоқ, қайғурушқа.
Йоқсизчилиқ ят маңа, байлиғиңму,
Қоналғим бар қош йолниң ачисида.
Муһәббәтни билмәймән, сөйүшниму,
Сөймәй өмүр өткүзгән күнүм мону.
Жүригимгә бирәвләр ашиқ болуп,
Егилдиму билмәймән, көйүндиму?
Яхшилиғин бириниң, хорлуқниму,
Көргиним йоқ, билмәймән һәммиси шу.
Хошаллиғим бәлгүсиз, зар-муңимму,
Таң нуриму, бәлгүсиз, тәғдиримму?
Немә көрмидим демәймән,
Нә көрдүм мән?
Келәр күндин һәммини дәп көрәрмән.
Ачисиға қош йолниң қошум тиктим,
Қош өркәшлик төгәмни чөкәрдим мән.

Немисигә ойлинисән

Немисигә ойлинисән,
Немисигә қийнилисән,
Нетисән,
Бир иллиқ сөз қиймиса һәм.
Атаң қазақ әскәрткән, аллиқачан,
Һечкимму сийлимайду, сийлимиған!

Хапа болма, әзизим, хапиланма,
Ховуп-хәтәр бешиңға тақалғанда.
Абайиңниң бешиға қамча ойнитип,
Ақаниңни мошулар бағлиғанма...

Һаятимға

Қисқа шеир охшаш қисқа болар,
Дәп ойлиған,
Узун болдуң, һаятим.
Урдум-турдум оғлум болар
Дәп ойлиған,
Узитилар қизим болдуң, һаятим.
Қара көктин ялт әткән бир
Чеқин мәнму дегәндим.
Қара көзниң мөлт әткән бир
Йеши мәнму дегәндим.
Қара қарға өмри билән нечүн мени өлчидиң?
Қандақ җанмән пүтмәйдиған талқини билән кәвсини?*
Һәй, һаятим,
Чүшәнмәймән,
Чүшәнмәймән мән сени!!!

Кәвсән* — һосул жиғиш вақтида, йеқинлириға алған һосулниң бир қисми бөлүп берилидиған адәт.

Өзәм билән өзәм

(Башқиларға мунасивити йоқ)

Өзәмдин өзәм ашалмай,
Өзәмни өзәм басалмай,
Нохтиланған асавдәк,
Барар йәр, барар изим йоқ,
Салмидин һеч бошалмай,
Бағлақлиқ туримән қачанға?!
Өзәм биләнла елишип,
Болмиған йәрдә қеришип,
Җанлири изгү җанларниң,
Яқисиға йепишип,
Яманлиқ билән тепишип,
Есиллар билән чепишип,
Күндәш йәңгигә охшишип,
Номусум өләр бир тешип.
Өзәмни өзәм тонумай,
Өзгигә көңүл яримай,
Яхшилиғимни қоғдимай,
Яманлиғимға налимай,
Тохуға чачқан териқтәк,
Түгәр болдиғу ишлар, вай.
Өзәм өзәмдә үз жиртип,
Өзәмгә өзәм муз пүркүп,
Өзәмдин өскән палванға,
Өз бойнумни үздүрүп,
Қилдурған сәҗдә тәғдирим,
Өзгигә көзни сүздүрүп!..

Туғулған йерим

(Қишлиқ көрүнүш)

Ғәм басқан әзиз анам Қарасазим,
Қойнуңда өткүзгәндим өмүр йезин.
Жүрсәмму бир чақирим, жирақ йәрдә,
Нә чарә, язмишим шу, нә илаҗим?

Шилдирлап бағриңда сап булақ аққан,
Қоюқ-зич, тиң орминиң үгдәп ятқан.
Назлинип дәрия сүйи һәзиллишип,
Шилдирлап алликимгә күлүп баққан.

Қарасаз, киндик қеним саңа тамған,
Йолдишим биллә кәлгән сәндә қалған.
Чивиқни ат қип минип,
Белиқ тутуп,
Дәрия вә орминиңда яйравалған.

Бу күндә қишлиқ туман пүркәвалған,
Көрсәтмәй тоқийниңни қиру салған.
Жилқичи товлап түндә, керип қалған,
Соғ-муңни нахшисиға қетивалған.

Ойнайду дала соғни һеч тәңситмәй,
Бепәрва, җансиз тәсвир әнсирәтмәй.
Өткүзгән шу далада бу өмрүмни,
Тәвриниш ичрә турар әстин кәтмәй.

Әйнә бар мән туғулған әски темим,
Шу тамда көрдүм тунҗа өмүр шемим.
Һаятниң ишигини шунда ечип,
«Иңәләп» мән өмүрни сөйгән едим.

Дәрияниң жийигидә у туриду,
Қарисам көзни яшқа толтуриду.
Көзүмниң қарисидәк қиммәт маңа,
У тамниң һәрбир сиқим тописиму.

Учарған угисидин, Қарасазим,
Ейттим мән, уққин сәнму көңүл назим.
Чөрәңдин һеч вақ жирақ кәтмәймән мән,
Айриса тәғдир һайдап, нә илаҗим?

Түн маңа ухлаш үчүн яралмиған

Түн маңа ухлаш үчүн яралмиған,
(Ухлисун сәпирини тамамлиған).
Алдимда сәпәр йоли тарам-тарам,
Ухлисам, һәммисила болар тамам.

Түн мениң уйқум үчүн яралмиған,
Түн кәлсә, һиссият мол, дил пәришан.
Издәймән йоқлиримни тапалмиған,
Кинәймән йәрлиримни баралмиған.

Алдап туруп, әлләйләп кечә-бүгүн,
Нәччә жилим өттекин, нәччә күнүм?
Ойлар қалди қанчиму қаза болуп,
Ястуғимниң астида, ятиғимниң?

Айриветип чүшүмдин сехир ачқан,
Қанчә ойлар қалдекин уйқа басқан.
Қанчә пәйтләр әҗайип
Ғайип болди,
Оханғанда бәк солғун, түри қачқан?

Түн маңа ухлаш үчүн берилмигән,
Уйқа тәң йеримҗан өлүм билән.
Өлдекин мениң қанчә қиммәт вақтим
Ақ йотқан, ала ястуқ кепәнлигән?!

АТАМАННИҢ ЗАВАЛИ: ривайәт билән һәқиқәт

Дөләтлик әһмийәткә егә Яркәнт операциясигә – 100 жил

(Давами. Беши 5-6-санларда).

Бу тоғрилиқ Шинҗаңдин Вәтинигә қайтип кәлгән эмигрант В.Мищенкому язиду: «Атаманни йәргә тапшурғандин кейин, һәптә өтмәй униң қәбрини кимдубирлири қайта ечип, мурдиниң бешини кесивапту. Қанхорға у баш бехәтәрлик хадимлири гөрүгә алған өзиниң аилисини қутулдуруп келиш үчүн Пәвкуладдә комиссияниң алдида тапшурминиң орунланғанлиғини көрситидиған дәлил сүпитидә керәк болған». Мошу вақиәни ейтип келип, «Шу күнлири Сүйдүңдә штабқа бир жасусни тирик тутуп елип кәлгән адәмгә — 5000, әнди өлүк жасус үчүн 3000 алтун рубль берилиду дәп елан қилинғанлиғини" язиду.

...1921-жили 11-февральда Ташкәнттин Пүткүлроссиялик Мәркизий Иҗраий Комитети Түркстан комиссиясиниң вә РСФСР Хәлиқ Комиссарлири кеңишиниң рәиси, Түркстан фронти һәрбий инқилавий кеңишиниң әзаси Григорий Сокольниковниң намиға, көчәрмиси РКП(б) Мәркизий Комитетиға, төвәндикидәк телеграмма әвәтилди:

«6-февральда коммунистларниң Яркәнт топи арқилиқ әвәтилгән адәмләр генерал Дутовни вә униң ярдәмчиси билән атаманниң шәхсий муһапизәтчилиридин икки казакни төвәндә тәсвирләнгән әһвалда өлтүрди. Операциягә рәһбәрлик қиливатқан адәм Дутовниң бөлмисигә кирип, униңға хәт сундидә, пурсәтни пайдилинип, икки қетим етип Дутовни вә үчинчи оқ билән униң ярдәмчисини етивәтти. Чекиниш үчүн қалдурулған иккиси оқниң авази чиққан өйгә интилған атаманниң шәхсий күзитидики икки казакни өлтүрди. Бизниң адәмләр бүгүн аман-есән Яркәнткә қайтип кәлди».

Мошу йәрдә мону бир әһвалға тохтилип өтәйли. У жуқурида тәкитләнгән телеграммида пайдиланған «операциягә рәһбәрлик қилған адәм Дутовниң бөлмисигә кирди» дегән сөзләр. Мошу қурлар тәтқиқатчиларда: «Бу ениқ ким болған?» дегән соални пәйда қилиши ениқ. Бу йәрдә йәни дәсләпки телеграммида фамилияниң ейтилмаслиғини, бизниң оюмизчә, шу пәйттики наһайити мәхпий өткән җавапкәр опереңиягә қатнашқан адәмләрниң вә уларниң аилә әзалириниң һаятиға ховуп пәйда болуштин сақлаш чариси дәп чүшәнгинимиз тоғра. Амма... һә, амма, икки ай өткәндин кейин тәйярланған иккинчи һөҗҗәттә дөләтлик әһмийити зор мошу чарә-тәдбиргә кимниң «беваситә рәһбәрлик қилғини», кимниң «беваситә қатнашқанлиғи» ениқ көрситилгән. У һөҗҗәт Ташкәнттин жуқуридики тапшурмини орунлиғучиларни мукапатлаш тоғрилиқ әвәтилгән буйруқ еди. Униңда мундақ дейилгән:

«МӘХСУС АДРЕСҚА. МҮМКИНҚӘДӘР МӘХПИЙ. Түркстан өлкисидики ВЧК Вакаләтлик вәкилиниң №44 буйруғидин көчәрмә. 1921-жил, 12-апрель. Ташкәнт шәһири.

Ғулҗида атаман Дутовни уҗуқтурушни беваситә уюштурғанлиғи үчүн Қ.Чанышевни ВЧК намидин «Дутовни уҗуқтурушқа беваситә рәһбәрлик қилғанлиғи үчүн» дегән йезиғи бар алтун саат билән мукапатлаймән.

Атаман Дутовни уҗуқтурушқа беваситә қатнашқанлиғи үчүн ВЧК намидин М.Ғоҗамияровни нәқ мошундақ йезиғи бар алтун саат билән мукапатлаймән.

Атаман Дутовни уҗуқтурушқа беваситә қатнашқучилар сүпитидә М.Байсымақовни, Й.Қадировни, Ә.Һошурбақиевни ВЧК намидин «Дутовни уҗуқтуршқа беваситә қатнашқанлиғи үчүн» дегән йезиғи бар күмүч саат билән мукапатлаймән.

ВЧКниң Түркстан өлкисидики вакаләтлик вәкили Я.Петерс».

Мошу қийин вә җавапкәр тапшурмини орунлашқа қатнашқан башқиларға болса, исимлири йезилған қурал вә мукапат қәғәзлири тапшурулди.

5. Тәғдир

Қанхор атаман Александр Дутов, уни уҗуқтуруш бойичә кеңәш чекистлириниң мәхпий плани вә у операцияни орунлиған батур йәттә жигитниң қәйсәрлиги тоғрилиқ аз йезилмиди. ХХ әсирниң иккинчи йеримида вә ХХI әсирниң дәсләпки онжиллиғида нурғунлиған тәтқиқатлар, мақалилар вә топламлар йоруқ көрүп, тарихий-бәдиий фильм чүширилди. Амма шуларниң һәммисидә бир нәрсә нәзәрдин сирт қалди. Унтулуп қалди. У: «Әҗәл еғизиға атланған шу әзимәтләр қачан, қәйәрдә, қандақ муһитта дунияға кәлгән еди? 1917 — 1918-жиллардики инқилап, гражданлар уруши пәйтидә булар ким болған? 1921-жилдики өзлири үчүн қиямәтниң нәқ өзи болған мошу операциядин аман кәлгәндин кейин бу қәйсәрләрниң тәғдири қандақ болди? Улардин әвлат қалғанму? Қалса қәйәрдә туриду, ата-бовилири һәққидә улар немә дәйду?» дегәнгә охшаш соалларға җавапниң йоқлуғини ейтқан болар едуқ. Жуқуридики бапларда һекайә қилинған вақиәниң давами сүпитидә, һөрмәтлик оқурмән, биз мошу камчилиқниң орнини толтурушқа тиришип көрдуқ. Шундақ қилип...

Дәсләп һекайини Қасымхан Чанышевқа мунасивәтлик һөҗҗәтләрдин башлайли. У 1898-жили дунияға кәлгән. Миллий бехәтәрлик комитетидики Мәхсус дөләтлик мәркизий архивниң рәһбири Е.Бахмутованиң бизгә бәргән мәлуматларға асаслансақ, у Йәттису өлкисидә туғулған. Дадиси – қазан татари, князь Мухамедғали Чанышев. ХХ әсирниң бешида Яркәнттә турған бу кишиниң Ташкәнт вә Ғулҗида чоң фабрикилири билән терә һәм жунни қайта ишләйдиған карханилири болған. Техи гөдәк вақтида Қасымхандин: «Чоң болғанда ким болисән? дәп сориғанда, "Кәмбәғәлләргә ярдәм бериш үчүн мону фабрикиларда нурғун пул тапимән», дегән екән.

У гимназиядә оқуди. 1917-жили Октябрь инқилави пәйтидә бирдин Кеңәш һөкүмити тәрипигә өтти. Буниңға акиси Аббас қарши болиду. Бирақ яш жигит уни тиңшимайду. Шундақ қилип, рус тилини яхши билидиған, саватлиқ, кәмтар, сумбатлиқ жигитни йәрлик ЧК Яркәнт шәһәрлик милициясиниң башлиғи қилип тайинлайду. Шуниңдин үч жил өткәндин кейин униң атаман Александр Дутовни уҗуқтуруш бойичә топқа рәһбәрлик қилғинини билимиз. Миллий бехәтәрлик комитетиниң архивида Қасымхан Чанышевниң бу операциягә алақиси болғанлиғи мону рәсмий һөҗҗәтләр билән дәлиллиниду. Улар: ВЧК Вакаләтлик вәкилиниң 1921-жили 14-апрель күни №1883 гуванамиси; Түркстан фронтиниң Алмутидики тиркәш бөлүми рәһбириниң 1921-жили 20-майда йезилған №800 хети; ГПУ президиуминиң 1924-жили 4-августта бәргән №54794 грамотиси вә Қасымхан Чанышевни алтун саат билән мукапатлаш тоғрилиқ ГПУ рәисиниң орунбасариниң қоли қоюлған №214365 ениқлима.

Мошуларниң ичидә иккинчи һөҗҗәткә тохтилип өтәйли. Биринчисидики мәтин мундақ: «Гуванамә. Униң егиси Чанышев Қасымхан йолдаш 1921-жили 6-февральда умумжумһурийәтлик әһмийити бар актни әмәлгә ашуруп, бирнәччә миң адәмниң һаяти билән әмгәкчи хәлиқниң хатирижәмлигини қанхор бандилар һуҗумидин сақлап қалди. Шуңлашқа бу йолдашқа Кеңәш һакимийити тәрипидин сәгәк алақә тәләп қилиниду вә мошу йолдашни Вакаләтлик вәкилниң рухситисиз қамаққа елишқа болмайду. ВЧКниң Түркстан Жумһурийити территориясидики Вакаләтлик вәкили Я.Петерс. 1921-жил, 14-апрель. №1883. Ташкәнт».

Әнди иккинчи һөҗҗәткә диққәт бөләйли. Униңда мундақ дәп йезилған: «Һөрмәтлик вә қиммәтлик Қасымхан Чанышев йолдаш! Сизниң ақгвардиячи атаман Дутовни уҗуқтуруштики әрлигиңиз билән йәкүнләнгән инқилап алдидики батурлуғиңиз билән мәғрурлинимиз. Келәчәктиму мошундақ ишларни әмәлгә ашуридиғиниңизға ишәнчимиз камил. Сизниң сиңәргән жуқуридики әмгигиңизни мукапатлашқа һазирқи пәйттә имканийәт аз екәнлигини әстә тутуп, №5353 үчсистемилиқ карабинни мениң шәхсий намимдин вә мениң рәһбәрлигимдики тиркәш бөлүми рәһбәрлиги намидин қобул қилишиңизни сораймән. Бу әрзимәс соға бирлишип әмәлгә ашуруватқан ишимиздин хатирә болуп қалсун. Коммунистлиқ салам билән: Түркстан фронтиниң Алмутидики тиркәш бөлүминиң башлиғи Пятницкий. 1921-жил, 20-май. №800».

Мана, мошу һөҗҗәтләрдә қәйт қилинғинидәк, дөләтлик әһмийәткә егә операцияни орунлиғучи топқа рәһбәрлик қилған адәм униңдин кейин қәйәрдә, ким болуп ишлиди? Тәғдири қандақ болди? Биз уни билимизму? Бу соалларға җавапни қәһриманимизниң қизи Неля Чанышеваниң әслимилиридин тапимиз. Неля 1925-жили туғулған. 60-жиллири Ташкәнт шәһиридики Дөләт бехәтәрлиги комитетиниң мәркизий аппаратида тәрҗиман болуп ишлигән. Неля Чанышеваниң әслимилиридики мәлуматларни өткән әсирниң 90-жиллири Панфилов наһийәлик ички ишлар башқармиси рәһбириниң орунбасари болуп ишлигәндә Яркәнттә турған, һазир Нур-Султан шәһиридә яшайдиған әдлийә пәнлириниң доктори Сарқытбек Молдабаев мундақ баян қилиду: «Қасымхан Чанышев 20-жилларниң ахирида иш бабида Әулиеата өлкисиниң Чу станцияси әтрапидики Новотроицк йезисиға келип ишләйду. 1930-жили у Қирғизстанниң Ош шәһиригә тәклип қилинип, Памир автотранспорт башқармисиниң башлиғи болиду. Бирақ көп өтмәй 1932-жили декабрьда ялған төһмәт билән қолға елиниду. Қолидики «Пүткүлиттипақлиқ Пәвкуладдә Комиссияниң (ВЧК) келишимисиз қамаққа елишқа болмайду» дегән қәғәзгә қаримай, қамаққа елиниду. Түрмидә қийин-қистақларни баштин кәчүриду. Ахири аилисигә «1933-жили 2-майда түрмидин қечип чиқиш һәрикити җәриянида етип өлтүрүлди» дегән хәвәр келиду. Әң яман йери, униң мурдиси аққа йөгәп дәпин қилиш үчүн аилисигә берилмәйду. Пәқәт өлүк ятқан сүрити көрситилиду».

Қасымхан Чанышевниң аяли 33 йешида тул қалиду. Шуниңдин кейин турмушқа чиқмайду. 1935-жили өзи туғулуп өскән Талдиқорғанға қайтип келиду. 1974-жили 74 йешида вапат болиду.

Әнди Махмут Ғоҗамияровқа келәйли. Миллий бехәтәрлик комитетиниң архивидики һөҗҗәтләрдә бу қәһриманимиз 1894-жили һазирқи Алмута вилайити Яркәнт шәһиридики уйғур аилисидә туғулғанлиғи ейтилған. Бирақ мошу региондики Алмалы йезисида туғулған Нурымбай Беккулиев өзиниң «Елорда» нәшриятиға тапшурған қолязмисида уни Аққәнттә дунияға кәлгән дәйду. Бу Яркәнттин 18 километр жирақлиқта орунлашқан йеза. Йәрлик өлкишунас мошундақ дегәндин кейин Махмутниң балилиқ, яшлиқ чағлири, йәни Октябрь инқилавиғичә пәйттики һаяти тоғрилиқ мәлуматни язғучи Жүсипбек Арыстановниң 1966-жили йоруқ көргән «Суңқар да жерді мекендейді» намлиқ һөҗҗәтлик китавидин тапимиз. Униңда язғучи бизниң қәһриманимизниң шу пәйтләрдә Яркәнт, Көкталда күч синишиш, йәкму-йәкләрдә «мушлишиш» һүнири билән нами чиққан қәйсәр жигит болғанлиғини тәкитләйду. Миллий бехәтәрлик комитетиниң һөҗҗәтлиридә Махмут Ғоҗамияровниң униңдин кейин, ениғирақ ейтқанда, 1918 — 1919-жиллири контрабанда билән шуғулланғанлиғини, кейин болса, уларға қарши күрәшкәнлиги ейтилған. Униң мошу «паалийити» кейин керәк болған. 1921-жили Александр Дутовни уҗуқтуруш операцияси пәйтидә чегариниң у тәрипидики тонушлири униңдин гуманланмиған. Улар униңға: «Бу түнүгүнла әпийүн, көкнәрниң мәхпий содисини қилип жүргән атқәзчиғу» дәп қариған.

Биз жуқурида ейтқан операциягә қатнишип, әҗәл ордисидин аман қайтқандин кейин Махмут Ғоҗамияров ВЧК тәрипидин мәхсус мукапат – алтун саат билән тәғдирлиниду. Шу 1921-жили әтиязда ВКП(б) қатариға қобул қилинип, йәрлик кеңәш-егилик ишлириға җәлип қилинишқа башлайду. Уни қәһриманимизниң ЧК хадими, МТС мудири, Яркәнт шәһәрлик кеңәшниң рәиси охшаш хизмәтлиридин байқашқа болиду.

Миллий бехәтәрлик комитети архивидики һөҗҗәтләр жуқуридики мәлуматлардин бөләк бизгә төвәндики әһваллардин мәлумат бериду. У Махмут Ғоҗамияров һаятида хейим-хәтәрниң көп болғанлиғи тоғрилиқ мәлуматлар. Униң асасий сәвәви қәйсәр чекистниң атаман Александр Дутовни уҗуқтурған адәм екәнлигини билгән ақ казаклар өчмәнлигидә еди. Улар униңдин қисас елиш үчүн 1921, 1925 вә 1928-жиллири үч қетим сүйиқәстлик уюштуриду. Бирақ Махмут Ғоҗамияров мошуниң һәммисидин аман қалиду. Әпсуслинарлиқ йери, сиртқи күчләрниң мошундақ һарам һәрикәтлиридин йәрлик аһали арисидики ичи тар, һәсәтхорларму чәттә қалмиди. Буниңға бир мисал, у 1936-жили Алмута вилайәтлик партия комитетиға Махмут Ғоҗамияровниң үстидин йезилған әризә. Униңда: «Бу илгири чоң байвәччиләр билән алақида болған. Ишинип жүргән кишилириңиз инқилапқичә Яркәнт, Ғулҗидики атақлиқ бай, биринчи гильдиялик купец Веливай Йолдашевниң туққини» дәп төһмәт қилған. Телеграммини вилайәтлик партия комитети өзиниң бюро мәҗлисидә қарайду. Мәҗлискә қатнашқучилар тәкшүргүчиләрниң сөзлиригә тайинип, «әризидики ейтилғанлар коммунистқа қилинған төһмәт» дегән йәкүн чиқирип, Махмутни җазадин аман елип қалиду.

Мана мошундақ жүргәндә... һаят өз қелипида өтүватқанда, йәни 1937-жили 1-январьда Махмут Ғоҗамияровниң аилисидә паҗиә йүз бериду. У ақлар атаманиниң тирик қалған шериклири йәрлик аһали арисидики синипий дүшмәнләрни пайдилинип, шуларниң ярдими билән өйигә от қоюши еди. Шуниң ақивитидә өч алғучилар түндә келип, қәһриманимизниң аяли билән 9 яшлиқ қизини боғузлаветиду. 13 яштики оғли болса, тәсадипи аман қалиду, у шу күни хошна йезиға берип, кино көрүп келиш үчүн анисидин соринип кәткән еди. Махмут Ғоҗамияров болса, шу вақитта командировкида болған. Бу фактлар «Казахстанская правда» гезитиниң 1937-жили 5-апрельдики «Җинайәтчиләр җазаланмиди» дегән мақалидин елинди. У йәрдә: «1937-жили 1-январь күни кечидә Алмута вилайитидики Уйғур наһийәсиниң Мирзоян намидики МТС мудири, шу пәйттә командировкида жүргән Махмут Ғоҗамияровниң аяли вә қизи һайванлиқ билән өлтүрүлди", дейилгән. – "Коммунист" рәһбәрниң аилисигә қилинған зулум синипий өч елиш факти болуп һесаплиниду вә Уйғур наһийә рәһбәрлириниң тәрипидин әвәтилгән сәясий хаталиқниң ақивити. Ғоҗамияров өзигә қарши сүйиқәстлик тәйярлиниватқанлиғи тоғрилиқ йәрлик органларға бирнәччә қетим әскәрткән. Бу йәрдә гәп униң гражданлар уруши вақтида Кеңәш һөкүмитиниң әшәддий дүшмини Дутовни уҗуқтурушқа беваситә қатнашқанлиғида болуватиду. Шуниңдин бери контрреволюциялик кулаклар билән Дутовниң тирик қалған шериклири Ғоҗамияровтин өч елишқа бирнәччә қетим һәрикәт қилди. Уларниң 1937-жили 1-январь кечисидики қанлиқ җинайити мошуниң дәлили».

Бу пажиәлик вақиәни аридин үч ай өткәндин кейин «Известия» гезити язған. Мухбир М.Сувинскийниң 1937-жили 2-апрельда чиққан мақалисини 5-апрельда «Казахстанская правда» гезити көчирип басқан. Униңдин көп өтмәйла Европидики ақ эмигрантлар хәвәрдар болиду. Униңға дәлил – Болғарияниң Варна шәһиридә чиқип турған «Русское слово» нәшридики әхбарат. 1917-жили Вақитлиқ һөкүмәт пәйтидә Ташқи ишлар министри хизмитини атқурған, кейин чәт әлгә көчүп кәткән князь П.Милюковниң шәхсий фондида сақланған жуқуридики гезитниң 1937-жили 23, 24 вә 29-апрельдики «А.И.Дутов» намлиқ мақалисида мундақ дәп йезилған: «...Атаман Дутовниң һазирқи вақиттики тирик достлири уни етип ташлиған (атқан дәп йезилмиған **– ред.**) қирғизниң (уйғурниң) бири Ғоҗамияровниң аяли билән қизини өлтүрүп, униңдин өч алди».

Худа көрсәтмисун дәйли. Һаҗәт пәйттә Кеңәш һөкүмитиниң қийин тапшурмисини қорқмай орунлиған, униңдин кейинки течлиқ һаятта пидакаранә әмгәк қилған шәхскә йүз бәргән паҗиәниң еғир чүшкәнлиги ениқ. Әң ямини, ақ казаклар әвәткән жасусниң қолидин қәтл қилинған ана билән қизниң мурдисини йәттә күн давамида дәпин қилинмай қалғанлиғи болди. Вилайәттин органлар хадимлири келип көргичә, мана мошундақ вақиә йүз бәрди. Шуниңға қаримай, қайғулуқ вақиәдин кейинму һаят кәчүрүшкә ирадә тепишни билгән Махмут Ғоҗамияров өзигә ишәш қилип тапшурулған ишларни имканийитиниң йәткиничә атқуруп жүрди. Униң ахирқи хизмити Яркәнт шәһәрлик кеңишиниң рәиси екән. Шу пәйттә униңға қарши йәнә бир зулум башланди. У «хәлиқ дүшмини» дегән төһмәт еди. Бу төһмәт — «йәрлик кеңәш һакимийитини бесивелишқа интилған зиянкәшлик һәрикәт». Мошундақ «пикир билән» Алмута вилайәтлик НКВД үчлиги 1938-жили 19-октябрьда Махмут Ғоҗамияровни ату җазасиға кесиду. Арқисида қалған ялғуз оғли җазаланғандин кейин үч жил өтүп, урушқа әвәтилиду. Архив һөҗҗәтлиригә қарисақ, у бечарә тоғрилиқ «из-тизсиз йоқап кәтти» дегәндин башқа мәлумат йоқ.

Әнди мәхпий операциягә, йәни ақ казаклар атаманини уҗуқтурушқа беваситә қатнашқан үчинчи адәм Муқай Байсымақовчу? Бу киши тоғрилиқ немә билимиз? Миллий бехәтәрлик комитети архивида униң 1895-жили Яркәнт тәвәсидики Бурхан йезисида туғулғанлиғи тәкитлиниду. Чала саватлиқ киши екән. Архив һөҗҗәтлири мошундақ десә, йәрлик өлкишунас Нурымбай Беккулиев өзимиз жуқурида тәкитләп өткән қолязмисида бизниң қәһриманимизниң туғулған вақти 1895-жил әмәс, 1884-жил, әнди туғулған йери Бурхан әмәс, Талды қишлиғи екәнлигини қәйт қилиду. Улар Муқай вә Көдек дегән ака-ини болған. Улар атисидин кичик житим қелип, һәркимгә яллинип һаят кәчүргән. 1912 — 1914-жиллири Ғулҗа шәһиридә атақлиқ бай Һүсәйинбай Мусабаевниң терә заводида ишләйду. 1918-жили Яркәнттә Кеңәш һөкүмити орнайду. Бирақ бу йәрдики һәрбий гарнизонниң шәһәрни һимайә қилишқа, уни тутуп турушқа күчи йәтмәтти. Мәркәздин кәлгән қизил комиссарлар мошу тәрәпни дәрһал байқайду. Шуниңдин кейин қошумчә күчни йәрлик аһали арисидин пидаийлар жиғип, қисқа вақит ичидә шәкилләндүрүшкә, күчәйтишкә интилиду. Шу вақитта әтраптики йезилардики кәмбәғәлләрни жиғиду. Шуларниң арисида Муқай Байсымақов болди. Шундақ қилип, у вә униң тәрәпдарлири Қизил Армияға йезилип, Яков Лаковниң қазақ атлиқ әскәр полкини тәшкил қилиду. Қапал вә Абакумовка үчүн болған җәңләргә қатнишиду. Икки қетим яридар болғандин кейин Яркәнткә кетишкә рухсәт берилип, мошу йәрдики милиция бөлүмигә хизмәткә елиниду.

Униңдин кейин ака-ини Муқай, Көдек Байсымақовларниң 1921-жили 6-апрельдики операциягә қатнашқанлиғи тоғрилиқ жуқурида тәкитләп өттуқ. Шуниңдин икки ай өтүп, рәһбәрлириму, аддий хадимлириму бар бир топ, йәни уездлиқ милиция хадимлири Ташкәнткә чақиртилиду. Бу йәрдики мукапатлаш, тәшәккүр ейтиш, һөрмәт көрситиш рәсмийәтлиридин кейин Йәттису тәвәсидин кәлгән милиция хадимлириниң бир топи мошу йәрдә қалдурулуп, Пәрғанә басмичилириниң қурбеши Көрширматқа қарши җәңләргә әвәтилиду. Шуларниң қатарида Муқай Байсымақовму бар еди. Бизниң қәһриманимиз Оттура Азиядики сәпиридин 6 айдин кейин Яркәнткә қайтип келип, милициядики хизмитини давамлаштуриду. Мошуниңдин кейин, һөрмәтлик оқурмән, Муқай Байсымақовқа мунасивәтлик әхбаратлар түгәйду. Амма 1938-жили бир йәрдә тәкитлинидудә, қайтидин йоқ болиду. У – Миллий бехәтәрлик комитети архивидики гувачи сүпитидә җавап елиш пәйтидә сақлинип қалған мәлумат. У йәрдики мәсилә бир мавзуни ениқлашқа, йәни 1921-жилдики ақ казаклар атаманини уҗуқтуруш алдидики әһвал вә операцияни әмәлгә ашуруш пәйтидики вақиәни ениқлашқа беғишланған. Муқай Байсымақовниң шу пәйттики, йәни 1938-жили 12-январьдики ейтип бәргән мәлумати бойичә мәсилә мундақ болған: «Яркәнт милициясиниң башлиғи Қ.Чанышевни («сирт көз үчүн») тутқунға елиштин бир ай илгири М.Ғоҗамияров билән М.Байсымақов ЧКдин А.Дутовни өлтүрүш бойичә тапшурма алған. Бәлгүләнгән вақитта (айда) булар операцияни әмәлгә ашуралмайду. Шу вақитта ЧК бирнәччә адәмни гөрүгә алидудә, Қ.Чанышевни («түрмидин қачуруп») Хитай тәрәпкә әвәтиду. Чегаридин өткәндин кейин у («иккисини тепивелип») қандақ қилип болмисун ақгвардиячиләр атаманини уҗуқтуруп, Кеңәш Иттипақиға қайтип келишни тәклип қилиду. Чүнки, тапшурма орунланмиған әһвалда, улар үчүн ЧКда гөрүгә елинған 8 адәм зәрдап чекидиғини ениқ еди. Униңдин кейин М.Байсымақов төвәндикиләрни ейтип бериду (Планланған операция башлиниду): М.Ғоҗамияров билән М.Байсымақов ақгвардиячиләр генералини өлтүриду. М.Ғоҗамияров А.Дутовни, әнди М.Байсымақов униң үч муһапизәтчисини етиветиду.

Демәк, бизниң қәһриманимиз 1938-жилғичә һаят болған екән. Униңға жуқуридики НКВД вәкилигә бәргән әхбарити дәлил. Кейинчу? Буниңға җавапни архивлардин әмәс, Муқай Байсымақовниң әвлатлири ейтқан сөзләрдин тапимиз. Уларниң һәммиси аддий әмгәк адәмлири. Яркәнттин анчә жирақ әмәс Алмалы йезисида туриду.

— Бовимиз 1938-жили Хитайға көчүп кетипту, — дәп башлиди һекайисини қәһриманимизниң нәвриси Турали. — Яз вақти екән. Аилиси билән өтүп, чегариниң у тәрипидики Чилпәңзә йезисиға орунлишипту.

— Чегара 1934-жили йепилмидиму? Бу тәвәдин у тәрәпкә мәхпий өтүшниң ахирқи вақиәлири 1936-жили тиркәлгәнлиги ейтилиду Қорғас чегара застависиниң новәтчилик журналида. Шуниңдин кейин... һә, шу атимизниң у тәрәпкә өтүп кетишигә немә сәвәп болди? У йәрдә немә қилди, қандақ иш билән шуғулланди?

— У пәйтләрдә чегариниң очуқ яки йепиқ болғанлиғидин хәвиримиз йоқ, — дәп сөзгә арилашти шу пәйттә Муқайниң иккинчи нәвриси Турғанбек. — Бирақ атимизниң шу жили чегаридин өткини раст. Туғулған йеридин кетишкә у кишиниң өзи билидиған ЧК хадимлириниң азийип, әризихорларниң көпийип, «хәлиқ дүшмини» дегән қорқунучлуқ намдин сақлап қалидиған инсанниң чиқмиғанлиғи сәвәп болған. У тәрәптә дукан тутупту. Сода-сетиқ билән шуғуллинип, күн көрүпту. Бу - момимиз Ақдана вә ака-ини дадилиримиз Нурмуқа билән Қашқынбекниң һекайилиридин қалған әслимилиримиз.

Шуниңдин кейин Турали билән Турғанбек төвәндикиләрни ейтип бәрди.

Яркәнттин қечип у тәрәпкә өткәндиму Муқай Байсымақовниң һаяти хатирҗәм болмиған екән. Чилпәңзидики дукиниға Сүйдүңниң мәркизий базиридин товар елишқа кәлгәндә, 1918 — 1920-жиллири униң билән биллә атқәзчилик қилған уйғур, туңганларниң бири уни тонуп қалиду. Шундақ қилип, 1921-жилдики вақиәдин кейин уни уюштурғанларни билип, ичидин тит-тит болуп жүргән казакларға йәткүзүп қойиду. Униңдин кейин немә болғанлиғи чүшинишлик. Хәвәрни йәткүзгән хаин мукапатлиниду. Муқай Байсымақов «беқиватқан мелини рус йезисидики адәмләрниң етизлиғиға киргүзди» дегән әйип билән гоминдаң чериклири тәрипидин қамаққа елиниду.

— Шуниңдин кейин хелиғичә хәвәр болмиди, — деди мошу йәрдә Турғанбек. — 1946-жили Шинҗаңдики миллий-азатлиқ инқилави ғалибийәт қазанғанда, түрмидикиләр бошитилиду. Мана шу вақитта Ақдана момимизға Шерғали, Болысбек дегән икки киши келип йолуқиду. Улар Үрүмчи түрмисидә Муқай Байсымақов билән биллә ятқанлиғини, җаллатларниң уни уруп өлтүргәнлигини ейтиду. У вақитта биз техи туғулмиған. Әнди 1962-жил һелиму ядимизда. Чегаридин өтүп, ана жутқа қайтип кәлдуқ. Мошу Алмалы йезисиға орунлашқандин кейин момам Яркәнткә берип, бовимизни көп издиди. 1965-жили Н.Милованов дегән киши келип, бовимизниң оғуллири – бизниң дадилиримиз Нурмуқа вә Қашқынбай билән узақ сөһбәтләшти. Нәтиҗидә – 1967-жили йоруқ көргән «Көрүнмәйдиған мәйдан» топлимидики һөҗҗәтлик очеркқа Муқай Байсымақовниң обризи киргүзүлди. Момам Ақдана шу китапни көрүп, 1973-жили дуниядин өтти.

Жанболат АУПБАЕВ, Қазақстанниң хизмәт көрсәткән әрбаби.

(Атақлиқ язғучи Ю.Семеновниң атаман А.Дутовни уҗуқтуруш бойичә операцияниң қандақ орунланғанлиғи тоғрилиқ дәсләпкиләрдин болуп язған мақалиси. «Огонек» журнали, 1963-жил, август).

Казахстанская правда
ПРЕСТУПНИКИ НЕ НАКАЗАНЫ

(Операцияни орунлашқа беваситә қатнашқан М.Ғоҗамияровниң аилисигә ақларниң җасуслири арқилиқ қилинған сүйиқәстлик тоғрилиқ хәвәр. «Казахстанская правда». 1937-жил, 5-апрель).

Кәмтарлиқ турғусидин қариғанда, мениң бу һекайәм бәзиләр үчүн ғәлити сезилиши мүмкин. Чүнки униңда асасән мениң акам Нурмалин Мөсүтов билән униң қәдинас дости, һели мәрһум Нәвирдин Кебиров һәққидә сөз болиду. Лекин мән буни қәһриманлиримниң маңа қандақ-қаяш болғанлиғи үчүнла әмәс, бәлки улар яшиған дәвир нәпәсини, шу чағдики адәмләрниң көзқарашлирини, һаятқа, оқушқа болған муһәббитини, алий пәзилитлирини, тәүмчанлиғини бүгүнки әвлатниң дилиға сиңдүрүш мәхситидә йезиватимән...

Инсаний пәзиләтлирини йоқатмиғанлар

ТУҒАН ЖЕР

Нәвирдин қәдинас ағиниси Нурмалин билән оңчә-чоңчә сөһбәтлишип, муңдишиш үчүн уларниң өйигә кәлди. Бу күнләрдә иккисиниң Яркәнттики Молотов намида атилидиған оттура мәктәпни тамамлап, қолиға шаһадәтнамә елип кәлгинигә икки һәптидин ешип қалған. Өйлири үч жил давамида бир қетимму жутиға кәлмәй оқуған уларни тәбрикләп кәлгүчи әл-ағинә, уруқ-туққан, жутдашлиридин хали болмиғачқа, бир-бири билән дидарлишишқа задила чолиси тәгмәй кәткән еди.

...Икки достниң сөһбитиниң ахири йәнә шу институтқа оқушқа чүшүш тәйярлиғиға берип тирәлди. Алий билим елиш – уларниң хелидин бери көңлигә пүкүп жүргән армини еди. Нәвирдин чарвичилиқ саһасиниң хадими, Нурмалин болса, геолог-чарлиғучи болушни халатти.

– Адаш, емтиһанларға тәйярлиқни қачан башлайдиған болдуқ? – дәп сориди Нәвирдин шуңлашқа.

Нурмалин униң соалиға бирдин җавап бәрмиди. Пәқәт бираз үзүлүштин кейинла сәл җиддий қияпәттә:

– Бу тоғрилиқ кейин сөзлишәрмиз... – дәп, Нәвирдинни һәрхил койларға селип қойди.

– Немә, сән оқушқа бериштин ялтийип қалмиғансән? – йәнә сориди Нәвирдин әнсиригән һалда.

– Башта шундақ қарарғиму кәлгән едим. Бирақ униңдинму ялтийишқа тоғра келиватиду. Шуңлашқа һазирчә мени қистимай тур, тәпсилатини кейин ейтип беримән, – дәп гәпни үзди Нурмалин. Андин улар икки-үч күндин кейин учришидиғанға келишип, хошлашти.

Нурмалинниң мәсилини мундақ есилдуруп қоюшиниң өзигә хас сәвәви бар еди. У шу тоғрилиқ ойлап, йәнә еғир ой-хияллар илкидә қалди...

...1942-жилниң 21-август күни болидиған. Он яшлиқ Нурмалин «Йолчи» колхозиниң Ардолата участкисида мәзкүр егиликтә зовхоз болуп ишләватқан дадисиға хамандин кәлгән ашлиқни қоймиға киргүзүшкә ярдәмлишиватати. Бир чағда Довун йезисидин чиққан муәллим Абдулла Һәмраев уларниң йениға келип, саламлашқандин кейин:

– Мөсүт ака, хуш хәвәр, аялиңиз Зивәрхиндәм оғул бошанди! Мубарәк болсун! – дәп тәбриклидидә, андин һаяҗанлинишниң орниға сәл хиҗаләт болған һалда, янчуғидин бир қәғәзни суғирип чиқирип:

– Мону сизгә кәлгән повестка, – дегиничә Нурмалинниң дадисиниң қолиға тутқузди...

У күни Довун-Гомба йезилири болуп, җәми оттузға йеқин адәмгә чақириқ қәғәзлири тапшурулған еди. Аридин үч күн өтүп, йәни 24-август күни бу икки жут адәмлири жиға-зерә билән бир топ ширғуран оғланлирини мәйданға атландурди. Йолға чиқиш алдида йеңи туғулған бовақни қолиға алған Мөсүт «исмини «Нурмәһәмәт» қоюңлар» дәп, балилири, аяли вә қом-қериндашлири билән қиймай хошлашти. Улар үчүн бу мәңгүлүк видалишиш болди. Чүнки, аридин бир йерим жил өткәндә, жуттики йеқинлириниң жүрәк-бағрини хун қилип, Мөсүтниң қаза болғанлиғи тоғрилиқ «қара хәт» кәлди.

Һәммила еғирчилиқ әндила оттуз яштин алқиған яш аниниң зиммисигә чүшти. Зивәрхан кичигидә анчә көп җапа тартмиған. Сәвәви, у ата җәмәт тәрәптин Довун билән Гомба йезилириниң инавәтлик ақсақили аталған Йоған Әмәткә, аниси тәрәптин болса, Гомбидики әң бай адәмләрниң бири саналған Тейип һаҗиға нәврә еди. Бирақ кичигидә «май ичидики бөрәктәк» яшиған Зивәрханға уруш көп нәрсиләрни үгәтти. Әнди у өй ишлиридин бөләк, явандин отун тошушқа, қой-өшкиләр үчүн от-чөп тәйярлашқа, илгири анда-санда ишлитип қойидиған машинкида саатлап олтирип, тикинчилик қилишқа мәҗбур болди. «Башқа кәлсә – батур» дегәнкчи, қедимий Довун сепилиниң ичидики бурун бовиси Йоған Әмәтниң ғаңзиси болған йәрниң бираз қисмиға көктат, көпирәк көмүқонақ терип, ушшақлиқ биләнму шуғулланди. Мана мошу көмүқонақ билән Довунниң даңлиқ җигдиси шу қийин жилларда уларни ачарчилиқтин сақлап, өлүмдин аман елип қалди дейишкиму болиду.

У дәвирдә Довун-Гомба йезилирини өз ичигә алған «Йолчи» колхозиниң етизлиқлириниң, яйлақлириниң асасий қисми тағ бағриға җайлашқан һазирқи Ардолата йезисиниң әтрапида болидиған. Әйни чағда Ардолатини «йеза» дәп аташқиму болматти. Мана мошу Ардолата билән Довун-Гомбиниң арилиғи 25 чақирим болуп, Ардолатиға чиқип ишләватқан аниларға мәлидә қалған балилирини йоқлап, кир-қатлирини жуюш, көктатлиғини суғирип, оташ вә башқиму өй ишлирини бәҗириш үчүн алтә ай язда пәқәт бир күндин үч қетимла чүшүп-чиқишқа рухсәт берәтти. Әлвәттә, икки айда бир қетим берилидиған мунчилик қисқа қәрәлдә униң һәммисигә үлгириш мүмкин әмәс еди. Шуңлашқа анилар бәзидә кечиси мәлигә йошурун һаләттә қечип чүшүп, кечичә өй ишлири билән шуғуллинип, таң сәһәрдә етизға чиқивелишқа тиришатти. Бирақ буни рәһбәрләрниң бирәси билип қалса, «қачқунларни» дәрру қамчиниң астиға алидиған. «Һәммә нәрсә фронт үчүн!» шиари астида ишләватқан бечарә анилар вәзийәтни яхши чүшәнгәчкә, «чач ал десә, баш алидиған» әйнә шундақ бәзибир башлиқсимақларға қарши «лам» дәп еғиз ачмай, йәнә ишини давамлаштуридиған...

Бу хилдики хорлашлар вә җисманий еғир әмгәк башқилар қатарида Нурмалинниң анисиниң саламәтлигигиму сәлбий тәсирини йәткүзмәй қоймиди. Пат-патла беши қейип, сүйәклири шиқирап ағрийдиған болди. Әтиязниң сериқ шамили билән язниң қайнақ аптиви аппақ үзини йерип, қарайтиватқән болса, күндилик турмуштики азап-оқубәтләр қундуздәк қара чачлирини шалаңлитип, ара-арисиға ақларни санчиди. Буни көргән Нурмалин алий билим елиш нийитини үч-төрт жилға кейингә чекиндүрүп, 10 яшлиқ сиңлиси Маһизәм билән 6 яшлиқ иниси Нурмәһәмәт сәл чоң болғичә анисиға қол-қанат болуш қарариға кәлгән еди. У бу пикрини анисиға йәткүзмәкчи болуп, сөз башливеди, ғәмгүзари дәрру уни тохтатти.

– Җеним балам, мениң, укилириңниң ғемини қиливатқиниң үчүн, саңа чоң рәхмәт. Бирақ бу сөзни бир қилдиң, иккинчи қетим мән уни аңлимай. Әгәр мени рази қилимән десәң, бу оюңдин қайт. Алий билимлик болсаң, маңиму, укилириңму баш-пана болалайсән. Һазирчә, турмушниң еғирчилигини тартқидәк күч-қувитим бар. Һаяттин мәнла «қара түврүк» болуп өтәй, сән бизниң тәғдиримизни қайтилима, – дәп еғир тинди.

Бу еғир тиниқниң сәвәвини Нурмалин бирдин чүшәнди...

Аниси кичик чеғида йеза моллисиниң қолида оқуп, әрәп графикиси асасидики йезиқ бойичә саватини ачқан еди. Өткән әсирниң оттузинчи жиллириниң бешида пүткүл Иттипақ даирисидә саватсизлиққа қарши күрәш елан қилинип, жай-жайларда латинчә йезиқта оқутидиған «ликбезлар» ечилишқа башлиди. Зивәрхану Ардолатида ечилған әйнә шундақ курсларниң бирида оқиди. Курсни түгәткәндин кейин, Яркәнт шәһиридин мәхсус комиссия келип, улардин емтиһан алди. Бу синақтин сүрүнмәй өткән

3-4 талипқа курсни түгәткәнлиги тоғрилиқ гуванамигә қошумчә оқушини йәнә давамлаштурушқа мүмкинчилик беридиған йолланмиларму берилди. Уларниң ичидә Зивәрханму бар еди.

Шу-шу болдидә, Мөсүт билән Зивәрхан иккиси алтә яшлиқ қизи Шекәрханни вә үч яшлиқ оғли Нурмалинни елип, Алмутиға қарап йолға чиқти. Миң бир җапалар билән үч һәптидин кейин улар шәһәргә йетип кәлди. Зивәрхан һөҗҗәтлирини йеңидин ечилған Қизлар педагогика институтиға, Мөсүт болса, шоферларни тәйярлайдиған курсқа тапшурди. Һазир ғәлити билингини билән, у заманларда шоферлуқму гоя бүгүнки учқучлардәк истиқбали зор мутәхәссисликләрниң бири болуп санилатти.

Хуллә, шундақ қилип, Зивәрхан қобул қилиш комиссиясидики сөһбәтлишиштин кейин институтниң бир жиллиқ тәйярлиқ курсиға қобул қилиниду. Бирақ, әпсус, униңға алий билим елиш несип болмиған екән. Сәвәви, қизи Шекәрханни балилар бағчисиға өткүзүш мүмкин болғини билән, қизил ағриғидин кейин бир көзи яшаңғирайдиған болуп қалған Нурмалинни бағчиға қобул қилмайду. Шундақ болсиму, дәсләптә улар үмүтсизликкә берилмәй, Нурмалинға қараш үчүн бир аялни яллап көриду. Бирақ вақит өткәнсири, җан бекиш қийинлишиду. Униң үстигә түзүгирәк ишму тепилмайду. Шу сәвәптин улар жутқа қайтишқа мәҗбур болиду.

Нурмалин ата-анисиниң бу сәргүзәштилирини яхши биләтти һәм уларниң алдида өзини қисмән «гунакар» һис қилатти. Шуңлашқа у оқуш тоғрилиқ көп ойланди. Ахири, икки-үч күндин кейин Нәвирдин билән учрашқанда, униңға:

– Яқ, адаш, мән оқушқа бериштин ялтайғиним йоқ. Бирақ, илгири арман қилғинимдәк, тағ-кан институтиға әмәс, сениң билән биллә зооветқа барсаммекин дәймән. Чүнки өмүрбойи көчүп-қонуп жүридиған геолог-чарлиғучидин апам билән қериндашлиримға һеч пайда тәгмәйдиған охшайду, – дәп җавап бәрди.

Шундақ қилип, улар қедимий Довун йезисидин Алмута шәһиригә келип, һәр иккилиси ветеринария институтиниң студентлири аталди.

...Төртинчи курсни түгәткән жили Нурмалин билән Нәвирдин диплом яқлаш алдидики әмәлий иш-тәҗрибисини өтәш үчүн Уйғур наһийәсигә әвәтилди. Уларниң паалийитини назарәт қилиш вәзиписи Чоң Ақсу йезисидики МТСниң мудириға жүклиниду. Сәвәви, шу мәзгилдә наһийә даирисидики колхозларниң биридиму алий билимлик зоотехник болмиған екән. Әмәлий иш-тәҗрибиси аяқлишай дәп қалған пәйттә, уларни МТСниң мудири Кинтал Исламов өз кабинетиға чақириду. Кабинетта МТС рәһбиридин башқа, яшлар тәҗрибидин өткән әтраптики төрт колхозниң рәислири вә уларға натонуш йәнә бир киши олтиратти.

Салам-сааттин кейин мудир натонуш кишигә мураҗиәт қилип:

– Баятин күтүватқан бизниң келәчәк кәспий зоотехник жигитлиримиз мана мошулар, – дәп уларни тонуштурди.

Мәлум болушичә, у наһийәлик партия комитетидин кәлгән вәкил екән. Натонуш киши сөзини партия хадимлириниң адити бойичә жирақтин башлиди. Алди билән дөләтниң ташқи һәм ички сәяситигә, хәлиқ егилигини әслигә кәлтүрүш, аһалини озуқ-түлүк билән тәминләш вә башқиму шуниңға охшиған муһим мәсилиләргә тохтилип, ахирида наһийәдә алий билимлик мутәхәссисләрниң йетишмәйватқанлиғини, болупму чарвичилиқ саһасида кәспий билимгә егә бирму зоотехникниң йоқлуғини оттуриға қойди. Шуниңдин кейин яшларниң оқушни тамамлиғандин кейин жутиға қайтип келидиғанлиғиға үмүт артидиғанлиғини қәйт қилип, студентларға улар әмәлий иш-тәҗрибисини өтигән егиликләр һесавидин 50 килограммдин ун вә бир-бирдин қой бериш мәсилисини һәл қилишни МТС мудириға тапшурди.

Әлниң еғизи техи түзүккинә ашқа тәгмигән уруштин кейинки еғир жилларда бу интайин чоң олҗа болуп санилатти һәм буниң һәммиси яшларни оқуштин кейин наһийәгә ишқа җәлип қилиш мәхситидә әмәлгә ашурулған еди.

Шуңлашқа институтни түгәткәндә, билим дәргаһиниң рәһбәрлиги Нурмалиндин аспирантурида оқушни илтимас қилған болсиму, у әмәлий иш-тәҗрибисини өтигән чағда бәргән вәдисигә вә аиләвий шараитқа бола уларниң илтимасини қобул қилмайду. Шундақ қилип, һәр иккилиси Уйғур наһийәсигә йолланма елип, Нәвирдин - Тельман намидики колхозға, Нурмалин Киров намидики колхозға хизмәткә орунлишиду.

Жигитләр яшларға хас қизғинлиқ билән ишқа киришип кәтти. Бирақ чарвичилиқ саһасини риваҗландуруш мәхситидә, илмий асасқа егә йеңилиқларни әмәлиятта җарий қилиш асан болмиди. Чүнки, әзәлдин мал өстүрүп келиватқан, нәзәрийәвий билимгә егә әмәс адәмләрниң психологиясини бирдин өзгәртиш мүмкин әмәс еди. Һәрбир башланминиң нәтиҗидарлиғини чүшәндүрүш үчүн интайин көп тәр төкүшкә тоғра кәлди. Бу ишларниң һәммиси пәйдин-пәй өз иҗабий нәтиҗисини беришкә башлиди. Мал үчүн қишқа сүпәтлик йәм-чөп тәйярлаш мәхситидә, егиликләрдә һәрхил қувәтлик өсүмлүкләрни өстүрүш ишлири қолға елинип, териқчилиқ мәйданлири кеңәйтилди. Болупму шу жиллири Коммунистлар Партияси Мәркизий комитетиниң биринчи кативи Н.Хрущевниң тәкливигә бенаән көмүқонақ өстүрүш умумйүзлүк қолға елинған еди. «Етиз мәликиси» аталған бу зираәт һәқиқәтәнму күткән үмүтләрни ақлиди. Чүнки дени тәхи сүт вақтида ғоли вә йопурмақлири билән қошулуп тоғралған һәм тузланған силосниң тәркивидә белок, углевод, май охшаш һәрхил пайдилиқ маддилар интайин көп болғачқа, униң мал озуғи сүпитидики әһмийити наһайити жуқури болди. Буниңдин башқа көмүқонақ дениниң адәмләр өсүмлүк мейи, крахмал, дора-дәрмәк вә башқа мәхсәтләр үчүнму пайдиланди.

Аста-аста кадрлар мәсилисиму һәл қилинишқа башлиди. Нурмалинлар ишқа киришкәндин кейинки 7-8 жил ичидә, наһийәниң барлиқ егиликлири кәспий билимгә егә чарвичилиқ саһасиниң мутәхәссислири билән қисмән болсиму тәминләнди. Шуларниң күч чиқириши түпәйли һәммә колхозларда сақ вә ағриқ маллар айрим-айрим бекилидиған болди. Сүнъий уруқландуруш усулиму мувәппәқийәтлик йолға қоюлди. Йәрлик қара қой билән явайи архар-мериносни чекилаштуруш арқилиқ елинған ақ қой нәсли көпәйтилди. Чүнки бу нәсил гөш җәһәттинму, жуң җәһәттинму пайдилиқ еди.

Шу мәзгилләрдә жуңни қайта ишләш фабрикилириниң қобул қилиш пунктлири колхозлардин кәлгән жуңниң сортини мүмкинқәдәр төвән көрситип, әрзән баһада сетивелишқа тиришатти. Сәвәви, у чағларда наһийәдә жуңни сортлаш бойичә мәхсус билимгә егә бирму мутәхәссис – бонитер йоқ еди. Шуңлашқа наһийә рәһбәрлиги ветеринария институтиниң йенида ечилған бонитерларни тәйярлаш курсиға Нурмалинни әвәтиш қарариға келиду. Нурмалин йәнә икки жил оқуп, бонитер мутәхәссислигини егиләйду. Курсни әла баһаларға тамамлиған Нурмалинға устазлири йәнә аспирантурида қелиш тәкливини бериду. Лекин у вақитта Нурмалин өйлинип, үч пәрзәнтниң атиси болған еди. Шу сәвәптин у бу дөрәнму уларниң тәкливини қобул қилалмиди.

Шуниңдин кейин Нурмалин наһийә егиликлириниң жуңини мунасип баһада өткүзүш үчүн һәр язда айлап-айлап Җамбул (һазирқи Тараз), Чимкәнт шәһәрлиридики жуң қобул қилиш пунктлирида командировкида жүрүшкә мәҗбур болди. Умумән, Нәвирдин билән Нурмалин кейинки он нәччә жилниң ичидә наһийә йезилириниң биридин иккинчисигә көчүп-қонуп жүрди. Униң асасий сәвәви, һөкүмәтниң истиқбали йоқ һесапланған кичик егиликләрни бириктүрүп, чоң егиликләрни бәрпа қилиш сәясити техичила аяқлашмайватқанлиқтин болса, йәнә бир тәрәптин йеза егилигидики мутәхәссисләрниң йетишмәслик проблемисини вақитлиқ «йепип турушқа» мунасивәтлик еди.

Мәсилән, Нурмалинниң өзи шу он нәччә жил мабайнида Киров, Тельман, Ленин, Свердлов, XX партсъезд намидики колхозларда ишләп үлгәрди. Бирақ буниң униң үчүн иҗабий тәрәплириму болди. Сәвәви, у Мирзигүл Насиров, Кәрибай Мерекеев, Решит Манапов, Орманбек Айнабеков охшаш йеза егилигиниң маһир тәшкилатчилири билән биллә ишләп, мол тәҗрибә топлиди. Нурмалинға һәтта икки жилдәк наһийә мәркизи - Чонҗа йезисидиму турушқа тоғра кәлди. Бу наһийә рәһбәрлигиниң чарвичилиқ саһасида әмәлгә ашурулуватқан өзгириш-йеңилиқларни аһали арисида тоғра тәшвиқат қилишни җанландуруш мәхситидә, униңға наһийәлик гезитта йеңи ечилған чарвичилиқ бөлүмини башқуруш тәкливини бәргәнлигигә мунасивәтлик болди. Һәрқандақ ишни сүпәтлик бәҗиришкә адәтләнгән Нурмалин, журналистика саһасиниңму қир-сирлирини еринмәй үгинип, өзигә жүкләнгән вәзипә һөддисидин шәрәплик чиқти.

Нәвирдинму бу җәриянда наһийәдики бирқатар егиликләрдә баш зоотехник, колхоз рәисиниң орунбасари, Тельман намидики колхозниң рәиси, наһийәлик йеза егилиги башқармисиниң баш зоотехниги хизмәтлирини мувәпәққийәтлик атқуруп, аброй-атаққа егә болди. Җумһурийитимиз мустәқилликкә еришип, ихтисадий қийинчилиқларни баштин кәчүрүватқан мәзгилдә йешиниң чоңлуғиға қаримай, бираз вақит наһийәлик йолларни пайдилиниш участкисида мастер болупму ишлиди. Әмгиги мунасип баһалинип, нурғунлиған медаль вә пәхрий ярлиқлар билән мукапатланди. Өмүрлүк җүпти Намирәм билән бәш пәрзәнт қучуп, уларни оқутуп, қатарға қошти. 1991-жили һөрмәтлик дәм елишқа чиққан у нәврә-чәврилириниң қизиғиға бөләнгән һалда бәхитлик һаят кәчүрүп, 2014-жили вапат болди.

Нурмалин болса, 1972-жили аилә шараитиға бола, Алмута шәһиригә көчүп келип, Йеза егилиги министрлигидә хизмәт қилди. Өз вақтида бираз вақит наһийәлик гезитта ишлигән у бу йәргә кәлгәндин кейинму ана тилимиздики аммивий әхбарат васитилири билән қоюқ мунасивәттә болуп, йеза егилиги саһасиға аит мақалиларни йезип турди.

Мәлумки, өткән әсирниң 80-жиллири Қазақстанда қой санини әллик миллионға йәткүзүш тәшәббуси көтирилгән еди. Һәтта шу мәхсәттә алаһидә Чарвичилиқ министрлиги тәшкил қилинмақчиму болди. Йеза егилиги министрлигидә йетәкчи зоотехник сүпитидә паалийәт елип барған Нурмалин бу йөнилиштә интайин нурғун тәр төкти. Бирақ һәммә нәрсә тәйяр болғанда, мәркәзниң буйруғиға бенаән бу иш бирдин тохтитилди. Униң сәвәвини һечким чүшәндүрмиди. Нурмалин болса, мәзкүр министрликтә илгәрки паалийитини давамлаштуруп, 1991-жили шу йәрдин һөрмәтлик дәм елишқа чиқти. Шу җәриянда уму ағиниси охшаш нурғунлиған медаль вә пәхрий ярлиқлар билән мукапатланди. Бәхитлик Ата атилип, өмүрлүк җүпти Баһарәм билән йәттә пәрзәнтни қатарға қошти.

***

...Қандақла адәм болмисун, өмүрниң бәлгүлүк бир пәллисигә йәткәндә, өтмүшкә бир нәзәр ташлап, кәчмишлири асасида һаятқа хатимә беришкә тиришидиғанлиғи тәбиий һадисә. Бу күнләрдә 90 яшқа толуватқан қәдирдан қериндишим Нурмалин Мөсүтовму буниңдин истисна әмәс. Шуңлашқа мән хатирҗәм бол, ака, сән вә сениң қәдинас достуң, умумән, балилиғиңлар Улуқ Вәтән урушиға тоғра кәлгән силәрниң тәңтушлириңларниң көпчилиги кәйниңлардики әвлатларға үлгә болғидәк шанлиқ һаят йолини бесип өттүңлар. Силәр, өзәңлар һәрқанчә қийналсаңларму, инсаний пәзилитлириңларни йоқатмидиңлар, йеқинлириңларниң бешини силап, ғәмхорлуқ қилишниму, ишләп, әлгә нәп беришниму билдиңлар. Шуңлашқа силәргә нисбәтән мениң меһир-муһәббитим, иззәт-һөрмитим чәксиз, дегүм келиду.

Нурмәһәмәт МӨСҮТОВ.

Тәбрикләймиз!

Ялқун вә Патигүл ӘЗИЗОВлар
Алмута шәһири

Һәрқандақ инсан үчүн ата-анисиниң қәдри бөләкчә. Биз үчүн әйнә шундақ әзиз инсанлар – атимиз һәм бовимиз Ялқун Әзизов, анимиз һәм момимиз Патигүл Әзизовалар бу күнләрдә һаятидики чоң хошаллиқларниң гувачиси болуватиду. Қәдирдан атимиз 24-февраль күни 80 яшлиқ тәвәллудини нишанлайду. Униң ғәмгүзар анимиз билән өй-очақлиқ болғиниға йерим әсирдин ошуқ вақит болди. Шу мунасивәт билән уларни чин қәлбимиздин тәбрикләп, жүрәк кәтимиздики илиқ ләвзимизни изһар қилимиз.

Ата-анимиз аилидә мәзмут чинар болуп, биз, пәрзәнтлириниң, һаяттин өз орнимизни тепишимизгә шараит яритип бәрди. Улар шундақла алий инсаний хисләтлири түпәйли әл-жут, дост-бурадәрлириниң һөрмитигә еришкән. Бүгүнки күндә һәрбиримиз һаяттин өз орнимизни тепип, аилә қуруп, бала-чақилиқ болдуқ. Өзимиз таллиған кәсипләр бойичә ишләп, хатирҗәм өмүр сүрүватимиз. Буниң үчүн әзиз ата-анимизға чәксиз миннәтдарлиғимизни билдүримиз. Қәдирданлиримизға мустәһкәм саламәтлик, хатирҗәмлик вә бәхит-саадәт тиләймиз. Бизниң бәхтимизгә һәрбир атқан таң силәргә пәқәт яхшилиқларни һәдийә қилсун демәкчимиз.

ТӘБРИКЛИГҮЧИЛӘР: Туйғун – Райфа, Үмүт – Җөһәрбүви, Зумрат – Абдурешит, 9 нәвриси вә 3 чәвриси.

***

Адәм балиси яшанғансири, һаятниң ата-ана, қом-қериндаш, урук-туққанлар һәм шундақла қәдинас ағинә-ағинилар билән гөзәл екәнлиги һәққидә көп ойлайдекән.

24-февраль күни алий инсаний хисләтлири түпәйли әл-жутниң, дост-бурадәрлириниң вә, әлвәттә, қом-қериндашлириниң иззәт-һөрмитигә еришкән, вападар яр, әзиз вә әтиварлиқ ата һәм бова Ялқун Әзизов 80 яшлиқ тәвәллудини карши елиш алдида туриду.

Һаятниң иссиқ-соғини көп көргән қериндишимиз биз, қериндашлириға, атиниң орнида ата болди. Униң ишләмчанлиғи вә ирадиси күчимизгә - күч, ғәйритимизгә ғәйрәт қошуп, бизгә дайим мәдәт болуп кәлмәктә. Өмүрлүк җүпти Патигүл билән үч пәрзәнт сөйүп, заман тәливигә мунасип тәрбийиләп, қатарға қошти. Шуңлашқа биз униң билән һәқлиқ рәвиштә пәхирлинимиз.

Мошу мәрикилик күнләрдә әзиз меһриванимизға мустәһкәм саламәтлик, узақ өмүр вә, әң муһими, көңүл хатирҗәмлигини тиләймиз. Илаһим, бизниң бәхтимизгә дайим саламәт, өйүмизниң төридә қәдирлик меһман болуп жүриверәң.

ТӘБРИКЛИГҮЧИЛӘР: қериндашлири Шадийәм, Разийәм – Давутҗан, Асийәм – Нариман, Алийәм, Ғоҗәхмәт – Нурбүви, Мурат – Гүлнара, Туғлуқ – Мадинәм.

Зерипжан БАҚИЕВ
Чонжа йезиси, Уйғур наһийәси

23-февраль күни аилимизниң мәзмут түврүги, түгимәс бәрикәт-байлиғи һәм өчмәс чириғи болған вападар яр, қәдирдан ата һәм бова Зерипжан Раюпоғли Бақиев һаятиниң 63-даваниға көтирилиду. Шу мунасивәт билән пасибанимизни чин дилимиздин тәбрикләймиз.

Қәдирданимиз тәбиитидин меһнәткәш, меһриван инсан. Әмгәк паалийитини Уйғур наһийәлик орман егилигидә орманчи болуп башлиған у узун жиллар давамида мошу саһада адил әмгәк қилди. 2004-жилидин бүгүнки күнгә қәдәр Чарин дөләтлик миллий паркида инспектор болуп ишләп, һөрмәтлик дәм елишқа чиқти.

Һәрқачан баримизни мәдһийиләп, йоқимизни йошуруп, жиригимизни - йеқин, еғиримизни йеник қиливатқан атимиздин биз чәксиз миннәтдар. Қәдирданимиз биз, пәрзәнтлирини, заманға лайиқ билим вә тәрбийә елип, җәмийәттин өз орнимизни тепишимизгә зәмин яратти. Шуңлашқа униң алдида биз өзимизни бир өмүр қәриздар һис қилимиз. Бүгүнки күндә пенсия йешиға йәткән көйүмчан атимизға мустәһкәм саламәтлик, хатирҗәм һаят тиләймиз. Һәрбир атқан таң атимизға пәқәт хошаллиқ дәмләрни һәдийә қилсун, йешиға яш қошулсун демәкчимиз.

ТӘБРИКЛИГҮЧИЛӘР: рәпиқиси Анархан, пәрзәнтлири Зоһра – Адилҗан, Асхат — Румиләм, нәврилири Азим, Аман, Асмира.

Онлайн-учришиш

ЖУРНАЛИСТЛАР БАШ ҚОШТИ

Шәмшидин АЮПОВ,
«Уйғур авази»

Өткән һәптидә «Қоғамдық келісім» җумһурийәтлик дөләт мәһкимиси мудириниң орунбасари Константин Харламовниң вә миллий әхбарат васитилири вәкиллириниң қатнишиши билән иш җәриянидики мәсилиләрни муһакимә қилиш мәхситидә онлайн-учришиш болуп өтти.

Жирақтин баш қошуш җәриянида әхбарат билән тәминләш, миллий әхбарат васитилири вәкиллиригә вебинарлар өткүзүш мәсилилири вә келәчәктә мошу йөнилиштә атқурулидиған ишлар муһакимә қилинди.

Учришишқа «Turkel» хәлиқара гезитиниң баш муһәррири Рамиз Мешедигасанлы, «Огни Алатау» гезитиниң мухбири Эмиль Курбанов, «Deutsche Allgemeine Zeitung» (DAZ) җумһурийәтлик немис гезитиниң муһәррири Олеся Клименко, «Ahiska» түрк этномәдәнийәт мәркизиниң хадими Айнагүл Толеутаева, «Коре Ильбо» җумһурийәтлик корей гезитиниң баш муһәррири Константин Ким, «Казачий курьер» җумһурийәтлик гезитиниң баш муһәррири Михаил Киндалев вә мәзкүр қурларниң муәллипи қатнишип, сөз болуватқан мәсилиләр әтрапида өз ой-пикирлири билән ортақлашти.

ӘСКӘРЛӘРНИ ЕЛИП КЕТИШ КҮНИ НИШАНЛАНДИ

Алмутидики 28-гвардиячи-панфиловчилар паркида шөһрәт мемориали вә бәйнәлмиләлҗәңчиләр монументи йенидики Мәңгүлүк от алдиға кеңәш әскәрлириниң чәкләнгән контингентиниң Авғанстандин елип кетилишиниң 32 жиллиғиға беғишланған гүлдәстиләрни тәнтәнилик қоюш мәрасими өтти.

Алмута гарнизониниң һәрбий хизмәтчилири, авған урушиниң ветеранлири, қуруқлуқ әскәрлири һәрбий институтиниң вә радиоэлектроника вә алақә һәрбий-инженерлиқ институтиниң курсантлири, “Киров” һәрбий-вәтәнпәрвәрлик клубиниң әзалири һәм шәһәр турғунлири қаза болған қазақстанлиқларни хатириләш үчүн кәлди. Мәрасим Қазақстан Җумһурийити десант-һуҗум қилиш әскәрлириниң қоманданлиғи тәрипидин уюштурулди.

Шуни әскә селип өтимизки, Авғанстандики урушқа 22 миңдин ошуқ қазақстанлиқ қатнашқан. Һазирқи күндә пәқәт Алмутидила авған урушиниң икки миңдин ошуқ қатнашқучиси яшайду.

Шөмишбай Сариев вапат болди

Қазақстанниң тонулған шаири, җумһурийәтниң хизмәт көрсәткән мәдәнийәт әрбаби Шөмишбай Сариев 76 яштин алқиғанда дуниядин өтти.

Шөмишбай Сариев, 1946-жили 15-апрельда Қизилорда вилайити Арал наһийәси Шөмиш станциясидә дунияға кәлгән. У әмгәк паалийитини наһийәлик "Ленинское знамя", "Толқын" гезитлирида башлиған. Шөмишбай Нағашбайоғли журналистика саһасида чоң утуққа йәтти. Һәрхил жиллири "Қазақстан" нәшриятида муһәррир, "Жулдыз" журналида бөлүм башлиғи, Қазақстан Миллий пәнләр академияси М.Әвезов намидики Әдәбият вә сәнъәт институтида илмий хадим болуп ишлигән.

Ш.Сариев "ХХ әсирниң 20-жиллиридики шеирийәт" намлиқ монографиясини нәшир қилған. Ш.Сариев кейинирәк нахшиларға айланған өзиниң бирқатар шеирлири билән қазақстанлиқларға яхши тонуш. Униң дәсләпки "Балдәурен" намлиқ шеирлар топлими 1974-жили йоруқ көрди. Шаир қазақ вә рус тиллирида барлиғи болуп 15 китап нәшир қилған. Уларниң ичидә "Атамекен", "Сәлем саған, туған жер", "Қарағымай", "Сарыарқа", "Дос керек", "Бозжорға" оқурмәнләргә яхши тонуш. Ш. Сариевниң бу җәһәттин Қазақстан эстрадисида өз орни бар «Дәрвишләр» топи биләнму йеқин иҗадий һәмкарлиқта болғанлиғи көпчиликкә мәлум.

Истедатлиқ шаир шундақла "Тарлан" мукапитиниң лауреати, "Парасат" ордени билән мукапатланған.

Әмгәкчиқазақ наһийәсиниң Маливай йезисида туғулуп өскән Шаһмурат Баһамов – елимиз тарихидики әң шанлиқ һесаплинидиған 1991-жили дунияға кәлгән. Яш болушиға қаримай, уйғур сәнъитидә исми аммибаплиққа айланған талант егиси. Оқурмәнләргә қәһриманимиз һәққидә кәңирәк һекайә қилиш мәхситидә униңдин иҗадийәт йоли тоғрилиқ ейтип беришни илтимас қилдуқ.

Өзини өзи йетилдүргән сәнъәткар

Рашидәм РӘҺМАНОВА,
«Уйғур авази»

– Сәнъәткә болған қизиқиш маңа апам Анаргүлниң қени билән сиңгән дәп һесаплаймән. Чүнки униң инилири - тағилирим Нуридин вә Валидин Баһамовлар сәнъәт йолини таллиған кәспий сәнъәткарлар. Валидин тағам мәхсус оқуш орунлирида оқуп, Алмутида бирнәччә жил паалийәт елип барғандин кейин, жутдашлиримизниң илтимаси билән йезиға қайтип келип, узун жиллардин буян Маливай Мәдәнийәт өйигә мудирлиқ қиливатиду. Мениң боюмдики сәнъәткә болған иштияқимни дәсләп сәзгән һәм шу йолдики устазим болғанму – шу Валидин тағам. Бир алаһидилиги, мәнму тағилирим кәби кичигимдинла хәлиқ нахшилирини яхши көрәттим һәм шуларға қизиқаттим. Болупму Нуралим Варисовниң иҗрасидики нахшиларни әтивалап тиңшаттим. «Уйғур сәнъитиниң булбули» аталған акимизниң талантиға қайил болаттим. Хәлиқ нахшилирини тиңшап жүрүп, нурғунини ядлавалаттим. Андин уларни өзәмчила ейтип жүрәттим. Өйүмиздә кона равап болидиған. 10-11 яшлиримда шу әсвап мени бирдин өзигә мәптун қиливалди. Бара-бара у мениң әң йеқин достумға айланди. Уни күндүз-түни көтирип жүрүп, саз челишни үгинивалдим. Шуниң билән сәнъәткә бешимчә киришип кәттим, – деди Шаһмурат Дилмуратоғли соаллиримизға җававән.

Шундақ қилип, Шаһмурат сәнъәтни өзигә һәмра қилди һәм тәбиәт һәдийә қилған талантини өзи өз алдиға риваҗландурушқа киришти. Әлвәттә, униң бу қабилийити чоңларниң, йәни ата-аниси Дилмурат билән Анаргүлниң һәм муәллимлириниң нәзәридин сирт қалғини йоқ. Шуларниң ярдими билән бала-сәнъәткар мәктәпичилик, наһийәлик вә вилайәтлик көрүкләргә иштрак қилди. У «Әнші балапан» вә «Ғунчә» фестивальлирида I вә II орунлардин көрүнүп, кәспий сәнъәтчиләрниң иҗабий баһасиға егә болуп, һәқиқий талант егиси екәнлигини намайиш қилди.

Маливай оттура мәктивини тамамлиғандин кейин Шаһмурат Баһамов музыкилиқ қабилийитини техиму йүксәлдүрүш мәхситидә Алмута шәһиридики Чайковский намидики музыкилиқ колледжиниң тәмбүр синипиға оқушқа чүшти. Төрт жилдин ошуқ колледжда, кейин йәнә бир жил Үрүмчи сәнъәт өмүгидә сатар синипида билим елип, кәспий музыкант аталди.

– Мәктәпниң чоң синиплирида оқуп жүргинимдә Рустәм Ниязовниң иҗадийитигә қизиқишқа башлидим. «Мошу талантлиқ акамни бир көрсәм, униң йенида жүрсәм» дәп арман қилаттим. «Арман алға башлайду» дегән сөз барғу хәлқимиздә. Һазир Рустәм ака билән кәсипдашларға айландуқ. Уни йеқиндин тонуп-билдим. Уни кәсипдишим әмәс, бәлки бир туққан акамдәк қобул қилдим. Уму мениңдин акилиқ ғәмхорлуғини айимиди, – дәйду Шаһмурат һаяҗанлиқ билән.

Шаһмурат «Пәрванә» ансамблини қуруп, кәспий паалийитини башлиди. Шундақла у заманивий стильғиму көп көңүл бөлиду. Карантинға бағлиқ күндә концерт, сорун, той-төкүн вә башқиларға қатнишалмисиму, күндә әсваплирини қолиға елип, әң болмиғанда, йерим саат саз чалиду.

Шаһмурат сәнъәт йолида өзигә охшаш яш сәнъәткар, челәклик Аблеким Турсунов билән тонушуп, йеқин ағиниләрдин болуп кәтти. Иккиси бирқатар нахшиларни бирликтә иҗра қилди. Уларниң нахшилири Қазақстан вә униң сиртидики қериндашлиримиз тәрипидинму яхши қобул қилинди. Нәтиҗидә улар Түркия, Қирғизстан, Өзбәкстан қатарлиқ әлләргә гастроль вә концертларға тәклип қилинидиған болди. Мәсилән, 2020-жилниң өзидә Шаһмурат билән Аблеким үч рәт Стамбулға берип қайтти.

Қошумчә қилсақ, Шаһмурат Баһамов көпинчә яш иҗаткар Коммунар Турсунов билән бәстикар Илияр Мәшүров язған нахшиларни иҗра қилиду. Униң иҗрасидики «Уйғур хәлиқ аһаңлири», «Әссалам, хәлқим!», «Пәрванә болдум», «Пәрһат-Ширин», «Қачма», «Маливай», «Мәһлия» вә башқиму нахшилар сәнъәтхумар көпчилик тәрипидин иллиқ қарши елинип, яшлар арисида хитқа айланди.

Елимиздә йеңи дәвир башланғанда дунияға кәлгән Шаһмурат Баһамов бүгүнки күндә Мустәқил Қазақстан сәнъитиниң тәрәққиятиға биркишилик үлүшини қошуп келиватиду.

Әмгәкчиқазақ наһийәси.

УНИҢ ИШИ КЕЛӘЧӘК ҮЧҮН КЕРӘК

Буниңдин бирнәччә жил илгири ағинимиз Абдурешит Мәхсүтов Горный Гигантта «Дилназ» кафесини ечиведи, «буни биз үчүнла салған екәнсән» дәп чеқиштуқ. Чүнки Алмута вә униң әтрапидики жигитбашлириниң беши дайим мошу йәрдә қошулатти. Бу қетим йәнә шундақ болди. Амма Абдурешитсиз. Әгәр у һаят болса, 70 яшқа толатти. Амал қанчә, у жили вапат болди. Бу бизла әмәс, уйғур җамаәтчилиги үчүн чоң йоқитиш болғанлиғини чүшәндуқ. Мән бу мақалини уни махташ үчүн йезиватқиним йоқ. Бәлки Абдурешиттәк миллити үчүн из қалдуруп кәткән инсан билән махтинидиғанлиғимни көпчиликкә йәткүзмәкчимән.

Бу қетимқи учришишқа Абдурешитниң сәпдашлири, зиялилар, миллий мәдәнийитимизниңҗанкөйәрлири қатнашти. Хатирә кечигә қатнишиватқан һәрбиримизгә өз вақтида Абдурешит билән қоюқ мунасивәттә болуп, җамаәтчилик ишлирини һәмкарлиқта елип беришқа тоғра кәлди. Униң мустәқил елимизгә, хәлқимизгә қилған бебаһа әмгиги һечқачан унтулмайду вә исми қәлбимиздә мәңгү сақлиниду. Шуниң үчүн биз бүгүн Абдурешитниң туғулған күнини әсләп өтүш карариға кәлдуқ. У күни хатирә кәч қатнашқучилириниң һәммиси җәмийитимиздики жигитбашлириниң роли, бүгүнки паалийити җүмлидин Абдурешит Мәхсүтовниң шу паалийәткә қошқан салмақлиқ төһписи, шундақла мәрһумниң алий инсаний хисләтлири һәққидә ейтип өтти.

Натиқлар әслимилиридә тәкитләп өткинидәк, Абдурешит Мәхсүтов һәқиқәтәнму өзиниң кәйнидин өчмәс из қалдуруп кәтти. Җәмийәтлик паалийитини Горный Гигант мәһәллисиниң жигитбеши сүпитидә башлап, ЖУЭМ йенидики Жигитбашлири кеңишиниң рәиси дәриҗисигә көтирилди. Қазақстан хәлқи Ассамблеясиниң әзаси болди. Әмгиги мунасип баһалинип, бирқатар мукапатлар билән тәғдирләнди. Униң исми пәқәт қазақстанлиқ уйғурлар арисидила әмәс, бәлки униң ташқирисидиму алаһидә һөрмәт билән тилға елинатти. Мәрһум шундақла һәқиқий мәнасида тинимсиз, талантлиқ жигитбашлиридин еди. У болупму уюштуруш, адәмләр билән мунасивәт орнитиш, һәрқандақ проблемиға тез риайә қилиш һәм уни кечиктүрмәй йешиш җәһәттин бәк жуқури қабилийәткә егә еди.

Көпчиликниң ядида болса керәк, 1998-жили шу пәйттики ЖУЭМ йенидики Ақсақаллар кеңишиниң рәиси Тохтасун Бейшановниң уюштурушида жигитбашлириниң чоң баш қошуши, 2010-жили Абдурешит Мәхсүтовниң тәшәббуси билән жигитбашлириниң җумһурийәтлик қурултийи өтүп, уларда миллий урпи-адәтлиримиз вә әнъәнилиримизгә аит мәсилиләр қаралған вә уларни тәртипкә кәлтүрүш бойичә муһим қарарлар қобул қилинған еди. Бираз вақиттин кейин Алмутидики "Мир" нәшриятидин ЖУЭМ Жигитбашлири кеңиши, «Уйғур авази» гезити, исламшунаслар вә бирқатар җәмийәтлик ишларниң активистлири тәрипидин тәйярланған "Миллий" мәрасимлар һәққидә умумий низамнамә" китапчиси йоруқ көрди. Мәзкүр қолланминиң һәрбир жуттики жигитбешиниң, имамниң вә башқа җамаәтчилик активистлириниң йенида болуши һәм униңда ипадиләнгән қаидиләргә қәтъий әмәл қилишиниң лазимлиғи һәққидиму ейтилди. Йошурушниң һаҗити йоққи, «уйғур жигитбашлири өзлири истиқамәт қиливатқан йеза-мәһәллиләрдә қандақ паалийәт атқуруватиду?» дегән соал пәйда болса, көпчилигимизниң һеч иккиләнмәйла, «улар шу жутларда өткүзүлүп туридиған той-төкүн, нәзир-чирақ вә шуларға охшаш башқиму жутдарчилиқ ишлириға рәһбәрлик қилиду» дәп җавап беримиз. Мүмкин, илгири шундақму болғанду. Амма һазир жигитбашлириниң вәзиписи, бәзиләр ойлиғандәк, өз жутидики жүгү-житим ишларниң заманға мунасип өткүзүлүшини уюштуруш вә өткүзүш биләнла чәкләнмәйду. Мәсилән, қәрәллик нәширләргә муштири топлаш, қаракөзлиримизни ана тилимиздики мәктәпләргә җәлип қилиш, дуниядики бирдин-бир кәспий театримизға билет-абонементларни тарқитиш вә миллитимизгә аит башқиму ишларни әмәлгә ашуруш жигитбашлириниң уттур вәзиписи болуп қалғанлиғи нәвақ. Әнди җумһурийәтлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизи йенида Жигитбашлири кеңиши қурулғандин етиварән, уларниң паалийәт даириси техиму кәңәйди, жүкләнгән вәзипиләрму көпәйди. Һазир җай-җайлардики жигитбашлири йәрлик һакимийәтләрниң әң ишәшлик таянчилири болуп һесаплиниду десәк, ашуруп ейтқанлиқ әмәс. Сәвәви, шу йәрләрдики барлиқ иҗтимаий-мәдәний чарә-тәдбирләр жигитбашлириниң паал қатнишиши билән уюштурулуп кәлмәктә. Буни көпчилик көрүп-билип жүриду. Һәтта сәясий кампанияләрдиму жигитбашлири паалийәтчанлиқ көрситиватқанлиғини тәкитләш орунлуқтур.

Өзара достлуқ-инақлиқ — Қазақстанда яшаватқан 130 милләт билән еләтниң қениға сиңгән есил хисләт. Бизниң жигитбашлиримизму елимиздә миллий разимәнлик вә бирликниң сақлинишиға чоң һәссә қошмақта. Улар йәрлик һакимийәтләр йенидики җәмийәтлик кеңәшләр билән қоюқ мунасивәттә болуп, милләтләрара достлуқ-инақлиқни техиму күчәйтишкә, аһали арисида дөлитимизниң миллий сәяситини тәрғип қилишқа алаһидә күч чиқармақта. Қайси жутни алмайли, улардики жигитбашлири мустәқил елимизниң мошу байлиғини сақлап қелишқа дайимий диққәт бөлүп келиватиду. Муһтаҗ болғанларға ярдәм қолини созуш, уларниң хиҗалитидин чиқиш — мусулманларға хас йәнә бир алийҗанап хисләтләрниң бири. Уйғур жигитбашлириниң мошундақ соваплиқ ишлардиму көчниң алдида келиватқанлиғини алаһидә тәкитләп өтмәкчимиз. Мәсилән, әву бир жиллири елимиздә бираз йеза-авулларни су бесип, уларниң бәзилириниң аһалисиниң баш-панасидин айрилип қалғанлиғи көпчиликниң ядида болса керәк. Бу паҗиә тоғрилиқ қәрәллик нәширләрдә, җүмлидин «Уйғур авази» гезитида мақалилар елан қилинди. Әйнә шу аһалилиқ пунктларниң турғунлириға жигитбашлири қолидин келишичә ярдәм қилди. Биз бу йәрдә Алмута шәһириниң Наурызбай наһийәсидики Қарағайли, Алмута вилайитиниң Уйғур наһийәсидики Чарин, Ақсу наһийәсидики Қызылағаш вә Қариғанда вилайитиниң бирқатар йезилириға қилинған ярдәмни көздә тутуватимиз. Мошу җайларниң турғунлириға җумһурийәтлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизиниң беваситә уюштуруши вә рәһбәрлиги астида 20 миллион тәңгигә йеқин мәбләғ жиғилди. Бу ишларда уйғурлар яшайдиған йеза-мәһәллиләрниң жигитбашлири жут аһалиси билән бир яқидин баш, бир йәңдин қол чиқирип һәрикәт қилди. Умумән, җумһурийәтлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизи йенидики Жигитбашлири кеңиши пәқәт миллитимизгә аит ишлардила әмәс, шуниң билән биллә мәмликәт даирисидә әмәлгә ашурулуватқан иҗтимаий-мәдәний чарә-тәдбирләрдә қизғин паалийәт көрситип, уйғурлар арисида жигитбашлири институти ролиниң үстүн екәнлигини әмәлиятта намайиш қилип қилди.

Мәлумки, елимиз мустәқиллик алғандин кейин миллий әнъәнилиримиз, урпи-адәтлиримиз қайта тиклинип техиму риваҗлинишқа башлиди. Хәлқимизниң миллий можутлуғини бәлгүләйдиған һәм мустәһкәмләйдиған бу муһим ишларниң бешида, һәқиқий мәнасида, исми җисмиға лайиқ жигитбашлири турди. Дана хәлқимиз һәрқандақ заманда һәм һәрқандақ маканда өзиниң миллий кимлигини, өмлүгини вә бирликни сақлашниң васитиси вә капалити ретидә жигитбашлири институтини мәйданға елип кәлгән. Жигитбашлирини болса, һәқиқий демократик йол билән хәлиқ ичидики милләтпәрвәр, һөрмәтлик, парасәтлик, миллий әнъәниләрни яхши билидиған һәм жуқури тәшкилатчанлиқ қабилийитигә егә шәхсләрни таллаш нәтиҗисидә сайлинишниму тәминлигән. Җумһурийәтлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизи йенида Жигитбашлири кеңишини қуруш зөрүрийити пәйда болғанда, "Қазақстан уйғурлири үчүн муһим болған мәзкүр кеңәшниң рәиси ким болиду?, дегән соал һеч талаш пәйда қилмиди. Бир еғиздин Абдурешит Мәхсүтов кеңәш рәиси болуп сайланди. Сәвәви, у хәлиқниң ичидин тавлинип чиққан һәқиқий жигитбеши еди.

Абдурешит Мәхсүтов һәрқандақ мәсилини ойлинип, артуқ һаяҗансиз, өзигә хас салмақ вә парасәт билән йешишни билидиған көпчилик билән тил тепишидиған, пидакар шәхс еди. Азирақ вақит өткәндин кейин, у елимиздики барлиқ уйғур жигитбашлириниң вәкили ретидә Қазақстан хәлқи Ассамблеясиниң әзаси болди. Абдурешит Мәхсүтов җумһурийәтлик Уйғур жигитбашлири кеңишиниң рәиси болуп сайланғандин кейин, тәдриҗий рәвиштә Алмута шәһиридики, Алмута вилайитидә уйғурлар зич орунлашқан наһийәләрдики, башқиму вилайәтләрдики уйғур жигитбашлириниң паалийәтлирини уйғунлаштуруш, уларниң өзара мунасивитини мустәһкәмләш йолида көп күч чиқарди. Шундақла у Қирғизстандиму Уйғур жигитбашлириниң җумһурийәтлик кеңишини тәшкилләш үчүн көп ярдәм көрсәтти. Шуңлашқа униң пәқәт Қазақстандила әмәс, шундақла Қирғизстандики уйғурлар арисидиму һөрмити наһайити жуқури еди.

Кейинки жиллири Абдурешит ЖУЭМ рәиси Шаһимәрдан Нурумов билән хәлқимизниң мәдәнийәт, маарип, мәтбуат саһалири бойичә көплигән муһим ишларни әмәлгә ашурушта өзиниң тәшкилатчанлиқ қабилийитини көрсәтти. Бу һәққидә шу күни мәзкүр хатирә кәчкә иштрак қилған Шаһимәрдан Үсәйиноғлиму әтраплиқ ейтип өтти.

Бешимиз қошулуп қалсила Абдурешит: «Һәрқандақ жигитбешини мән «жут атиси» дәп билимән. Демәк, у һәрбир турғунни өзиниң балисидәк көрүши керәк. Жигитбеши йеза турғунлирини театрниң билетини сатқанда, мәктәпкә бала топлиғанда яки гезитқа муштири топлиғандила әмәс, башқа вақитлардиму һалидин хәвәрдар болуп туруши керәк» дәтти.

2010-жили Алмутида дәсләпки қетим жигитбашлири қурултийини өткүзгән едуқ. Шу вақитта чоң-кичик уйғур мәһәллиридин кәлгән үч йүздин ошуқ жигитбеши баш қошуп, уларниң алдиға ениқ вәзипиләр қоюлди. Атап ейтқанда, илгири улар пәқәт той-төкүн яки нәзир-чирақ әтрапида жүргән болса, буниңдин кейин жигитбеши өзиниң жутидики бәзибир мәсилиләр әтрапидиму баш қатуридиған болди. Әң асасий вәзипә - ата-бовидин келиватқан миллий урпи-адәт вә әнъәниләрни сақлап қелиш болди.

«Һәрқандақ жутниң келәчиги – яшлар. Биз яшлиримизни миллий роһта тәрбийиләш үчүн үч нәрсигә алаһидә әһмийәт беришимиз керәк. Улар – миллий мәктәп, миллий театр вә миллий мәтбуат. Мошулар бар йәрдә биз һечқачан уйғурлуғимизни йоқатмаймиз. Ана тилида билим алған бала һечқачан миллий театрни айлинип өтмәйду, «Уйғур авазини» оқушни ташлимайду» буму әйнә шу баш жигитбешиниң пикри.

Уйғурда: "Оғли барниң өзи бар, қизи барниң изи бар" дегән яхши гәп бар. Абдурешит пәрзәнтлири Зумрад, Әнвәр, Шерипларни җәмийитимизгә лайиқ балилардин қилип тәрбийилиди.

У күни сөзгә чиққан шаир Абдуғопур Қутлуқов, ЖУЭМ Алмута шәһәрлик шөбисиниң рәиси Әбәйдуллам Җаппаров вә униң орунбасари Долқунтай Абдухелил, чақчақчи Сабирҗан Ғаппаров, әдлийә пәнлиринң доктори, профессор Шаймәрдан Шарипов Абдурешит Мәхсүтов һәққидә әслимилири билән бөлүшти. Ейтмақчи, Шаймәрдан Шарипов А.Мәхсүтовниң 70 яшлиғиға мунасивәтлик жигитбашлири институтиниң иш-тәҗрибиси бойичә әнҗуман өткүзүш тәкливини бәрди. Буни ЖУЭМ рәһбәрлиги қоллап-қувәтләватиду. Демәк, у күнләрму жирақ әмәс. Чүнки Абдурешитниң қилған иши көпчиликкә, келәчәккә керәк.

Ярмуһәмәт КИБИРОВ,
ЖУЭМ йенидики Жигитбашлири кеңишиниң рәиси,
Қазақстан хәлқи Ассамблеясиниң әзаси.

СҮРӘТТӘ: А.Мәхсүтов (оңда) җамаәтчилик ишлириниң активистлири билән.

Бир айда 8 миңдин ошуқ автомобиль сетилди

2021-жилниң январь ейида қазақстанлиқлар 80,5 миллиард тәңгилик 8.1 миң йеңи йеник машина сетивалди, дәп хәвәр қилиду Қазақстанниң "КазАвтоПром" автомобиль саһаси карханилириниң иттипақи.

"Өткән айда рәсмий дилерлар 8136 йеник автомобиль сатти, бу, өткән жилниң мошу вақти билән селиштурғанда, 56,7 пайизға жуқури. Қазақстанлиқлар йеңи йеник машиниларни сетивелишқа 80,5 миллиард тәңгә (191,5 миллион доллар) сәрип қилди, бу 2020-жилниң көрсәткүчидин 68,4 пайизға жуқури. 2020-жилниң декабрь ейи билән селиштурғанда январьда машина сетиш 16,1 пайизға төвәнлиди", дейилиду хәвәрдә.

Тәкитләш керәкки, сетивалғучиларниң 5228 (69,3 пайизи) Қазақстан автозаводлири ишләп чиқарған, әнди 2908и (35,7 пайизи) чәт әлләрдә чиқирилған машиниларни таллиған.

«Бир ай ичидә әң нурғун сетилған йеник автомобильлар тизимида Hyundai (2392 данә) биринчи орунда, Chevrolet (2233 данә) иккинчи, Тойота (1046 данә) үчинчи, Lada (575 данә) төртинчи вә KIA (332 данә) бәшинчи орунни егилигән, дәп тәкитләйду», "КазАвтоПром".

Яхши сетилған машиниларниң қатариға Nissan (249 данә), JAC (246 данә), Renault (200 данә), Volkswagen (155 данә) вә GAZ (145 данә) машинилири киргән.

"Үстимиздики жилниң январь ейида машина сетивелиш көрсәткүчи һәқиқәтәнму хелила өскән. Бирақ бу җошқунлуқ базардики тәләпниң һәқиқий көрсәткүчини әкис әттүрмәйду. Хәлиқ арисида машиниға болған җиддий тапчиллиқ илгәрки петичә үстүн", - дәйду "КазАвтоПромниң" стратегиялик планлаш бойичә мудири Артур Мискорян.

Униң сөзичә, "Азия Авто" конвейериниң тохтилиши херидарларни төвән баһа сегментидики тәливидин айриди.

"Үстимиздики жилда ихтисадий өсүмниң болмайдиғанлиғи йәнә тәшвиш пәйда қилмақта. Мундақ шараитта базар вә херидарларни йеңи синақлар күтидиғанлиғи сөзсиз", — дәп һесаплайду "КазАвтоПром" вәкили.

Январь ейиниң нәтиҗиси бойичә автомобильларниң көпини алмутилиқлар (2483 данә), андин Нур-Султан шәһириниң турғунлири (1512 данә), чимкәнтликләр (1015 данә), қариғандилиқлар (531 данә) вә қостанайлиқлар (333данә) сетивалған.

Хатирә

Ғәмгүзар анам Разийәм Тумақизи билән видалашқинимға, һәш-пәш дегичә бир жил бопту. Үчинчи пәрзәндим дунияға келип, аридин бир һәптә өтүпла қәдирдан анам дуниядин өтти. Хошаллиғим бирдәмдила қайғу-һәсрәткә улашти...

Апамниң ағриғи пәқәт дадам иккимизгила мәлум еди вә дохтурлар апамға чапсан операция қилиш керәклигини ейтқанди. Ахири операцияму ясалди, бирақ апам сәллимаза яхши болалмиди. Ағриқханидин чиқип, өйдә бир ай ятти. 2020-жилиниң 7-февраль күни анам дуниядин өтти. Мана шу күндин башлап, анамниң һәрбир сөзини әсләймән. Ғәмгүзар анам мән иштин қайтқичә, төрт-бәш қетим телефон қилидиған. Һә, мәнзә, анамға бир минут вақтимни бөлүшниң орниға, әксичә, «Апа, қайта-қайта телефон қиливәрмигинә?», дәттим. Һазир пушайман қилимән. Мана әнди, һәр күни маңа телефон қилип, һалимни сорайдиған анам йоқ. Анамниң дәпин мәрасимиға кәлгән адәмләрни көрүп, анамниң жут ичидә вә урук-туққанлири арисида зор иззәт-һөрмәткә егә екәнлигигә көзүм йәтти. Шу күни 88 яшниң үзини көргән бовамниң: «Сән кәткичә, мән кәтсәм болмамду?», дәп өпкидәп жиғлиғиниға қарап, анамниң яхши келин болғанлиғини биливелиш тәс әмәс еди. Бовамму шу жили апамниң вапатидин кейин алтә ай өтүп, бақилиқ болди. Әлвәттә, таш чүшкән йеридә еғир болғинидәк, бовам билән анам иккисиниң аләмдин өтүши дадамға еғир кәлгән еди. Амал қанчә, тәғдиргә тәң келәлмидуқ. Күнләр өткәнсири, анамниң қәдригә йетиватимән. Алла таала егәм қәдирданлиримниң у дуниялиғини бәрсун. Имани һәмра болуп, ятқан йери җәннәт болсун, **дәп әслигүчи оғли Һәмраҗан НАЗМӘТОВ.**

Һөҗҗәт мәһәллиси, Алмута шәһири.

Алмута шәһиридә истиқамәт қиливатқан Камалдин Мәнсүров, Илахун Җәлилов, Нурлан Әкбәров жутдиши, йеза егилиги пәнлириниң доктори, академик Мәһәмәтҗан Абдуллаевқа сиңлиси

Шәрәпәтханниң

вапат болуши мунасивити билән чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

"Уйғур авази" гезитиниң тәһрирати гезитимизниң җанкөйәри, йеза егилиги пәнлириниң доктори, академик Мәһәмәтҗан Абдуллаевқа сиңлиси

Шәрәпәтханниң

вапат болуши мунасивити билән чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

Алмута шәһиридә истиқамәт қиливатқан Мәнсүровлар вә Әлахуновларниң аилилири қериндиши Зәйтүнәм Қадироваға иниси

Әнвәрниң

вапат болуши мунасивити билән чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

Алмута шәһиридә истиқамәт қилидиған Разийәм, Зибинисәм, Алийәм, Клара, Хеличәм, Ризвангүл, Бүви, Клара, Күләш, Һелимәм, Имһанәм дости Зәйтүнәм Қадироваға иниси

Әнвәр ОМАРОВниң

вапат болуши мунасивити билән чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

"Уйғур авази" гезитиниң тәһрирати Алмута шәһириниң турғуни, гезитимиз җанкөйәри

Сүнвәр АБДУЛБАҚИЕВниң

вапат болуши мунасивити билән мәрһумниң аилисигә вә қом-қериндашлириға чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

30 Тәуелсіздік жылдары Қазақстан

Тәңдиши йоқ улуқ мәйрәм

Гөһәрбүви ИСМАЙИЛҖАНОВА,
«Уйғур авази»

Кичигидин идрәклик өскән Саһинур Рәхмидинова мәктәптә пәқәт әла баһаларға оқуп, җәмийәтлик ишларғиму паал қатнашти. Тәртип-интизами үлгилик қизни устазлири "Сиз муәллим болушқа лайиқ" дейишәтти. Һәқиқәтәнму, Саһинурниң ата-аниси Нариман вә Банум Рәхмидиновлар қизидин чоң үмүт күтүп, Йәттисудики дәсләпки билим дәргаһи һесапланған Яркәнт педагогика колледжиниң башланғуч синип муәллими мутәхәссислиги бойичә уйғур бөлүмигә оқушқа һөҗҗәтлирини тапшурушқа мәслиһәт бәрди. Шундақ қилип, мошу билим дәргаһиниң студенти аталди.

Саһинур Рәхмидинова елимиз Мустәқиллигиниң он жиллиқ мәрикисигә шеир иҗат қилип, колледждила шөһрәт қазинип қалмай, наһийәлик вә вилайәтлик байқашларға йолланма алди, вилайәтлик байқаштиму ғалип чиқти.

Саһинур өзиниң немигә қадир екәнлигини колледжда оқуған үч жил мабайнида дәлилләп чиқти. Болупму уссул ойнаш, нахша ейтиш охшаш байқаш-фестивальларға қатнишип, дайимла утуққа еришәтти. Үч жил давамида Саһинур колледжда алий дәриҗилик хореограф Гүлшат Қасимованиң рәһбәрлигидики «Айжанқыз» уссул ансамблиниң әзаси болуп, қазақ, уйғур, рус, испан, таҗик, өзбәк миллий уссуллирини иҗра қилди.

Колледжниму әла баһаларға тамамлиған қиз әнди өзини уссулсиз тәсәввур қилалмайдиғанлиғиға көзи йәтти. Уссул сәнъитидин дәрис беридиған муәллим-хореограф болушни мәхсәт қилип қойдидә, Алмутидики Қизлар педагогика университетиниң Хореография бөлүмигә оқушқа чүшти. Университеттики бәш жил униң келәчәк йолини техиму айдиңлаштурғандәк болди.

Алий билим дәргаһини мувапәққийәтлик тамамлап, ана жути Яркәнткә кәлгинидә, наһийә рәһбәрлири бирдинла Саһинурни өзи тәһсил көргән һазирқи Яркәнт гуманитарлиқ-техникилиқ колледжға устазлиққа тәклип қилди. Саһинурниң арминиму шу еди.

Колледжға Саһинур қобул қилинған жили елимиз Мустәқиллигиниң 20 жиллиқ мәрикисидә наһийә мәркизидики мәйданда өткән «Мустәқил Қазақстан» намлиқ сәһниләштүрүлгән қоюлумниң сценарийини устазлири билән бирликтә йезип, уни сәһнигә елип чиқти.

— Мән биринчи синиптинла Мустәқилликни күйләп келиватимән. Чүнки мән униң тәңтуши. Есимдә, Мустәқилликниң 25 жиллиғи наһийәдә дағдуғилиқ атап өтүлди. Яркәнт шәһиридә өрт бехәтәрлиги хизмитини йолға қойған Бәкрим Зәйнудиновниң исмини бир кочиға бериш мәрикиси шу елимиз Мустәқиллигиниң мәйрәмлик күнлиригә тоғра кәлди. Наһийәлик Мәдәнийәт өйидә бу мәрасимға беғишланған әшу 1991-жили туғулған яшлар арисида «Мустәқилликни күйләймән» намлиқ әдәбий-музыкилиқ байқаш уюштурулди. Мән бу байқашта икки тилда нахша ейттим. Дәсләп дөләт тилида Роза Әлқожаниң «Атамекен» нахшисини, андин «Уйғур қизини» иҗра қилдим. Мән көпмилләтлик елимиздики достлуғи билән бирлиги ярашқан Мустәқил Қазақстандики уйғур қизиниң обризини нахшамда күйлигиним үчүн тонулған тиҗарәтчи Әхмәтҗан Шардиновниң мәхсус мукапитиға сазавәр болдум. Байқашта болса, биринчи орунни йеңивалдим.

Мустәқиллик күни – тәңдиши йоқ улуқ мәйрәм. Биз оттуз яшқа киримиз, оттуз жил – бу бизниң һаятимиз, тәғдиримиз. Әҗдатлиримиз арман қилған бәхитлик әлдә әркин-азадә яшап, ишләп, оқуш үчүн барлиқ мүмкинчиликләрдин пайдилиниватимиз. Туғулуп өскән елимиз Қазақстанниң тәрәққиятиға биркишилик төһпимизни қошуватимиз. Мән замандашлирим, тәңтушлиримға бақсам, бири ата кәспимиз — деханчилиқ қилип тәр төксә, бири чарвичи, бири дохтур, бири қурулушчи, һә бири тиҗарәтчи. Әң муһими, биз течлиқта, достлуқта яшаватқанлиғимиз билән бәхитликмиз, — дәйду Саһинур.

Һәқиқәтәнму Саһинур Рәхмидинова — Яркәнт тәвәсидила әмәс, бәлки жумһурийәт вә униң сиртидики сәнъәтхумар хәлқимизгә тонулған хореограф. Кәспий уссулчи, биз тәкитлигинимиздәк, бу күнләрдә Панфилов наһийәсидики әң чоң билим дәргаһлириниң бири - Яркәнт алий гуманитарлиқ-техникилиқ колледжида музыка бөлүмидә балилар тәнтәрбийиси, гимнастика, ритмика пәнлиридин дәрис бериду. Устазлиқ қилиш билән биллә өсүп келиватқан яш әвлатни уссул сәнъитигә мәһлия қилип келиватқанлиғи сөзүмизгә испат болалайду. Мустәқилликниң тәңтуши бу күнләрдә ана жути Чоң Чиғанда «Саһинур» уссулчилар ансамблини тәшкил қилип, 70тин ошуқ шагиртини уссулниң қир-сирлирини үгинишкә тәрбийиләватиду. Репертуарида барлиқ милләт уссуллири билән биллә уйғурниң аммибап уссуллири бар.

Панфилов наһийәси.

Нәшрият төһписи

"Азатизмлар"

Йеқинда "Мир" нәшриятлар өйи" тәрипидин йоруқ көргән ғоҗа Азат Һекимбәгниң новәттики, йәни "Пусть плачет небо" түркүмидики төртинчи китави әйнә шундақ атилиду. Бирқаримаққа ғәлитила билинидиған китап мавзусиниң мундақ дәп атилишиниң мәлум тарихи бар.

Иврайим БАРАТОВ,
"Уйғур авази"

Бу "тарихниң сирини" китап муқәддимисидики "Муәллиптин" дәп берилгән бөлүмдин тапимиз. Униңда мундақ дейилиду: "...Әсәрләрдики ой-пикирләрниң чоңқурлуғи вә оқурмәнни толуғи билән өз илкигә еливелишиниң асасий сәвәви, уларниң һәммисиниң дегидәк афоризмлар – ибрәтлик ибариләрдин тәркип тапқанлиғи билән мунасивәтлик десәм, ашуруветкәнлик болмас дәп ойлаймән. Улар оқурмәнни ойландуриду, толғандуриду, аялларға, муһәббәткә, умумән, һаятқа болған көзқарашлирини йәнә бир қетим мулаһизә қилип чиқишқа дәвәт қилиду. Азатниң пәқәт өзигә хас стильда, бирдә муңға чөкүп, бирдә һаяҗанлиниш һиссиятиға берилип, йәнә бирдә әвришим юмор арилаштуруп йезилған шеир вә эсселирини – афоризмлирини мән өзәмчә "азатизмлар" дәп атап қойдум. Чүнки уларниң һәммиси өзиниң надирлиғи, пәқәт бирла адәмгә – Азат Һекимбәгкә мәнсүп услубта иҗат қилинғанлиғи билән башқа әдипләрниң әсәрлиридин кәскин пәриқлинип туриду ...".

Жуқуридики бу үзүндә мениң мошу түркүмдики дәсләпки китавим – ("Пусть плачет небо. О любви, о женщине, о жизни") – тоғрилиқ рецензия язған көрнәклик публицист, Қазақстан Җумһурийитиниң хизмәт көрсәткән әрбаби Йолдаш Азаматовниң пикри.

Шундақ екән, мениң асасән иҗат адәмлиригә хас болған адәттики шөһрәтпәрәслигимму, махтанчақлиғимму йоқ әмәс. Әнди мениң әшу шөһрәтпәрәслик билән махтанчақлиқтин бешим көккә йәткәчкә, атақлиқ инглиз шаири, эссеист Чарлз Колтон (1780 — 1832) ейтқандәк, "Китапханларниң аз вақтини елип, уларға көп билим бәргән язғучи – әң яхши язғучи" болғум кәлгәнлиги ениқ.

Шуңлашқа өз оқурмәнлиримгә аз болсиму билим беримән дәп һечқандақ хам-хиялға берилмисәмму, һәр һалда мениң силәрниң бираз вақтиңларни алғум кәлди».

Қолумиздики бу китапниң қисқичә мәзмуни әйнә шундақ. Топлам кәң аммиға беғишланған болуп, йеник оқулиду вә муәллип өз алдиға қойған ой-пикирлирини ениқ, бирақ қисқа түрдә йәткүзүш мәхситидин толуқ чиққанлиғини ениқ көрүшкә болиду.

Ейтмақчи, Азат Һекимбәгниң йеңи китаплирини тақәтсизлик билән күтүватқанларға ейтаримиз, муәллипниң өзиниң қәйт қилишичә, бу түркүмдики новәттики китаплар "Год быка" вә "Азатизмы II" дәп атилиду вә улар бийил нәширдин чиқиду.

Мәрасим

Спортчилар билән учрашти

Мәшүр САСИҚОВ,
"Уйғур авази"

Йеқинда «Metall Prom Group» җавапкәрлиги чәкләнгән йолдашлиғиниң бенасида «Динамо-Султан» спорт клубиниң вә Қазақстан Җумһурийитиниң бокс бойичә өсмүрләр талланма командисиниң мәшиқләндүргүчиси Рәхимҗан Садиқовниң шагиртлири Әбилқайыр Умит, Шахназ Исаева, Мади Хамза вә Аттия Хамед Мухамед билән учришиш болуп өтти.

Учришиш давамида дәсләп Рәхимҗан Садиқов өзи рәһбәрлик қиливатқан спорт клубиниң паалийитидин учур бәргәч, униң бүгүнки нәпәсиги тохталди. У Қазақстан Җумһурийитиниң шәнини қоғдашқа мувапиқ болған Мухтәр Розибаев , Дархан Аширов, Сухраб Турапов, Камил Садиқов, Абдуязит Угурчиев охшаш спортчиларниң дәл мошу клубтин учум болғанлиғини пәхирлиниш илкидә тилға алди. Шундақла Рәхимҗан Садиқов әйни жиллардики ихтисадий қийинчилиқлар һөкүм сүргән пәйтләрдә, клуб паалийитини һәртәрәплимә қоллап-қувәтлигән сахавәтлик инсан Долқунтай Абдухелилниң намиға иллиқ тиләклирини изһар қилди.

– Клуб дәсләпки жиллири "Динамо" дәп аталған болса, у кейинирәк "Динамо-Султан" болуп өзгәрди, – дәйду Рәхимҗан Садиқов. – Һазир униңда 7 – 22 яш арилиғидики, тәхминән, 180 бала мәшиқлиниду. Бокс, өзәңлар билисиләр, тиришчанлиқни, қайтмас ирадини тәләп қилидиған спорт түри. Мана мошундақ кечә-күндүз дегидәк мәшиқлиниш лазим болған боксқа иштияқ бағлиғанларға өз кәспиниң маһири, алий дәриҗилик мәшиқләндүргүчи Шамил Садиқов «дәрис бериду». Бир хошал қиларлиғи, һазир ата-анилар пәрзәнтлириниң қандақла болмисун, бир спорт түри билән шуғуллинишини халайду һәм шуниңға шараит яритишқа тиришиду. Мана, бүгүн силәрниң алдиңларда турған яшларни шуниң яркин мисали десәм болиду.

Бу күни ЖУЭМниң башқарма әзалиридин ЖУЭМ рәисиниң орунбасари Шәмшиқәмәр Абдурахманова вә Қазақстан Уйғур Яшлири Бирлигиниң рәиси Рустәм Хәйриев яш спортчилар билән сөһбәтләшкәч, спорттики ишлириға утуқ тилиду. Әнди бу саһада әмгәк қиливатқанларға вә уларниң шагиртлириға дайим һәмдәм болуватқан тонулған меценат, ЖУЭМ Алмута шәһәрлик шөбиси рәисиниң орунбасари Долқунтай Абдухелил мундақ деди:

– Елимизниң Тунҗа Президенти – Елбасы Нурсултан Әбишоғли Назарбаев билән Президентимиз Қасым-Жомарт Тоқаев «Вәтинимизгә сағлам һаят тәризини тутқан яшлар керәк» дәп дайим тәкитләйду. Бу бекардә әмәс. Чүнки сағлам адәм, чоңқур пикир қилиш яки жирақни көзләш охшаш қабилийәткә егә болиду. Һә, биз елимизни ихтисадий вә иҗтимаий җәһәттин тәрәққий әткүзимиз дәйдекәнмиз, униң үчүн бизгә сағлам әвлат керәк. Имканқәдәр, спорт билән шуғуллиниватқанларға азду-тола қол учимизни сунсақ, демәк, келәчигимизгә өз һәссимизни қошқан болумиз.

Учришиш ахирида саһипхан адити бойичә яш спортчиларға атиған соғисини тапшуруп, келәчәктә уларниң техиму егиз чоққилардин көрүнүшигә тиләкдашлиқ билдүрди.

Мәктәп һаяти

Бәйнәлмиләл-җәңчиләр билән учрашти

Яш әвлатни вәтәнпәрвәрлик роһта тәрбийиләштә вә уларниң Вәтәнгә болған меһир-муһәббитини ойғитишта муәллимниң роли интайин муһим. Әйнә шу идеяни асас қилған Алмута шәһиридики М.Һәмраев намидики 150-уйғур оттура мәктивиниң бир топ муәллимлири вә 9-11-синип оқуғучилири бәйнәлмиләл-җәңчиләр билән учришиш өткүзди.

«Авған урушиниң қәһриманлири» мавзусидики мәзкүр баш қошушни дәсләпки һәрбий техникилиқ тәйярлиқ пәниниң муәллими Абдуреһим Мәнсүров қисқичә киришмә сөз билән ечип, Авғанстанда йүз бәргән қанлиқ уруш тоғрилиқ тәпсилий тохтилип өтти. Шуниңдин кейин 9-синип оқуғучиси Мадина Ибрагимова «Авған урушиниң һәқиқити» мавзусида доклад оқиди.

Учришиш җәриянида бәйнәлмиләл-җәңчиләр Ахметхан Кепелесов, Нияз Қурбанов, Пәрһат Азнибақиев, Сергей Ефеменко Авғанстанда бәйнәлмиләл борчини өтәватқанда йүз бәргән вақиәләр вә бешидин өткүзгән кәчмишлири билән бөлүшти. Ахметхан Кепелесов авған урушиниң ечинарлиқ пәйтлирини баян қилғинида, оқуғучилар бүгүнки течлиқ дәвирниң қәдрини йәнә бир қетим чүшәнгәндәк болуп, Вәтәнгә болған садақәтниң маһийитини һис қилди.

Мәктәп меһманлири оқуғучилар тәрипидин қоюлған соалларға җавап бәргәч, мәйдисигә тақалған орден-медальлири билән тонуштурди. Нахшичи Рамиль Һашимов һәрбий нахшиларни гитарида бабиға йәткүзүп орунлап, оқуғучиларниң Вәтәнгә болған һис-туйғусини ойғатти. Өз новитидә оқуғучиларму өз ой-пикирлири билән ортақлашқач, өзлириниң җәмийәткә ярамлиқ һәм вәтәнпәрвәр шәхс болуп йетилишидә бәйнәлмиләл-җәңчиләрни үлгә тутидиғанлиғини тәкитлиди.

Ахирида мәктәп мудириниң вәзиписини атқурғучи Муһидин Имашев сөзгә чиқип, мәктәпкә қәдәм тәшрип қилған бәйнәлмиләл-җәңчиләргә миннәтдарлиғини изһар қилди.

**Ялқун МӨМҮНОВ,
М.Һәмраев намидики 150-уйғур оттура мәктивиниң тәрбийичиси.**

Алмута шәһири.

Журналистниң қоюн дәптиридин

Һөрмәт

Һәрбийләр қисқа һәм ениқ җавап бериши керәк. Армийдә үгәнгән бу тәләпләргә Авғанстандиму әмәл қилғандәк болдуқ. Амма, бизни һәқиқий җәңгиварлиқ мәшғулаттин өткүзүватқан офицерлар үчүн мундақ җавапларниң кеиргиму йоқ еди. Чүнки техи «он гүлимизниң бири ечилмиған» балилар урушта җүримиз. Баграмға кәлгәндин кейин «чоңларниң» ейтқини бойичә, «так точно», «никак нетниң» орниға «да, нет» дәпла җавап қайтурушимиз керәк болди. Раст, командирға бу һәрикитимиз яқматти. Амал йоқ. Шундақ қилип, һәммимиз – авған урушидики командирларму, қатардики җәңчиләрму – әркин мунасивәттә болуштуқ.

...Армиядин кейин һәрбий һесапқа олтириш үчүн Алмутидин уттур Чонҗиға кәлдим. Кәчтә туғулған жутум – Шуңқарға кетишим керәк. Шуңлашқа алди билән автобусқа билет еливелиш үчүн автостанцияға алдиридим. Мән һәрбий кийимдә. Күтүлмигән йәрдин алдимдин бир подполковник чиқти. У мениңдин һәрбийләрчә һөрмәт қилишимни, йәни "честь" беришимни күтти. Мән, немишкиду, аддийла саламлаштим. «Не слышу честь, солдат!» дәп авазини көтәрди у. «Вас не учили в армии?». Мениң «нет» дегән җававим уни техиму ғәзәпләндүрди. Һәрбий билетимни еливелип, чүштин кейин һәрбий комиссариатқа келишимни буйриди. Шу чағдила мән униң Уйғур наһийәлик һәрбий комиссариатниң башлиғи екәнлигини чүшәндим.

У күни һәрбий комиссариатта армияғә чақиртилғанлар медицинилиқ комиссиядин өтүветипту. Мениң кәлгинимни новәтчи башлиғиға йәткүзди. Амма у яқтин «күтүп турсун» дегән буйруқ берилди. Йерим саттин кейин мени һәрбий комиссар қобул қилди. Кабинетида армияғә чақиртилғанларниң һәммисини жиғивапту. Киришимгә буйруқ берип, уларни «тик» турғузди. Андин: «Алдиңларда Авғанстан Җумһурийитидә гражданлиқ борчини ада қилип қайтқан чоң сержант... » дәп һәрбий билетимдин исим-фамилиямни оқуп бәрди. У келәчәк яш җәңчиләргә вәтәнпәрвәрлик, Вәтәнни һимайә қилиш вә һәрбий хизмәт һәққидә гәп қилди. Ахирида маңиму сөз бәрди. Мән офицер алдидики баяқи қилиғим үчүн хиҗаләт болдум. Әйиплик екәнлигимни ейттим. «Силәр мону яшларға үлгә болушиңлар керәк» дәп комиссар мениң һөҗҗитимни қолумға тутқузди. Һәрбийләрниң бир-биригә болған һөрмитини унтумаслиғимни ядимға салди.

– Ейтишиға қариғанда, у мени жирақтин көрүп, саламлишиш үчүн алдимға кәлгән екән. Амма сөз ачқучи — саламниң дурус болмиғанлиғидин һәрбий билетимни еливалди.

Подполковник Сейтқаби Ағибаев билән болған дәсләпки учришишим мана мошундақ болған. Шуниңдин кейин у наһийәдики Авғанстанда хизмитини өтәп қайтқан жигитләрни бирнәччә қетим жиғип, һал-әһвалимизни сорап турди. «Немә керәк, ейтиңлар, пәқәт аял елип берәлмәймиз, қалған илтимасиңларни орунлашқа тиришимиз» дәп һәммимизни күлдүргән еди у бир учришишта. Униң талай қетим «өй керәкму?» дегән соали аддий сәра жигитлири үчүн ғәлити аңланған еди. Йәнә бир учришишта у көпниң қоли йетивәрмәйдиған йеник машинини новәтсиз елип беридиғинини вәдә қилди. «Жигули» вәдә қилалмаймән, амма «Москвичқа» күчүм йетиду» дегини есимға чүшүватиду. Комиссарниң бу ейтқанлириға қизиққучилар йоқниң орнида болди десәм, хаталашмаймән, бир-иккисидин башқиси қизиқип кәтмиди. Амма йерим жил өтүп, униң ярдими түпәйли, Шуңқарда биринчи телефон сими бизниң өйүмизгә тартилди. Кейин мән шәһәрлик болуп қалдим. Бу яқта өмүр башқичә...

Шундақ қилип, Уйғур наһийәлик һәрбий комиссар Сейтқаби Мыңжасароғлиниң авған уруши ветеранлириға болған алаһидә һөрмити мениң қәлбимдә һеликәм сақланмақта...

Минәмҗан АСИМОВ.

Йеқинчилиқ аталғулири

Ана тәрәп туққанлар

Момаға – моминиң ағиси;
Момағи – моминиң иниси;
Егә мома – моминиң ачиси (һәдиси);
Ичимома – Моминиң сиңлиси;
Анаға – аниниң ағиси (чоң дада);
Анағи – аниниң иниси (кичик дада);

Көкүй – аниниң ача-сиңиллири (чоңкөкүй, кичиккөкүй);
Көкүята – аниниң ача-сиңиллириниң әрлири.
Нәвридин күкүнәвригичә: анабойәврә, анабойчәврә, анабойпәйнәврә вә анабойкүкүнәврә дәп атилиду.

ГЕЗИТНИҢ ТӘСИСЧИСИ ҺӘМ НӘШИР ҚИЛҒУЧИСИ: "ҚАЗАҚ ГАЗЕТТЕРІ" ҖАВАПКӘРЛИГИ ЧӘКЛӘНГӘН ЙОЛДАШЛИҒИ

Баш мудир — Муһәррирләр кеңишиниң рәиси Шәмшидин ПАТТЕЕВ

Уйғур авази
Баш муһәррир Ершат ӘСМӘТОВ

қобулхана 272-87-30, kaz_gazeta@mail.ru.

"Уйғур авази" гезитида елан қилинған материалларниң муәллиплик һоқуқи "Қазақ газеттері" җавапкәрлиги чәкләнгән йолдашлиғиға мәнсүп.

Бизниң адресимиз: 050013, Алмута шәһири, Желтоқсан кочиси, 175-өй, 4-қәвәт.
Телефонлар: қобулхана 261-79-73; 267-39-96
Электрон почтимиз: u_avazi@mail.ru
uyguravazi.kazgazeta.kz

"Уйғур авази" – индекси 65357, жумһурийәтлик җәмийәтлик-сәясий гезит, һәптисигә бир қетим – пәйшәнбә күни чиқиду.
Ройхәткә елиш гуванамиси №17004-Г. Қазақстан Җумһурийити Әхбарат вә коммуникацияләр министрлигиниң Әхбарат комитети тәрипидин 2018-жили 28-март күни берилгән.

Гезит "УЙҒУР АВАЗИ" редакциясиниң компьютер мәркизидә терилди вә саһипиләнди.
"Дәуір" жумһурийәтлик полиграфиялик нәшрият комплекси ЖЧЙниң басмиханисида бесилди.
Алмута шәһири, Ш.Қалдаяқов кочиси, 17.
Тел: 273-50-53

Гезитимиз саһипилиридә бесилған мақалилар муәллиплириниң мәвқәси редакция мәвқәси болуп һесапланмайду. Редакцияғә кәлгән материаллар егисигә қайтурулмайду вә уларға җавап берилмәйду.
Қолязма қобул қилинмайду. Редакцияғә әвәтилгән материаллар компьютерда терилгән болуши шәрт вә үч бәттин ашмаслиғи керәк.

Новәтчи муһәррир Шәмшидин АЮПОВ.

4 басма тавақ М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 П 1 2 3 4 5 6 7 Буйрутма 1707 Тарилиши 16115 нусха